

948/98

920

RAKKAUDESTA RYHMÄÄN

Hyväksytyksi tulemisen tarpeen tyydyttyminen kollektiivisen ahdistuksen lievittäjänä ryhmässä.

Heikki Jyväsjärvi

Jouko Kvist

Kasvatustieteen pro-gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Opettajankoulutuslaitos

Kevät 1998

Ihminen haluaa olla rakastettu

Sen puuttuessa ihailtu

Sen puuttuessa kadehdittu

Sen puuttuessa ylenkatsottu

Sen puuttuessa inhottu

Sielu jäätyy tyhjiöissä ja haluaa olla kontaktissa hintaan mihin hyvänsä

(Hjalmar Söderberg)

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1	JOHDANTO	6
2	TUTKIMUSASETELMA	9
	2.1 Tutkimuskohde ja tutkimuksen tarkoitus	9
	2.2 Tutkimusongelmat	9
3	RYHMÄN MÄÄRITELMÄ BIONIN MUKAAN	10
	3.1 Ryhmän toiminnan kaksi ulottuvuutta	10
	3.1.1 Työryhmätoiminta	11
	3.1.2 Perusoletustoiminta	11
	3.2 Bionin perusolettamusryhmät	13
	3.3 Perusoletuksesta toiseen	15
	3.4 Ryhmän tarpeet ja tunteet	16
	3.4.1 Tarpeet ryhmässä	16
	3.4.2 Ryhmän emotionaalinen tila	17
	3.4.3 Kollektiivinen ahdistus ryhmässä	19
	3.5 Ryhmäkehityksen vaiheet	21
4	TUTKIMUKSEN IHMISKÄSITYS	27
	4.1 Perusteita ihmiskäsityksen valinnalle	27
	4.2 Holistinen ihmiskäsitys Rauhalan mukaan	28
	4.2.1 Tajunnallisuus	29
	4.2.2 Kehollisuus	32
	4.2.3 Situationaalisuus	34
	4.2.4 Ihminen kokonaisuutena	37
5	YKSILÖLLISYYS RYHMÄSSÄ	41
	5.1 Yksilön Minä-horisontti sosiaalisissa yhteyksissä	41
	5.2 Ryhmän aiheuttama uhka yksilön Minä-horisontissa	42
	5.3 Yksilön tarpeet sosiaalisissa yhteyksissä	45
	5.3.1 Kuulumisen tarve	45
	5.3.2 Kontrollin tarve	47
	5.3.3 Hyväksytyksi tulemisen tarve	48
	5.4 Hyväksytyksi tulemisen tarpeen tyydyttämisen kaksi tasoa	50

6	TUTKIMUSMETODI	53
6.1	Fenomenologinen tutkimusote	53
6.2	Tutkimuksen luotettavuus	54
6.3	Lehtovaaran teesit luotettavuusarvioinnin tukena	55
6.4	Aineistonkeruu- ja tulkintamenetelmät	57
6.4.1	Osallistuva havainnointi	57
6.4.2	Ryhmäläisten kirjoitelmat	59
6.4.3	Analysointi- ja tulkintamenetelmät	61
7	TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	66
7.1	Tutkimuksen kulku	66
7.1.1	Ensimmäinen aineisto	69
7.1.2	Varsinainen aineisto	71
7.1.3	Tapausryhmän kuvaus	73
8	AINEISTON ANALYSOINTI JA TULKINTA	75
8.1	Ensimmäinen kokoontuminen	76
8.2	Toinen kokoontuminen	84
8.3	Kolmas kokoontuminen	90
8.4	Neljäs kokoontuminen	98
9	TUTKIMUKSEN TULOKSET	109
9.1	Ryhmän toiminnan kaksiulotteisuus	109
9.2	Sosiaalisten tarpeiden vaikutus perusoletustoimintaan	112
9.2.1	Kuulumisen tarve	112
9.2.2	Kontrollin tarve	112
9.2.3	Hyväksytyksi tuleminen ahdistuksen lievittäjänä	113
10	POHDINTA	115
	LÄHTEET	117
	LIITTEET	

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on pyrkiä ymmärtämään ihmisyhteisöjen toimintaa ja käyttäytymistä sekä erityisesti ryhmää elävänä kokonaisuutena. Pyrimme selvittämään, miten ryhmän yksilöiden sosiaaliset perustarpeet, kuulumisen, kontrollin ja hyväksytyksi tulemisen tarve, ilmenevät ryhmässä. Lisäksi tarkastelemme, miten yksilöiden sosiaaliset tarpeet vaikuttavat ryhmän kollektiiviseen tunne- ja tarveilmastoon ja sitä kautta sen näkyvään toimintaan. Päähypoteesimme mukaan ryhmässä on aina olemassa kollektiivinen ahdistustila, jota yksilöt pyrkivät lievittämään tyydyttämällä hyväksytyksi tulemisen tarpeitaan. Hypoteesimme perustuu Bionin (1979) testaamattomaan oletukseen ryhmässä vallitsevasta primitiivisestä ahdistuksesta, mitä pyrimme tässä tutkimuksessa testaamaan ja tarkentamaan oman hypoteesimme avulla.

Laadullinen tapaustutkimuksemme on luonteeltaan fenomenologista: pyrimme laadullisin menetelmin ymmärtämään erästä ihmisiin ja ihmisryhmiin liittyvää ilmiötä yhden ainutlaatuisen tapauksen kautta ja avulla. Keräsimme tutkimusaineistomme Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksessa ensimmäistä vuottaan opiskelevien opettajaopiskelijoiden koulutusryhmässä. Tutkimusmenetelminä käytimme osallistuvaa havainnointia ja ryhmäläisiltä kerättyjä kirjoitelmia.

Tutkimusaineistomme perusteella näytti siltä, että tapausryhmämme toiminnan ja käyttäytymisen taustalla oli tiedostamatonta perusoletustoimintaa, joka tähtäsi pääasiassa ryhmän jäsenten sosiaalisten perustarpeiden tyydyttämiseen ja sitä kautta ryhmässä olevan kollektiivisen ahdistuksen lievittämiseen. Perusoletustoiminnan vaikutukset näkyivät ryhmän toiminnassa kahdessa ensimmäisessä kokoontumisessa sekavana ja irrationaalisena, tunteisiin pohjautuvana sekä henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämiseen tähtäävänä toimintana. Kahdessa viimeisessä kokoontumisessa perusoletustoiminnan vaikutukset ilmenivät kontrolloituna, rationaalisena ja perustehtävän suuntaista työskentelyä edistävänä toimintana. Tutkimuksemme mukaan voidaan olettaa, että vasta yksilöiden sosiaalisten tarpeiden ja erityisesti hyväksytyksi tulemisen tarpeen jonkinasteinen tyydyttyminen mahdollisti ryhmässä aina läsnäolevan kollektiivisen ahdistuksen lievittymisen ja sitä kautta ryhmän siirtymisen perustehtävän suorittamisen kannalta sekavasta toiminnasta työryhmäoletuksen mukaiseen järkevään työskentelyyn.

Hakusanat:

- ryhmä
- perusoletus
- yksilö
- holistinen ihmiskäsitys
- sosiaaliset tarpeet
- hyväksyntä

1 JOHDANTO

Ryhmien ja yhteisöjen toiminnan arviointi ja kehittäminen ovat jälleen nousseet ajankohtaisiksi aiheiksi. Tehokkuuden lisäämiseksi yritykset ja erilaiset organisaatiot panostavat voimakkaasti työyhteisöjensä jäsenten henkisen hyvinvoinnin ja yleisen ilmapiirin parantamiseen. Kaikenlainen yhteistyö, tiimityö, nähdään useilla aloilla merkittävänä voimavarana.

Tulevina opettajina näkisimme mielellämme myös koulun aktiivisesti muuttavana ja itseään kehittävänä työyhteisönä. Nykyajan koulu on voimakkaista uudistuspyrkimyksistä huolimatta vielä passiivinen, sulkeutunut ja ajastaan jäljessä (ks. esim. Hargreaves 1994). Nämä ongelmat ovat suurin piirtein samoja kuin ne olivat peruskoulu-uudistuksen aikoina, eivätkä monenlaiset hallinnolliset uudistukset ole juuri tuoneet muutosta parempaan. Voidaankin ajatella, että suurin ongelma ei ole hallinnossa, vaan koulutasolla uudistuksia toimeenpanevista työyhteisöissä.

Kehittyäkseen toimivaksi ja tehokkaaksi uudistumiskykyiseksi työyhteisöksi koulun ja erityisesti opettajayhteisön olisi päästävä eroon siihen syvälle juurtuneesta toimintakulttuurista, jossa yksittäinen opettaja tekee - ja haluaa tehdä - työtään viime kädessä yksin riippumattomana muusta työyhteisöstä. Vielä nykyäänkin suurin osa opettajista tuntee olevansa synnynnäisiä opettajia, jolloin kaikenlainen ulkopuolelta tuleva työn arvioiminen ja kritiikki koetaan jonkinlaisena uhkana omalle persoonalle (ks. Karjalainen 1992). Yhteiskunnan muutosvaatimukseen vastaavan, itseään kehittävän tulevaisuuden opettajayhteisön tulee kyetä tarkastelemaan toimintaansa kriittisesti ja avoimesti tiiviissä yhteistyössä. Tämä edellyttää sitä, että opettajayhteisö paitsi yksilöinä, myös ryhmänä tiedostaa ja hyväksyy toimintansa ja käyttäytymisensä taustalla vaikuttavia usein näkymättömiä ja tiedostamattomia ilmiöitä.

Tämän tutkimuksen tarkoitus on pyrkiä ymmärtämään ihmisyhteisöjen toimintaa ja käyttäytymistä sekä erityisesti ryhmää elävänä kokonaisuutena. Ryhmää ei tulisikaan tarkastella ainoastaan konkreettisena, näkyvänä ilmiönä, vaan myös psyykkisenä kokonaisuutena, jossa vaikuttavat monet inhimilliseen elämään kuuluvat usein tiedostamattomat tekijät kuten tunteet, tarpeet, ihmisen toiminnan ja

ihmissuhteiden luonne. Sisältäpäin kehittymään pyrkivien työyhteisöjen tulisi ryhmänä tiedostaa erityisesti sen toimintaan vaikuttava tiedostamaton puoli ja ymmärtää esimerkiksi kehittämis- ja arviointikeskusteluihin liittyvien mahdollisten vuorovaikutusongelmien taustalla olevia ilmiöitä.

Pyrimme tässä tutkimuksessa selvittämään ryhmän yksilöiden sosiaalisten tarpeiden ja erityisesti hyväksytyksi tulemisen tarpeen tyydyttymisen tai tyydyttämättömyyden vaikutusta ryhmän tiedostamattomaan tunne- ja tarveilmastoon ja sitä kautta ryhmän näkyvään toimintaan. Päähypoteesimme mukaan ryhmässä on aina olemassa eräänlainen kollektiivinen ahdistustila, jota yksilöt pyrkivät lievittämään tyydyttämällä hyväksytyksi tulemisen tarpeitaan.

Määrittelemme ryhmän siten, kuin se valitsemassamme syvyyspsykologisessa viitekehyksessä näyttäytyy. Tarkastelun lähtökohtana käytämme Wilfred R. Bionin (1979) teoreettista määritelmää ryhmästä, jossa ryhmän psyykkisessä toiminnassa nähdään kaksi ulottuvuutta: toisaalta tiedostettu tehtävän suorittamiseen tähtäävä työryhmätoiminta, toisaalta tiedostamaton ryhmässä olevien tarpeiden tyydyttämiseen tähtäävä perusoletustoiminta, joka joko edistää tai haittaa tehtävän suorittamista. Bionin teoriat ja käsitteet olivat 1970-luvulla urauurtavia ja ne ovat siitä lähtien olleet lähtökohta useille jatkotutkimuksille.

Ihmisen yksilöllisyyttä tarkastellessamme lähtökohtanamme on Lauri Rauhalan (1986) holistinen ihmiskäsitys, jonka kautta ihminen nähdään tajunnallisena, kehollisena ja historialliseen elämismaailmaansa kietoutuneena yksilönä. Tämä ihmiskäsitys korostaa ennen kaikkea näiden edellä mainittujen olemismuotojen muodostamaa kokonaisuutta, joka on aina yksilöllinen ja ainutlaatuinen. Kokonaisuutta tulee kuitenkin tutkia ja tarkastella kunkin olemismuodon erityispiirteet huomioonottaen. Rauhalan ihmiskäsityksen avulla pyrimme syventämään Bionin hieman myyttistäkin käsitettä ryhmäilmiöstä sekä korostamaan yksilöllisten tunteiden ja tarpeiden merkitystä kollektiivisen tunne- ja tarveilmaston synnylle ryhmässä.

Holistisessa ihmiskäsityksessä ihmisen tajunnallisuuteen liittyvä keskeinen käsite on horisontti, jolla tarkoitetaan yksilön elämänsä aikana muodostamaa kokemustaustaa. Kaikki uudet kokemukset suhteutuvat aina vanhaan kokemustaustaan eli horisonttiin ja muodostavat merkityksiä vain suhteessa siihen. Koros-

taaksemme horisontin yksilöllisyyttä ja ainutlaatuisuutta sosiaalisissa yhteyksissä käytämme siitä tässä tutkimuksessa nimitystä Minä-horisontti.

Bionin mukaan ryhmän tiedostamattoman perusoletustoiminnan taustalla on aina kollektiivinen ahdistus ja siitä syntyvä emotionaalinen tila. Tarkastellessamme tätä Bionin oletusta yksilöllisyyden kannalta otamme lähtökohdaksemme Mäkisen (1997) hypoteesin ryhmän aiheuttamasta uhkasta yksilön minuudelle. Hänen mukaansa yksilö kokee aina toisissa olevan tuntemattoman uhkana omalle minälleen. Tätä uhkaa ja siitä aiheutuvaa ahdistusta lievittääkseen yksilö pyrkii luomaan ryhmään tutut kodinomaiset olosuhteet. (Mäkinen 1997.) Nämä pyrkimykset ilmentävät ihmisen perustarpeita sosiaalisissa yhteyksissä. Schutz (1958) on jaotellut sosiaaliset tarpeet kolmeen kategoriaan: kuulumisen tarpeeseen, kontrollin tarpeeseen ja hyväksytyksi tulemisen tarpeeseen. Käytämme Schutzin jaottelua lähtökohtana tarkastellessamme yksilön keinoja lievittää ryhmän aiheuttamaa uhkaa ja sen synnyttämää ahdistusta.

Keräsimme tutkimusaineistomme Jyväskylän opettajankoulutuslaitoksessa ensimmäistä vuottaan luokanopettajiksi opiskelevien kotiryhmässä¹ (liite 1). Tutkimusmenetelminä oli osallistuva havainnointi ja ryhmäläisiltä kerätyt kirjoitelmat. Käytämme aineistoa paitsi tutkimuksen analysointia ja tulkintaa kuvatessamme, myös teoriaosuudessa havainnollistamaan ilmiöitä. Kirjoitelmista ja havaintoraportteista poimitut lainaukset olemme sisentäneet erotukseksi muusta tekstistä.

---

¹ Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksessa on vuodesta 1995 alkaen käytetty koulutusmenetelmänä ns. kotiryhmäkoulutusta. Koulutuksen tavoitteena on mm. pienryhmissä keskustellen käsitellä kasvatustieteen approbaturiin kuuluvia aihekokonaisuuksia. Tapausröhmämme koulutusmetodia on kuvattu tarkemmin liitteessä 1.

2 TUTKIMUSASETELMA

2.1 Tutkimuskohde ja tutkimuksen tarkoitus

Tutkimuskohteenamme on yksilön ja ryhmän välinen suhde, joka on jokaiselle ryhmän jäsenelle ainutlaatuinen. Tarkastelemme kohdetta sellaisena kuin se tapausryhmästämme kerätyssä aineistossa ilmenee.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on pyrkiä ymmärtämään ihmisyhteisöjen toimintaa ja käyttäytymistä sekä erityisesti ryhmää elävänä kokonaisuutena. Pyrimme selvittämään, miten ryhmän yksilöiden sosiaaliset perustarpeet, kuulumisen, kontrollin ja hyväksytyksi tulemisen tarve ilmenevät ryhmässä. Lisäksi tarkastelemme, miten nämä yksilölliset tarpeet vaikuttavat ryhmän kollektiiviseen tunne- ja tarveilmastoon ja sitä kautta sen näkyvään toimintaan.

2.2 Tutkimusongelmat

Pyrimme tässä tutkimuksessa selvittämään ryhmän yksilöiden hyväksytyksi tulemisen tarpeiden tyydyttymisen tai tyydyttymättömyyden vaikutusta ryhmän kollektiiviseen emotionaaliseen tilaan. Edelleen pyrimme osoittamaan, mitä vaikutusta tällä ryhmän yhteisellä tiedostamattomalla tunne- ja tarveilmastolla ja sen synnyttämällä perusoletuksella on ryhmän näkyvään toimintaan. Päähypoteesimme mukaan ryhmässä on aina olemassa kollektiivinen ahdistustila, jota yksilöt pyrkivät lievittämään tyydyttämällä hyväksytyksi tulemisen tarpeitaan. Koska tutkimuksemme on luonteeltaan fenomenologista, ilmiötä ymmärtämään pyrkivää, emme ole muotoilleet päähypoteesiamme empiirisen tutkimuksen tapaan kovin tarkaksi. Hypoteesimme perustuu Bionin (1979) testaamattomaan oletukseen ryhmässä vallitsevasta primitiivisestä ahdistuksesta, mitä pyrimme tässä tutkimuksessa testaamaan ja tarkentamaan oman hypoteesimme avulla.

3 RYHMÄN MÄÄRITELMÄ BIONIN MUKAAN

3.1 Ryhmän toiminnan kaksi ulottuvuutta

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme ryhmää ennen kaikkea ryhmän ja sen jäsenten välisten suhteiden muodostamana kokonaisuutena. Szcsepanskin mukaan sosiaalinen ryhmä on tietty määrä henkilöitä, joita liittyy yhteen yksilöiden välisten suhteiden järjestelmä. Ryhmä alkaa vasta siellä, missä yksilö A ei ole suhteessa ainoastaan B:hen ja C:hen, vaan myös suhteessa siihen, mitä tapahtuu B:n ja C:n välillä. (Szcsepanski 1980, 218.) Lähtökohtanamme on syvyytpsykologinen näkemys, jonka mukaan ryhmä on elävä kokonaisuus. Se on paitsi fyysinen myös psyykinen ilmiö. Syvyytpsykologinen ryhmäanalyysi tarkastelee ryhmää erityisesti psyykkisenä kokonaisuutena, jolla voidaan katsoa olevan yksi yhteinen mieli ja tunne-elämä. Tästä näkökulmasta ryhmän toimintaa ei voida ymmärtää eikä selittää ilman tiedostamattoman psyykkisen käyttäytymisen tarkastelua.

Ryhmäkäsitteen teoreettinen tarkastelu tässä tutkimuksessa perustuu Bionin (1979) tutkimuksiin ja teorioihin ryhmistä. Hänen mukaansa ryhmän toiminta on luonteeltaan kaksiulotteista: toisaalta rationaalista, tiedostettua toimintaa, toisaalta irrationaalista, vaistonvaraista ja tiedostamatonta toimintaa. Tiedostetun toiminnan tasosta Bion käyttää nimitystä työryhmä ja tiedostamattomasta perusoletusryhmä. Nämä käsitteet ovat tietystä mielessä harhaanjohtavia, koska ne antavat vaikutelman konkreettisista ryhmistä. Termit eivät kuitenkaan tarkoita ihmisten muodostamaa ryhmää, vaan ryhmän psyykkistä tilaa. Selvyyden vuoksi käytämme tässä tutkimuksessa työryhmästä nimitystä työryhmätaso ja perusoletusryhmästä perusoletustaso. Nämä kaksi psyykkisen toiminnan ulottuvuutta ovat ryhmässä läsnä samanaikaisesti, mutta eivät kuitenkaan vaikuta ryhmän näkyvään toimintaan yhtä aikaa. Jompikumpi on vallalla tilanteesta riippuen, ja silloin toinen on yhä olemassa, mutta sekundäärisenä. Ryhmän näkyvästä toiminnasta on usein vaikea päätellä kummalla tasolla ryhmän psyykinen toiminta tapahtuu. (Bion 1979, 110 - 117.)

3.1.1 Työryhmätoiminta

Ryhmä koostuu yksilöistä, joilla on yhteinen tehtävä, perustehtävä. Perustehtävän suorittaminen on se virallinen tavoite, jonka saavuttamiseksi ryhmä kokoontuu. Ilman perustehtävää ryhmää ei ole olemassa. Satunnaisesti samaan tilaan kokoontuneet ihmiset eivät muodosta ryhmää, sillä ryhmä voi muodostua tässä tapauksessa ainoastaan, jos sattumalta paikalla oleville ihmisille syntyy jokin yhteinen tavoite, jonka saavuttaminen vaatii yhteistyötä ja toistensa tiedostamista. (Huhtinen 1991, 18.)² Tapausryhmämme perustehtävänä oli ryhmässä keskustellen pohtia opettajan ajattelua ja toimintaa. Koska kyseessä oli opettajaksi opiskelevista koostuva ryhmä, tavoitteen saavuttamiseksi ryhmäläisten tuli paneutua ennen kaikkea pohtimaan omaa ajatteluaan ja toimintaansa.

Työryhmätoiminnassa ryhmä suuntaa henkisen toimintansa perustehtävänsä suorittamiseen. Se ilmenee näkyvässä toiminnassa tiedostettuna ja rationaalisena työskentelynä. Ryhmä on tietoinen tehtävästään ja sen työskentely liittyy todellisuuteen, jolloin ryhmä myös koordinoi ja organisoii työskentelyään tilanteen mukaan järkevällä tavalla. Työryhmätoimintaa on esimerkiksi puheenjohtajan ja sihteerin valitseminen kokouksessa. Tämä tietoinen ryhmän organisoiminen edistää sen toimintaa ja kokouksen kulkua eli perustehtävän suorittamista. (Bion 1979, 110 - 112, 143; Huhtinen 1991, 20.)

3.1.2 Perusoletustoiminta

Perustehtävän suorittamisen lisäksi ryhmällä ja sen jäsenillä on muitakin tavoitteita. Ryhmän jäsenet pyrkivät tyydyttämään omia henkilökohtaisia tarpeitaan ja toteuttamaan yksilöllisiä tavoitteitaan sekä yksilöllisyyttään ryhmässä. Yksilö antaa ryhmäl-

---

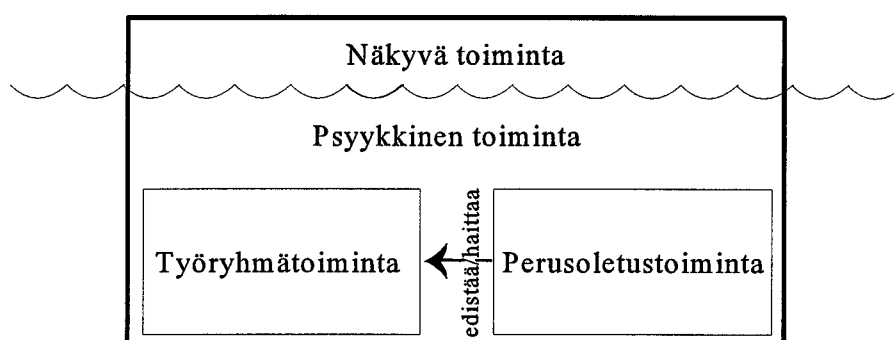
² Huhtinen (1991) on tarkastellut Suomen evankelis-luterilaisen seurakuntayhteisön toimintaa ja kulttuuria kirjassaan Lapseuden ja vastuun yhteisö. Hän on ottanut teoreettiseksi lähtökohdaksi erityisesti Bionin (1979) syvyyspsykologisen ryhmän määritelmän ja käyttää sen käsitteitä selkeällä tavalla kuvatessaan seurakuntayhteisön toiminnan taustalla vaikuttavia usein tiedostamattomia inhimillisiä tunteita ja tarpeita.

le oman panoksensa perustehtävän suorittamiseen, mutta käyttää toisaalta ryhmää hyväkseen tyydyttääkseen omia tarpeitaan. Yksilön tarpeilla ei kuitenkaan välttämättä ole mitään tekemistä ryhmän perustehtävän kanssa eivätkä ne myöskään ole aina tiedostettuja. Henkilökohtaiset tarpeet vaikuttavat ryhmässä tiedostamattomalla perusoletustasolla: erilaisista yksilöllisistä tarpeista muodostuu ryhmään eräänlainen yhteinen tarve, jonka tyydyttämiseksi syntyy tiedostamaton tapa olla ja toimia. Bion kutsuu tätä yhteistä julkilausumatonta sopimusta ryhmän perusoletukseksi. Ryhmän perusoletustoiminta tukee ja ruokkii yksilöllisiä tarpeita ja tavoitteita. (Bion 1979, 126 - 127, 143 - 145.)

Kuten edellä totesimme, perusoletustoiminta joko edistää tai haittaa työryhmätoimintaa. Perusoletustoiminta on vaistonvaraista, kontrolloimatonta psyykkistä toimintaa, jota ryhmä ei voi tietoisesti suunnata mihinkään julkilausuttuun tavoitteeseen (Bion 1979, 112). Tämän sattumanvaraisuuden vuoksi on mahdotonta sanoa, milloin perusoletustoiminta edistää tai haittaa työryhmätoimintaa. Sen vaikutukset, olivatpa ne kummanlaisia tahansa, voidaan kuitenkin havaita ryhmän näkyvässä toiminnassa. Kun esimerkiksi ryhmä, jonka tehtävänä on pohtia omaa ajattelua ja toimintaa, käyttää aikansa puhumalla pelkästään itsensä ulkopuolella olevista asioista ja muiden ajattelusta, voidaan kyseisen toiminnan päätellä olevan perustehtävän suorittamista haittaavaa perusoletustoimintaa. Toiminnan lähtökohtana ovat tuolloin ennemminkin yksilölliset tarpeet kuin varsinainen tehtävän suorittaminen. Kun ryhmä tyydyttää ensisijaisesti tiedostamattomia tarpeitaan, jää työryhmätoiminta merkityksettömäksi. (Bion 1979, 32, 43 - 44; Schein 1987, 162 - 164.)

"Toisin kuin työryhmätoiminta, perusoletustoiminta ei edellytä yksilön yhteistyökyvyiltä mitään" (Bion 1979, 117). Perusoletustoiminta perustuu yksilön tahdosta riippumattomaan kykyyn liittyä toiseen yksilöön ja ryhmään perusoletuksen jakamista sekä sen pohjalta tapahtuvaa toimintaa varten. Tällaista yksilön ominaisuutta ryhmässä Bion kutsuu valenssiksi. Yksilön korkea valenssi tarkoittaa käytännössä sitä, että yksilöllä on voimakas tarve ja kyky liittyä ryhmään sekä omaksua sen kulloinenkin perusoletus. Matalan valenssin omaava yksilö voisi olla sellainen ryhmän jäsen, joka tuntee usein itsensä ulkopuoliseksi eikä voi ymmärtää ryhmän kollektiivista mielentilaa. (Bion 1979, 117.)

Perusoletuksen syntyminen ryhmään ei kuitenkaan edellytä pelkästään korkean valenssin omaavia ihmisiä. Perusoletus syntyy joka tapauksessa, oli ryhmä millainen tahansa. Se ei vaadi välttämättä kaikkien ryhmän jäsenten liittymistä yhteiseen mielentilaan, perusoletukseen. Olennaista on se, että kaikki ryhmän jäsenet erilaisista yksilöllisistä valensseistaan huolimatta toimivat ikään kuin yhteisen sopimuksen pohjalta.

KUVIO 1. Ryhmän toiminnan kaksiulotteisuus.

3.2 Bionin perusolettamusryhmät

Bion (1979) havaitsi tutkimissaan ryhmissä monentyyppistä perusoletuskäyttäytymistä ja tuli siihen tulokseen, että myös perusoletuksia on erityyppisiä. Koska hän toimi johtajana tutkimissaan ryhmissä, hän luonnollisesti havaitsi ja tulkitsi perusoletukset sekä niiden muutokset suhteessa johtajaan, eli itseensä. Tämän vuoksi Bionin määrittelemät perusoletusryhmät ovat hyvin johtajakeskeisiä. Bion jakaa perusoletukset kolmeen ryhmään:

Riippuvuusoletus. Ryhmän toimiessa riippuvuusoletuksen pohjalta sille on tyyppillistä lapsenomaisen avuttomuus suhteessa johtajaan. Johtaja voi olla paitsi henkilö, myös asia tai idea, jonka varaan ryhmä heittäytyy. Ilman johtajaa jäsenet tuntevat itsensä avuttomiksi ja kykenemättömiksi suorittamaan ryhmälle annettua

tehtävää. Tarkasteltaessa tapausryhmäämme tiukasti Bionin ryhmittelyn valossa voidaan sen katsoa olleen kaikissa neljässä kokoontumisessa riippuvuusoletuksen vallassa. Erityisesti tämä korostui kahdessa ensimmäisessä kokoontumisessa: oletus nousi pinnalle aina kun ryhmän kouluttaja otti osaa keskusteluun ja antoi siten toiminnallaan ryhmälle mahdollisuuden olla itsestään riippuvainen. Ryhmäläiset jäivät odottamaan valmiita ajatuksia ja vastauksia kouluttajalta. Riippuvuusoletuksen värittämään ryhmän ilmastoon liittyvät monet lapsen maailmaan kuuluvat tunteet, kuten riippuvuus, kateus, mustasukkaisuus ja kilpailu. Riippuvuusoletuksen pohjalta toimivien ryhmien piirteitä on havaittavissa mm. uskonnollisissa yhteisöissä, armeijassa ja koululuokissa, joissa riippuvuus suhteessa johtajaan on toiminnan lähtökohta ja ehdoton edellytys. Toisaalta riippuvuus saattaa hidastaa ja vaikeuttaa perustehtävän suorittamista, jos ryhmä takertuu sokeasti pelkästään johtajaansa. (Bion 1979, 112 - 115; Huhtinen 1991, 22 - 23.)

Taistelu - pako-oletus. Ryhmään on syntynyt yhteinen julkilausumaton oletus, tunne siitä, että sen olemassaolo on uhattuna. Se pyrkii suojelemaan itseään ulkoista tai sisäistä vihollista vastaan. Ryhmän olemassaolo voidaan turvata joko vihollisen tuhoamisen tai välttämisen kautta. Johtajan tehtävä on johtaa taistelua tai pakenemista. Taistelu - pako-oletukseen kuuluu voimakas kamppailun tunne, josta aiheutuva syyllisyys ilmenee monesti syntipukkiajatteluna. Ryhmän ilmapiiriä värittää usein paranoidisuus. Johtaja osoittaa vainoharhaisuudelle kohteet ja vahvistaa uhkakuvia entisestään. (Bion 1979, 115 - 116; Huhtinen 1991, 23 - 24.)

Parinmuodostusoletus. Oletuksen taustalla on ryhmän kokema toivottomuuden tunne suhteessa tehtävään, mihin ryhmä reagoi synnyttämällä kahden jäsenen muodostaman parin. Ryhmä kiinnittää kaiken huomionsa parin toimintaan ja odottaa sen saavan aikaan jotakin, mikä pelastaa ryhmän toivottomuudesta. Vastuu tehtävän suorittamisesta sysätään ryhmän ulkopuolelle, syntymättömälle idealle, joka pelastaa ryhmän joskus tulevaisuudessa. Bion puhuu tässä yhteydessä ryhmän Messias-toiveesta. "Messias" ei kuitenkaan koskaan saavu, vaan tärkeintä on odotus. (Bion 1979, 116 - 117; Huhtinen 1991, 24 - 25.)

Bionin perusoletusryhmät ovat kattavia ja helposti yleistettäviä, mikä on mielestämme samalla sekä tämän ryhmittelyn vahvuus että sen heikkous. Perusoletusryhmissä on kuvattu ilmiöitä, joiden voidaan nähdä vaikuttavan niin pienryhmien kuin

valtioidenkin toiminnassa. Tämän tutkimuksen aikana keräämämme kokemukset ja havaintomme kahdesta hyvinkin erilaisesta ryhmästä ovat kuitenkin antaneet aiheen olettaa, että ryhmissä tapahtuva tiedostamaton toiminta on hyvin monimuotoista ja tapauskohtaista. Jokaisessa ryhmässä muodostuu omat perusoletustoiminnan erityyspiirteensä, joita ei voida yleistää. Havainnollisuuden vuoksi ja tapausryhmän erityyspiirteiden esille saamiseksi emme käsittele ilmiötä edellä mainitun ryhmittelyn pohjalta, vaan pyrimme kuvaamaan ilmiön sellaisena kuin se aineiston ja havaintojemme perusteella näyttää.

Koska tarkastelemme ryhmää kokonaisuutena ja sen jäsenten yksilöllisiä suhteita tähän kokonaisuuteen, lähestymme perusoletusilmiöitä hieman eri näkökulmasta kuin Bion. Emme tutki ryhmää suhteessa johtajaan vaan suhteessa itseensä, jolloin tärkeäksi muodostuu yksilön henkilökohtainen kokemus ryhmästä ja suhde ryhmään. Olemme tutkimuksen analysointi- ja tulkintavaiheessa pyrkineet omin sanoin määrittelemään ja nimeämään perusoletukset tässä tutkimuksessa siten, että ne mahdollisimman hyvin havainnollistavat ilmiötä edellä kuvatusta näkökulmasta.

3.3 Perusoletuksesta toiseen

Perusoletuksien havaitseminen ryhmässä on vaikeaa ja usein miltei mahdotonta. Tiedostamattoman toiminnan luonnetta voidaan tutkia vain tulkitsemalla näkyvästä työryhmätoiminnasta tehtyjä havaintoja. Kulloinkin vallalla olevan perusoletuksen kaikki piirteet eivät ole kuitenkaan havaittavissa. Ryhmän näkyvän toiminnan taustalla on aina jotain tiedostamatonta, minkä vaikutusta ryhmään ei voida ennustaa eikä osoittaa.

Perusoletustoiminnassa ei ole minkäänlaista rationaalisuutta, sillä perusoletus syntyy ryhmässä vaistonvaraisesti ja spontaanisti. Samoin siirtymät perusoletuksesta toiseen tai perusoletustoiminnasta työryhmätoimintaan ja päinvastoin ovat tiedostamattomia ja näkymättömiä. Ainoastaan siirtymän seuraukset ovat havaittavissa perustehtävän suorittamista haittaavana tai edistävänä toimintana työryhmätoiminnassa. (Bion 1979, 126 - 127.)

Havainnollistaaksemme siirtymää otamme jälleen esimerkin tapausryhmästä. Kaksi ensimmäistä kokoontumista ryhmä oli kuluttanut pinnalliseen ja turhauttavaan keskusteluun, joka ei auttanut tehtävän suorittamista. Kolmannessa kokoontumisessa ryhmän toiminnassa näkyi selvä muutos: ryhmän tapa käsitellä annettua aihetta muuttui pinnallisesta ja ulkokohtaisesta juttelusta omia kokemuksia käsitteleväksi syvälliseksi keskusteluksi. Samaan aikaan tunnelma ryhmässä vaihtui vaivautuneesta ja kireästä luontevaksi ja avoimeksi. Ryhmässä oli selvästi tapahtunut jokin muutos paitsi työryhmätoiminnassa myös perusoletustoiminnassa. Voidaankin olettaa, että näkyvä muutos ryhmän toiminnassa oli merkki jonkinlaisesta siirtymästä perusoletustasolla. On todennäköistä, että ryhmän perusoletus oli jossakin vaiheessa vaihtunut. Uusi perusoletus antoi tilaa työryhmätoiminnalle ja samalla edisti perustehtävän suorittamista.

Siirtymä on mahdollista havaita vasta sen jälkeen, kun se on tapahtunut. Hetkeä, jolloin perusoletus vaihtuu, ei voida ennustaa eikä nähdä siinä hetkessä. Kahden eri perusoletuksen sekä toisaalta työryhmä- ja perusoletustoiminnan välille syntyvä jännite saa aikaan sen, että ryhmä ei koskaan jää yhteen olotilaan, vaan se elää jatkuvassa muutoksessa. Tästä huolimatta ryhmä pyrkii tiedostamattaan pitämään yllä kulloinkin vallalla olevaa olotilaa. Tämä voidaan tulkita ryhmän pyrkimyksenä turvallisuuteen. Tuttujen vuorovaikutuskaavojen ja roolien ylläpitäminen sekä valmiiksi opetellun käyttäytymisnormiston säilyttäminen tuntuu ryhmästä helpommalta ja turvallisemmalta vaihtoehdolta kuin sopeutuminen uuteen tilanteeseen ja olotilaan. (Bion 1979, 24 - 105; Schein 1987, 171 - 175.)

3.4 Ryhmän tarpeet ja tunteet

3.4.1 Tarpeet ryhmässä

Perusoletustoiminta tähtää tiedostamattomien tarpeiden tyydyttämiseen. Yksilöiden sosiaalisten tarpeiden tyydyttyminen tai tyydyttymättömyys synnyttää puolestaan ryhmään kollektiivisia tarpeita, joita koko ryhmä pyrkii yhteisesti tyydyttämään.

Yksilöllisten tarpeiden lisäksi ryhmän tarpeisiin vaikuttavat myös ryhmän ulkopuoliset tekijät, kuten esimerkiksi ympäristön vaatimukset ryhmän toimintaa kohtaan tai mahdollinen ryhmän olemassaoloon kohdistuva uhka. (Schein 1987, 162 - 164.)

Yksilöllisten ja ryhmän yhteisten tarpeiden tyydyttyminen tai tyydyttymättömyys nostattavat ryhmässä voimakkaita tiedostamattomia tunteita, joiden yhteisvaikutuksesta ryhmään syntyy kollektiivinen tunnetila. Se, millainen tunnetila ryhmässä kulloinkin vallitsee ja miten se muuttuu, ei ole riippuvainen ainoastaan ryhmän ulkoisista tekijöistä tai sen rationaalisesta toiminnasta. Mikäli näin olisi, ryhmän pitäisi pystyä kontrolloimaan ja ohjailemaan psyykkistä toimintaansa järkevästi ja tiedostetusti niin, että se palvelisi ja tukisi perustehtävän suorittamista. Useiden ryhmätutkijoiden tulokset osoittavat, että näin ei kuitenkaan tapahdu. Ryhmän psyykkinen toiminta on siinä määrin sattumanvaraista ja usein järjetöntäkin, että on vaikea uskoa ryhmän kontrolloivan sitä rationaalisesti. Kaiken kattavaa loogista syyseuraussuhdetta työryhmätoiminnan ja perusolettamustoiminnan välillä ei näin ollen ole voitu osoittaa. (Bion 1979, 40 - 44, 143 - 144; Schein 1987, 171 - 175.)

3.4.2 Ryhmän emotionaalinen tila

Ryhmän psyykkisen perusolettamustoiminnan ja perusolettamusten taustalla täytyy olla jotain, minkä voidaan ajatella ohjaavan ryhmän tahdosta riippumatonta, tiedostamatonta toimintaa. Tästä ryhmän perusolettamusten taustalla olevasta ilmiöstä Bion (1979, 72) käyttää tutkimuksissaan nimitystä emotionaalinen tila. Hän olettaa sen perustuvan yksilöissä nouseviin tiedostamattomiin ja primitiivisiin tunteisiin heidän ollessaan ryhmässä.³ Käytämme tässä tutkimuksessa Bionin käsitettä emotionaalinen tila erottaaksemme sen yksilöiden kokemista tunnetiloista. Käsitteellä haluamme

---

³ Bion uskoo yksilön ns. primitiivisillä mekanismeilla olevan keskeinen asema ryhmädynamiikassa. Hän viittaa tässä yhteydessä erityisesti Melanie Kleinin tutkimuksiin, joissa kuvataan ihmismielen skitso-paranoidisia ja depressiivisiä positioita. Bionin mielestä ryhmän perusolettamukset sisältävät äärimmäisen primitiivisiä piirteitä, jotka muistuttavat Kleinin tutkimia lapsuuden psykoottisia ahdistustiloja ja niihin liittyviä osaobjektisuhdefantasioita (esim. oiidipus-kompleksi). Klein on kuvannut psykoottista reaktiota ulkoisiin kohteisiin erityisesti artikkelissaan "Early stages of the oedipus conflict" (1928). Bionin mukaan nämä reaktiot muistuttavat selvästi ryhmän reaktioita ideoihin.

korostaa myös ryhmän tiedostamattoman tunteen primitiivistä luonnetta. (Bion 1979, 143 - 144.)

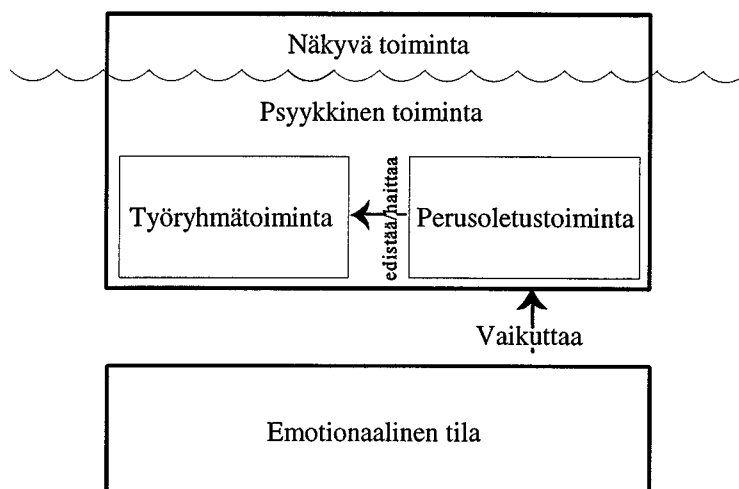
Ryhmän emotionaalinen tila ei ole koskaan pysyvä, vaan se muuttuu ja vaihtelee (Bion 1979, 117 - 119). Ainoana loogisena selityksenä ryhmän emotionaalisen tilan muutoksiin voidaan ajatella olevan jonkinlainen muutos ryhmän yksilöiden primitiivisissä tunteissa suhteessa ryhmään. Koska ryhmän emotionaalinen tila on aina jonkin verran riippuvainen sen yksilöiden henkilökohtaisista tunnerakenteista ja sitä kautta yksilöllisistä tavoista tuntea oma olemisensa ryhmässä, se ei voi koskaan toistua täysin samanlaisena eri ryhmissä. Itse asiassa emotionaalinen tila ei voi toistua täysin samanlaisena edes siinä ryhmässä, jossa se on kerran syntynyt. Koska perusole- tusten taustalla on alati muuttuva emotionaalinen tila, siirtymien perusole- tuksesta toiseen ja toisaalta perusole- tuksesta työryhmätoimintaan ja päinvastoin voidaan päätellä johtuvan muutoksista ryhmän emotionaalisessa tilassa. Ryhmän perusole- tus vaihtelee sen emotionaalisen tilan mukaan ja on näin ollen siitä riippu- vainen.

Vaikka emotionaaliset tilat ovat aina tilanne- ja ryhmäkohtaisia, niissä voidaan kuitenkin olettaa olevan myös tietynlaista yhdenmukaisuutta. Monet ryhmän kehi- tysvaiheteoriat perustuvat näihin oletettuihin yhdenmukaisuuksiin. Ryhmän ollessa varhaisessa kehitysvaiheessaan emotionaalinen tila on hyvin samankaltainen ryh- mästään riippumatta: ryhmässä oleminen koetaan tiedostamattomalla tasolla jollakin tavalla ahdistavana. Tähän ahdistukseen liittyvät tunteet, kuten pelko, epävarmuus ja tunne jonkinlaisesta uhkasta, ovat läsnä jokaisessa aloittavassa ryhmässä.⁴ Kaikis- sa ryhmissä tätä uhkaa pyritään tiedostamattomasti poistamaan, sillä vain uhkan hallitseminen ryhmässä antaa mahdollisuuden ryhmän kehittymiselle ja samalla perustehtävän mukaiselle toiminnalle. Toisaalta uhkan hallitsemiseen tähtäävä tiedostamaton toiminta voi joskus olla juuri se ryhmän kehitystä ja perustehtävän suorittamista hidastava ja koko ryhmää taannuttava tekijä. (vrt. psykologian

---

⁴ Mäkisen (1997) mukaan suurryhmä on uhka yksilön minuudelle. Tämän hypoteesin taustalla olevia teorioita emme ole valitettavasti pystyneet kovin tarkasti jäljittämään, sillä löysimme kyseisen Mäkisen hypoteesin hänen omalla internet-kotisivullaan olevista luen- tosarjojen kalvopohjista. Tämä kyseinen teoria ja sen perustelut löytyvät Mäkisen Sosiaali- psykologia 2 -luentosarjasta. Tulemme myöhemmin tässä tutkimuksessa käsittelemään tarkemmin Mäkisen hypoteesia.

regressio-käsite) Ryhmien kehityskaarissa on tiettyjä yhteisiä merkkipaaluja, jotka osoittavat, kuinka ryhmät vähitellen pystyvät käsittelemään uhkaa. Nämä merkkipaalut nimetään kehitysvaihteorioissa kehitysvaiheiksi, ja ne voidaan tietyin ehdoin yleistää jokaiseen ryhmään. (Schein 1987, 202 - 217.) Käsittelemme ryhmäkehityksen vaihteita tarkemmin hieman tuonnempana.

KUVIO 2. Ryhmän emotionaalinen tila.

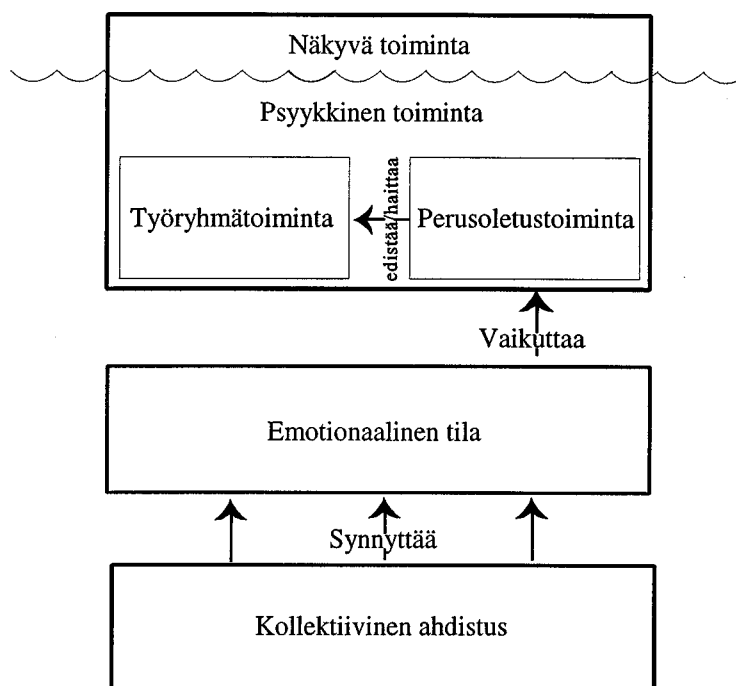
3.4.3 Kollektiivinen ahdistus ryhmässä

Bion (1979) päätyi tutkimuksissaan oletukseen, että kaiken ryhmäkäyttäytymisen taustalla on eräänlainen yksilötasolla koettu primitiivinen ahdistus, joka aiheutuu ryhmään liittymisen ja oman minuuden säilyttämisen välisestä ristiriidasta. Yksilö käy ryhmässä alituista tiedostamatonta kamppailua kahden omalle olemassaololleen välttämättömän perustarpeen välillä. Ryhmään liittymisen antaa yksilölle mahdollisuuden tyydyttää sosiaalisia perustarpeitaan, kuulua johonkin ja tulla hyväksytyksi sosiaalisessa ympäristössä (Bion 1979; myös Schein 1987, 162 - 164). Samalla yksilö tiedostaa itsensä suhteessa ympäristöönsä. Yksilö tarvitsee ryhmää ja muita ihmisiä tiedostaakseen oman olemassaolonsa ja luodakseen sellaisia suhteita, joiden avulla hän voi vahvistaa ja tarkentaa jo olemassa olevia käsityksiä itsestään, saada

hyväksyntää omalle persoonallisuudelleen ja määrittää omaa suhdettaan muihin ryhmän jäseniin. (Mead 1962, 138 - 140; Schein 1987, 162.)

Toisaalta yksilö kokee ryhmään kuulumisen omaan itseän kohdistuvana uhkana. Pelko siitä, että liittyessään ryhmään yksilö sulautuu siihen täysin ja samalla hukuttaa oman minuutensa ryhmän yhteiseen mieleen, koetaan ahdistuksena. Yksilö pelkää kadottavansa oman persoonansa ja identiteettinsä ryhmän "massapersoonaan". (Schein 1987, 162; Mäkinen 1997.) Sosiaalisen tilanteen yksilölle aiheuttamasta ahdistuksesta huolimatta tarve liittyä ryhmään säilyy voimakkaana ja olemassaololle välttämättömänä. Tästä syntyy sosiaalisuuden paradoksi, jossa yksilöä vetää puoleensa kaksi vastakkaista tarvetta: tarve olla osa ryhmää ja tarve säilyttää oma identiteettinsä ryhmässä. (Schein 1987, 191; Mäkinen 1997.) Sisäisen ristiriitansa vuoksi ihminen kokee myös muut ryhmän jäsenet ja heidän erilaiset persoonansa jonkinlaisena uhkana itselleen. Hän ei kykene käsittelemään tätä omassa tajunnassaan syntynyttä ristiriitaa sellaisenaan, vaan kokee ristiriidan aiheuttaman ärsykkeen syynä ahdistuksellensa. (Schein 1987, 190.) Koska voidaan olettaa, että kaikki ryhmän jäsenet yksilöinä kokevat toisensa uhkana, voidaan edelleen päätellä, että ryhmästä muodostuu uhka sille itselleen. Tästä käytämme nimitystä kollektiivinen ahdistus ryhmässä. Kollektiivinen ahdistus eroaa käsitteenä Bionin primitiivisestä ahdistuksesta siten, että sen perustana on primitiivisten mekanismien (ks. alaviite 3, s. 17) sijaan ihmisen sosiaaliset perustarpeet.

Miten kollektiivisen ahdistuksen vaikutukset sitten näkyvät ryhmässä? Edellä kuvattu ahdistustila on koko ajan ryhmän tiedostamattoman toiminnan taustalla ja se synnyttää ryhmään emotionaalisen tilan. Emotionaalinen tila puolestaan vaikuttaa ryhmän perusoletukseen, joka on ryhmän yhteinen suojamekanismi kollektiivista ahdistusta vastaan. Ryhmä siis ikään kuin hoitaa itse kollektiivista ahdistustaan perusoletuksen avulla. Perusoletuksen vaikutukset taas heijastuvat työryhmätoimintaan sitä edistäen tai hidastaen. Näkyvä toiminta ryhmässä ilmentää aina jollakin tavalla käyttäytymisen taustalla vaikuttavaa kollektiivista ahdistusta ja sen hoitoa. (Bion 1979, 72; Schein 1987, 171 - 172.)

KUVIO 3. Kollektiivinen ahdistus ryhmässä.

3.5 Ryhmäkehityksen vaiheet

Ryhmän kehittymisen vaiheista on laadittu useita teorioita. Yleisesti ottaen kehityksessä nähdään aina selvä aloitus- eli muotoutumisvaihe, josta ryhmä etenee työskentely- eli toteuttamisvaiheeseen. Jotkut tutkijat näkevät ryhmän kehityksessä vain nämä kaksi vaihetta; Bennis ja Shepard (1956) käyttävät niistä nimityksiä auktoriteettiriippuvuus (dependence/authority) ja sisäinen riippuvuus (interdependence). Näkemys painottaa ryhmän riippuvuutta ja kehittymistä suhteessa johtajaan. Forrest (1991) mukailee Bennisin ja Shephardin mallia kolmivaiheisessa ryhmän kehityksen kuvauksessaan. Hän näkee ryhmän kehittymisen kannalta olennaisena johtajariippuvuudesta irtautumisen kehityksen keskimmaisessa, yksilökeskeisessä vaiheessa. Srivastva, Obert ja Neilsen (1977) ovat puolestaan tarkastelleet ryhmän kehitystä yksilön kannalta. Heidän mukaansa kehitykseen vaikuttaa keskeisesti sen jäsenten yksilöllinen kehitys mukautumisvaiheesta sulautumisvaiheen kautta tietynlaiseen autonomiseen vaiheeseen, jolloin yksilö kykenee säilyttämään oman

identiteettinsä ryhmässä. (Srivastva, Obert & Neilsen 1977, Srivastvan ja Barrettin 1988 mukaan.) Tässä tutkimuksessa käytämme ryhmän kehittymisen tarkastelussa teoriaa, jossa on piirteitä edellä esitetyistä vaiheistuksista. Koska tarkastelemme ryhmää ennen kaikkea psyykkisenä kokonaisuutena, jonka toiminta ja kehitys on läheisessä suhteessa ryhmässä olevaan kollektiiviseen ahdistukseen, keskitymme erityisesti tarkastelemaan sen kehitysvaiheita suhteessa niihin keinoihin, joita ryhmä kussakin vaiheessa käyttää ahdistuksensa poistamiseen. Valitsemamme näkökulman vuoksi pidämme edellä mainittuja johtajuus - riippuvuus- ja yksilökeskeisiä vaiheistuksia epäolennaisina.

Ryhmän kehitysvaiheiden tarkastelu tässä tutkimuksessa pohjautuu sekä Scheinin (1987, 202 - 217) ryhmäkehityksen vaiheisiin että Mäkisen (1997) nelivaiheiseen esitykseen ryhmän kehittymisestä. Tuckmanin (1965) malli, jota on yleisimmin käytetty kuvaamaan ryhmän kehittymistä, on hyvin samankaltainen kuin Scheinin ja Mäkisen kuvaukset. Tuckman ei kuitenkaan korosta niin selvästi ryhmän henkistä kehittymistä suhteessa kollektiiviseen ahdistukseen kuin Schein ja Mäkinen.

Ryhmäkehityksen vaiheiden avulla pyrimme havainnollistamaan edellä esitettyä käsitystä ryhmästä elävänä kokonaisuutena. Vaikka emme pyrikään vastaamaan tutkimusongelmiimme näiden vaiheiden avulla, pidämme niitä silti kollektiivisen ahdistuksen synnyttämien tunteiden ja tarpeiden vaikutusten havainnollistamisen kannalta olennaisina. Seuraavassa jaottelussa on yhdistelty Scheinin ja Mäkisen tarkastelutapoja tämän tutkimuksen luonteen ja teoreettisen lähestymistavan mukaisesti. Tämän jaottelun mukaan ryhmän kehityksessä voidaan erottaa neljä vaihetta: alkuvaihe, kuohuntavaihe, työskentelyvaihe ja kypsän toiminnan vaihe.

Alkuvaihe. Kokoontuessaan ensimmäisiä kertoja ryhmä kamppailee perusluonteisten ryhmän olemassaoloon ja yksilön sosiaaliseen selviytymiseen liittyvien kysymysten kanssa. Ryhmän on alkuvaiheessa selvitettävä itselleen, miksi se on koolla, eli mikä on sen perustehtävä. Toisaalta jokaisen yksilön on selvitettävä itselleen omat tarpeensa ryhmässä ja se, miten ryhmä tulee niihin vastaamaan. (Schein 1987, 198.) Uusi, tuntematon ja ennalta arvaamaton ryhmä koetaan yksilötasolla uhkana. Toisaalta ryhmä koetaan uutena mahdollisuutena tyydyttää välttämättömiä inhimillisiä perustarpeita, kuten ryhmään kuulumisen, sosiaalisen tilanteen kontrolloinnin ja hyväksytyksi tulemisen tarpeita.

Ristiriita yksilön tarpeiden tyydyttämisen välttämättömyyden ja ryhmän aiheuttaman pelon välillä aiheuttaa ahdistusta (ks. ed. sivu). Pelko ja epävarmuus saattaa alkuvaiheessa näkyä ryhmän käyttäytymisessä ja vuorovaikutuksessa kaavamaisuutena, teennäisyytenä ja kyttäilynä, koska yksilöt eivät uskalla paljastaa itseään ja omaa persoonaansa muille ryhmän ollessa vielä tuntematon. Pelko siitä, että ei tule hyväksytyksi ryhmässä tai tulee jollain tavalla jopa torjutuksi on suuri. Luottamusta ryhmään ja toisaalta luottamusta omaan itseensä ryhmässä ei juuri ole. Ryhmän alkuvaiheessa yksilöille muodostuu tärkeäksi ryhmän yhteisen tavoitteen sijaan hyväksynnän ja huomion saaminen muilta ryhmäläisiltä. Alkuvaiheessa ryhmä ei itse asiassa ole ryhmä, vaan yksilöiden kokoelma. (Schein 1987, 203.)

Niiden neljän kokoontumiskerran aikana, jolloin olimme mukana ryhmässä, havaitsimme siinä pääosin alkuvaiheessa olevan ryhmän piirteitä. Meillä oli mahdollisuus seurata ryhmän kehitystä myös myöhemmin kouluttajan keräämien kirjoitelmien avulla. Niistä kävi ilmi, että tapausryhmän siirtyminen kuohuntavaiheeseen tapahtui varsin pitkän ajan kuluessa eikä selkeää siirtymäkokoontumista tai käännekohtaa ollut havaittavissa. Kuohuntavaiheen piirteitä oli tosin havaittavissa jo ryhmän kolmannessa ja neljännessä kokoontumisessa. Selviä esimerkkejä kuohuntavaihetta seuraavista vaiheista ei aineistossa kuitenkaan ole.

Kuohuntavaihe. Siirtyminen kuohuntavaiheeseen edellyttää turvallisuuden tunteen ja luottamuksen lisääntymistä ryhmässä. Tämän seurauksena yhteenkuuluvuuden tunne ja me-henki voimistuvat ryhmässä. Yksilöt tuntevat voimakasta tarvetta tulla liitettyksi ja sulautua ryhmään. He näkevät muissa ryhmäläisissä samankaltaisia piirteitä ja ominaisuuksia kuin itsessään: oletukset "olemme kaikki samanlaisia" ja "olemme hyvä ryhmä" ovat tyypillisiä ryhmän kehityksen tässä vaiheessa. (Schein 1987, 209.) Edellisen kaltaiset ryhmän yhteisen identiteetin ja toisaalta yksilön ryhmä-identiteetin rakentamista tukevat perusoletukset hoitavat ja poistavat ryhmässä olevaa kollektiivista ahdistusta.

Voimakas me-henki saattaa kuitenkin aiheuttaa ryhmässä myös vastareaktioita. Jotkut yksilöt kokevat ryhmään sulautumisen ahdistavaksi ja omaa identiteettiään uhkaavaksi, jolloin tarve jäädä ryhmästä pois kasvaa (Mäkinen 1997). Nyt kun luottamus ja turvallisuuden tunne ryhmässä ovat lisääntyneet, yksilöt uskaltavat avautua ja kertoa myös kielteisistä tunteistaan ryhmää kohtaan. Omat ennakkoluulot

ja käsitykset toisista ja toisten mielikuvat itsestä eivät välttämättä kohtaa; ristiriidat alkavat näkyä ja ryhmä joutuu väistämättä käsittelemään niitä. Ryhmään muodostuu yhteisiä julkilausumattomia käyttäytymissääntöjä ja ongelmanratkaisumalleja, joiden avulla se pyrkii selvittämään omaan olemassaoloonsa kohdistuvia ongelmia. Yleisesti ryhmän kuohuntavaiheelle on kuitenkin tyypillistä pyrkimys yhdenmukaisuuteen, yhteisymmärrykseen ja me-henkiseen läheisyyteen. Kaikkien jäsenten odotetaan olevan samaa mieltä, eroavuuksia ei arvosteta ryhmässä. (Schein 1987, 209 - 210.)

Työskentelyvaihe. Siirtyessään työskentelyvaiheeseen ryhmän ei tarvitse enää keskittää kaikkea huomiota ja energiaansa me-hengen ja yhdenmukaisuuden ylläpitämiseen. Jäsenten eroavuuksia ei koeta enää kielteisinä, ryhmän harmonista olemassaoloa uhkaavina, vaan ne nähdään luonnollisena osana ryhmän todellisuutta. Ryhmään on syntynyt uusi oletus: "Me tunnemme toisemme ja hyväksymme toisemme yksilöinä hyvine ja huonoine puolinemme. Näin voimme työskennellä hyvin yhdessä." Ryhmä käyttää jäsentensä yksilöllisiä kykyjä, luovuutta ja ominaispiirteitä potentiaalisesti hyödyksi tehtävää suorittaessaan. (Schein 1987, 215.)

Samalla, kun ennakko-odotukset poistuvat ja erilaisuus aletaan nähdä voimavarana, ristiriitojen sietokyky kasvaa. Yksilöiden vihamielisiä tunteita ryhmää ja sen yksittäisiä jäseniä kohtaan ei koeta enää ryhmän kannalta tuhoisina, vaan ne nähdään konflikteina, jotka voidaan ratkaista. Ryhmälle on muodostunut selkeät konkreettisen toiminnan ja käyttäytymisen mallit, jotka voivat toisaalta joustaa tilanteiden mukaan. (Schein 1987, 215; Mäkinen 1997.) Nyt ryhmän tärkeimmäksi tavoitteeksi muodostuu työn suorittaminen loppuun. Ryhmällä on ollut aikaisemminkin tarve toteuttaa perustehtävä, mutta se on joutunut väistymään sosiaalisten tarpeiden tyydyttämisen tieltä. Scheinin mukaan kyky keskittyä tehtävään riippuukin ennen kaikkea siitä, missä määrin ryhmän jäsenet voivat vähentää ja välttää omaa ahdistustaan. (Schein 1987, 215.) Ryhmän kehityksen varhaisessa vaiheessa, ahdistuksen ollessa suuri, ryhmä joutui keskittämään kaiken energiansa kollektiivisen ahdistuksen kontrolloimiseen ja lievittämiseen. Koska monet ryhmät eivät saavuta työskentelyvaihetta koskaan, voidaan olettaa, että ryhmät ovat perusluonteeltaan yhdenmukaisuutta vaativia ja tällä tavoin suuntaavat kaiken tehokkuutensa ryhmän ahdistuksen vähentämiseen. (Schein 1987, 215.)

Työskentelyvaiheessa ryhmään on syntynyt tiettyjä tapoja ja hoitokeinoja, joilla ahdistusta pystytään hallitsemaan, vähentämään tai pitämään piilossa. Toisaalta jos nämä tavat ovat juurtuneet syvälle ryhmään, ne aiheuttavat ryhmän kehityksen paradoksin: "Mitä enemmän opimme tekemään asioita ja vakauttamaan oppimaamme, sitä haluttomammiksi tai kyvyttömämmiksi tulemme sopeutumaan, muuttumaan ja kasvamaan uusiin malleihin silloinkin, kun muuttuva ympäristömme vaatii tällaisia uusia malleja" (Schein 1987, 216).

Kypsän toiminnan vaihe. Siirryttyään kypsän toiminnan vaiheeseen ryhmä toimii vahvojen sisäistettyjen perusoletusten ja toimintamallien pohjalta. Ristiriitoja ja ongelmia on opittu ratkaisemaan tietyillä rutiininomaisilla keinoilla, mikä tukee ennen kaikkea ryhmän sisäisen miellyttävän olotilan säilyttämistä. Ryhmälle on muodostunut tärkeimmäksi perinteisten, itsestään selvien arvojen ylläpitäminen, mikä saattaa tapahtua tehtävän suorittamisen kustannuksella. Kaikenlainen ryhmän toimintaperiaatteiden ja käyttäytymisen kyseenalaistaminen nostaa ryhmässä esiin voimakkaita reaktioita, jotka ilmentävät kollektiivisen ahdistuksen lisääntymistä ryhmässä. Ryhmä kokee uudet ideat ja jäsenet uhkana omalle vakiintuneelle olemassaololle. Työskentelyvaiheessa arvostettu yksilöiden erilaisuus ja luovuus nähdään jälleen uhkana, nyt pelottavana perusrakenteita horjuttavana tekijänä. (Schein 1987, 202, 216.)

Ryhmällä on siis jälleen edessään uhka, joka syntyy ryhmässä itsessään ja jota sen täytyy yrittää kontrolloida. Kehittyäkseen jälleen tehokkaaksi työryhmäksi ryhmän on kyettävä tarkastelemaan toimintaansa kriittisesti ja tiedostamaan uudistumista haittaavat rutiininomaiset toiminta- ja käyttäytymismallinsa.

TAULUKKO 1. Ryhmäkehityksen vaiheet Scheiniä (1987) ja Mäkistä (1997) mukailten

VAIHE	RYHMÄSSÄ
1. Alkuvaihe (lapsuus) Ryhmän muodostuminen	<ul style="list-style-type: none"> * epävarmuus omista ja toisten odotuksista * vuorovaikutus jäykkää ja kaavamaista * riippuvuus johtajasta * ei haluta paljastaa itseä, ei luoteta * ryhmään kuuluminen ja hyväksytyksi tuleminen tärkeää
2. Kuohuntavaihe (murrosikä) Ryhmän identiteetin etsiminen ja rakentaminen	<ul style="list-style-type: none"> * yhteenkuuluvuus ja ryhmän kiinteys kasvaa * päämäärät ja säännöt alkavat selkiintyä * ristiriidat alkavat näkyä * muiden mielikuvat itsestä voivat olla ristiriidassa omien käsitysten kanssa * yhdenmukaisuus ja läheisyys tärkeää, saadaan hyväksyntää toisilta
3. Työskentelyvaihe (aikuisuus) Ryhmä keskittyy työhön, huomio tehtävien loppuunsaattamiseen	<ul style="list-style-type: none"> * toiminnan mallit selkiintyvät ja tulevat joustavammiksi * ristiriitojen sietokyky kasvaa ja ongelmia ratkaistaan * tiedetään mitä itseltä ja muilta voi odottaa * tiimityöskentely ja hyvän työjärjestyksen ylläpitäminen tärkeää * jäsenten eroavuuksia arvostetaan
4. Kypsän toiminnan vaihe (keski-ikä) Ryhmän säilyttäminen, konservatiivinen asenne	<ul style="list-style-type: none"> * toiminnan mallien säilyttäminen entisellään * ristiriidat ja ongelmat ratkaistaan rutiininomaisesti * pyrkimys miellyttävän olotilan säilyttämiseen * luovuus ja jäsenten eroavuudet koetaan uhkana

4 TUTKIMUKSEN IHMISKÄSITYS

4.1 Perusteita ihmiskäsityksen valinnalle

Ryhmän määrittely psyykkiseksi tunteiden ja tarpeiden ohjaamaksi dynaamiseksi suhteiden järjestelmäksi asettaa tiettyjä ehtoja myös ihmiskäsitykselle ja sitä kautta yksilöllisyyden käsitteen teoreettiselle tarkastelulle. Tarkastelemme yksilöä aivan kuten ryhmääkin dynaamisena kokonaisuutena, jolla on yksilölliset tarpeet sekä tunne-elämä ja joka on olemassa paitsi fyysisessä, myös henkisessä suhteessa ympäröivään maailmaan ja omaan ainutlaatuiseen elämänsä historiaansa. Ihmisen toimintaa ja olemassaoloa sosiaalisissa yhteyksissä ei tämän vuoksi voida ymmärtää esimerkiksi monististen ihmiskäsitysten mukaan tarkastelemalla sitä pelkästään yhden ainoan olemisen muodon, materian tai hengen, pohjalta. Myöskään ns. dualistiset ihmiskäsitykset, joissa ihminen nähdään kahden olemassaolon perusmuodon, tavallisimmin sielun ja kehon, muodostamana kokonaisuutena, eivät palvele tämän tutkimuksen tarpeita, koska ne jättävät huomiotta yksilön suhteen ympäröivän todellisuuteen. (ks. Rauhala 1986, 19 - 21.)

Pluralististen ihmiskäsitysten mukaan yksilön olemassaolo jäsentyy monenlaisista hierarkkisesti järjestyneistä osasysteemeistä, joista yhtenä nähdään myös ihmisen suhde todellisuuteen ja ympäröivään maailmaan. Tästä näkökulmasta tarkkailtuna ihminen nähdään kuitenkin ennemminkin erillisistä paloista muodostuneena osajärjestelmänä kuin kokonaisuutena, jossa kaikki olemassaolon muodot ovat suhteessa toisiinsa. Koska tulemme tarkastelemaan yksilöä ennen kaikkea näiden kaikkien olemassaolon muotojen välisten suhteiden muodostamana yksilöllisenä kokonaisuutena, perustamme yksilöllisyyden teoreettisen tarkastelun monopluralistiseen eli holistiseen ihmiskäsitykseen. Holistisen ihmiskäsityksen mukaan ihmisen olemassaolo on jäsentynyt erilaisista perusmuodoista, joita jokaista tulee tarkastella sekä erillisinä osasysteeminä että suhteessa toisiinsa ja kokonaisuuteen kunkin perusmuodon ominaispiirteet ja rakenne huomioonottaen. Kun ihmistä tutkitaan esimerkiksi tuntevana ja tarpeitaan tyydyttävänä olentona oletetaan, että

ihminen on tajunnallinen olento, joka on aina suhteessa todellisuuteen oman elämäntilanteensa kautta. (Rauhala 1986, 20 - 21, 25 - 26.)

Tutkimuksessa käytetyn ihmiskäsityksen tulee paitsi osoittaa *miten* ihminen kokonaisuutena on olemassa myös *millaisia ongelmia* erilaisista olemisen muodoista ja niiden tutkimisesta seuraa. Esimerkiksi tämän tutkimuksen lähtökohtana oleva ajatus ihmisestä ja ihmisryhmästä ennen kaikkea psyykkisenä, tuntevana ja tarpeitaan tyydyttävänä kokonaisuutena rajaa ja suuntaa myös tutkimuksen ongelmanasettelua ja tutkimusotetta sekä tutkimusmenetelmien valintaa. Tutkimuksen metodologisia ratkaisuja sekä niiden luotettavuuden tarkastelua tulee aina tehdä tutkimuksen ihmiskäsitys huomioon ottaen (Rauhala 1986, 24). Jotta tämänkaltainen laadullinen tapaustutkimus, jossa tutkimme yksilöiden sosiaalisia tarpeita suhteessa ryhmään olisi perusteltu ja järkevä, käytämme yksilöllisyyden ja tutkimuksen metodologisen tarkastelun lähtökohtana holistista ihmiskäsitystä.

4.2 Holistinen ihmiskäsitys Rauhalan mukaan

Käytämme holistisen ihmiskäsityksen tarkasteluun Rauhalan (1986) filosofista analyysia ihmisen olemassaolon jäsentyneisyydestä.⁵ Hän esittää ihmisen olemassaolon perusmuotoisuuden kolmijakoisena seuraavin käsittein: tajunnallisuus, kehollisuus ja situationaalisuus. Tajunnallisuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä ihmisen olemassaoloa psyykkis-henkisenä olentona, joka kokee, tuntee ja ajattelee. Ihminen todellistuu myös kehollisuuden olemismuodossa orgaanisena tapahtumisena verenkiertoineen, sisäerityksineen ja ruoansulatuksineen. Nämä kaksi olemismuotoa eivät kuitenkaan riitä kuvaamaan kokonaisvaltaisesti ihmistä, joka on aina jossakin suhteessa ympäröivään todellisuuteen, toisiin ihmisiin ja omiin elämäntilanteeseensa. Rauhala kutsuu tätä ihmisen olemassaoloa suhteina todellisuuteen situationaalisuudeksi. Käsittelemme seuraavaksi näitä olemassaolon muotoja hieman yksityis-

---

⁵ Sara-ahon ja Tahkolan (1998) pro gradu -tutkielmassa "Opiskelijan tunnehorisontti oppimiskokemuksen jäsentäjänä" on perehdytty perinpohjaisesti Rauhalan holistista ihmiskäsitystä käsittelevään tuotantoon.

kohtaisemmin ja pyrimme osoittamaan niiden välisen erilaisuuden ja toisaalta niiden keskinäisen ykseyden, jossa ihminen todellistuu kokonaisuutena.

4.2.1 Tajunnallisuus

Tajunnalla Rauhala tarkoittaa inhimillisen kokemisen kokonaisuutta, jonka perusrakenne koostuu joukosta erilaisia mieliä. Mielen avulla ymmärrämme, tiedämme, tunnemme ilmiöt ja asiat joksikin (Rauhala 1986, 27). Se antaa siis koetuille ja havaituille asioille merkityksiä. Mieli koetaan aina joissakin tajunnan tiloissa eli elämyksissä, joita ovat esimerkiksi havaintoelämys ja tunne-elämys. Mieli ja elämys ovat aina yhdessä. Kun me näemme ja kuulemme aisteillamme esimerkiksi traktorin auraavan lumista tietä, se ilmenee havaintoelämyksessämme mielinä. Tässä tapauksessa mieliä voivat esimerkiksi olla ajoneuvon muoto, väri ja laatu. Esimerkkitapauksessa ymmärrämme mahdollisesti havaintomme punaiseksi ja kovaääniseksi traktoriksi. Se ymmärrämmekö me havaintoamme ollenkaan vai ymmärrämmekö sen vain osittain riippuu meissä jo olemassa olevasta yksilöllisestä kokemustaustasta. Jos meillä on aikaisempia kokemuksia joko samaan tai samantyyppiseen traktoriin liittyen, pystymme kenties määrittelemään havaintomme tarkemmin. Esimerkiksi punainen väri voi yhdistyä mielessämme kaikista tiedossamme olevista traktori-merkeistä vaikkapa Massey-Fergusoniin.

Kokemustausta toimii siis tajunnassamme aktiivisesti uusia mieliä tulkitsevana ja sijoittavana tajunnan työvälteenä. Rauhala käyttää kokemustaustasta tässä ominaisuudessa nimitystä horisontti⁶. Vanha kokemustausta ja horisontti ovat siis saman tajunnallisen ilmiön kaksi ominaisuutta, joita ei voida erottaa toisistaan. Vanha kokemustausta on ikään kuin ”passiivinen oleva”, kun taas horisontti on sen

---

⁶ Myös Gadamer on käsitellyt horisonttia hermeneuttisen filosofian näkökulmasta. Hän korostaa hieman fatalistisestikin (vrt. syvyyspsykologian puolelta esimerkiksi Miller) ennen kaikkea yksilön voimattomuutta ”historiallisen elämän suljetussa virtakehässä”. Gadamer näkee ymmärtämistapahtuman horisonttien sulautumisena tarkoittaen sillä tulkitsijan horisontin laajentumista tulkitun horisontilla. Gadamerin hermeneutiikasta on kirjoittanut esimerkiksi Kusch (1986, 106 - 115.)

aktiivinen ominaisuus tajunnallisessa tapahtumisessa. Horisontin avulla me suhteutamme kokemamme asiat ja ilmiöt aikaisemmin kokemaamme ja sijoitamme nämä uudet mielet vanhaan kokemustaustaamme (vrt. assimilaatio ja akkommodaatio, esim. Piaget 1975, 236 - 247). Näin horisontti toimii tajunnassamme ymmärtämisyhteytenä, jonka avulla uudet mielet organisoituvat merkityssuhteiksi. Tällöin mieli asettuu suhteeseen havaitun objektin, asian tai ilmiön kanssa siten että ymmärrämme sen joksikin. Merkityssuhteet puolestaan organisoituvat edelleen merkityssuhteiverkostoksi, jonka pohjalta muodostamme tämänhetkisen maailmankuvamme ja käsityksen itsestämme. Ihminen ymmärtää siis kaiken kokemansa uuden vasta sitten, kun se sijoittuu johonkin suhteeseen vanhan kokemustaustan kanssa ja muodostaa merkityssuhteita. Yksilön maailmankuvan muodostuminen on aina historiallista aivan kuten tajunnallinen tapahtuma on aina oman historiansa varassa etenevää ja sitä jatkuvasti kartuttavaa merkityssuhteiden järjestäytymistä. Tajuntaan ei voi esinemäisessä mielessä lisätä mitään eikä sieltä voi ottaa mitään pois. Kaikki muutokset tajunnassa ja sitä kautta jo olemassaolevassa kokemustaustassa tapahtuvat ainoastaan ymmärtämisen kautta. (Rauhala 1986, 26 - 30.)

Horisontti on ehdoton edellytys tajunnalliselle ymmärtämiselle⁷. Koska se muodostuu aikaisemmista kokemuksistamme ja niiden muodostamista merkityssuhteista, se on aina yksilöllinen ja ainutlaatuinen. Yleisesti yksilöllisestä ja ainutlaatuisesta ihmisestä käytetty käsite "persoonallisuus" on itse asiassa yksilön horisontti, jonka avulla ilmiöt ja asiat ymmärretään aina "persoonallisella" tavalla. Maailman-

---

⁷ Heideggerin mukaan ymmärtäminen on ihmisen perusominaisuus, joka kuvaa ihmisen "tapaa elää". Ymmärtäminen on läheisessä suhteessa "virittyneisyyteen", jota tavallisesti kutsumme "mielialaksi". Virittyneisyyteen kuuluu aina tietty tapa ymmärtää itseään ja maailmaa ja päinvastoin. (Kusch 1986, 81 - 82.)

kuvamme, käsitykset itsestämme ja toisista sekä ympäröivästä todellisuudesta, muodostuu yksilön horisontin merkityssuhdeverkostoissa⁸. Horisontti voidaan siis tässä tapauksessa määritellä ihmisen minäksi, joka on hänessä oleva ainutlaatuinen ominaisuus ja josta hän myös itse käyttää nimeä Minä. Nimeämällä itsemme Minäksi tiedostamme eroavuutemme muista ihmisistä, Sinästä ja Toisista.⁹ Tämä tiedostaminen ilmenee esimerkiksi sosiaalisissa suhteissa silloin, kun Minä pohdin, voinko olla oma itseni ja miten Minun tulisi käyttäytyä Toisten seurassa. Tässä tutkimuksessa käytämme tästä yksilön horisontissa olevasta sosiaalisen tiedostamisen ominaisuudesta käsitettä Minä-horisontti. Tarkastelemme käsitettä tarkemmin myöhemmässä vaiheessa, kun olemme määritelleet yksilön kaikkien kolmen olemismuodon muodostamana kokonaisuutena.

Ihmisen tajunnallisuutta tarkentavina alakäsitteinä Rauhala erottelee tajunnan sisällä psyykkisen ja henkisen. Hän määrittelee niiden keskinäisen suhteen Schelerin (1960) perusjakoa apuna käyttäen. Schelerin mukaan psyykkistä on yksilöllinen tajunnallinen kokemus, jota ihminen ei vielä kohdistakaan eikä nimeä, koska se ei tajunnan tällä tasolla ole vielä muodostunut tiedostetuksi merkitykseksi. Tämän tajunnan ominaisuuden voidaan katsoa olevan myös eläimillä, jotka kokevat myös hyvän- ja pahanolon tuntemuksia, pelkoja, yllykkeitä, haluja yms., mutta eivät tämänhetkisen tietämyksen perusteella pysty tarkastelemaan niitä itsessään ilmiönä,

---

⁸ Varton (1992) mukaan ihmisen elämiss maailma muodostuu merkityksistä. Elämiss maailma on niiden merkitysten kokonaisuus, jotka muodostuvat yksilön, yhteisön, sosiaalisen vuorovaikutuksen ja arvotodellisuuden välisistä suhteista sekä yleisesti ihmisten välisistä suhteista. Varto erottaa luonnollisen maailman ja elämiss maailman toisistaan: luonnollinen maailma muodostuu luonnontapahtumisista (esimerkiksi kuolema) kun taas elämiss maailmaan kuuluvat ihmisten luonnontapahtumisille antamat yksilölliset, subjektiiviset merkitykset (esimerkiksi läheisen poismenon synnyttämä suru tai helpotuksen tunne). (Varto 1992; myös Satulehto 1992.)

⁹ Buber (1995) käsittää yksilön Minässä olevan kahdenlaisia suhteita, joita hän kutsuu Minä-Sinä ja Minä-Se -suhteiksi. Kun ihminen on Minä-Sinä -suhteessa toiseen ihmiseen, toinen ei ole Minän kohde eikä näin ollen ole myöskään vielä muodostanut merkityksiä Minälle. Tällöin, häviävän pienen hetken ajan, Minän ja Sinän voidaan katsoa olevan "aidoimmillaan". Kun taas ihminen on Minä-Se -suhteessa esimerkiksi ryhmän Toisiin, nämä ovat objekteja, jotka muodostavat merkityksiä ihmisen Minässä. (Buber 1995; myös Wallenius 1993). Käytämme Buberin tapaan isoa alkukirjainta korostaaksemme Minän ja Toisten erisnimien kaltaista luonnetta.

ymmärtämään niitä tai antamaan niille merkityksiä ja käsitteellistämään niitä. Ihminen on psyykkisessään sulautunut täysin kokemukseensa eikä pysty asettumaan sen ulkopuolelle tarkastelemaan sitä objektina. Esimerkiksi vihan tai pelon vallassa ihminen saattaa käyttäytyä hyvinkin arvaamattomasti psyykkisen kokemuksensa edellyttämällä tavalla. (Scheler 1960.)

Henkisyiden Scheler näkee tajunnallisen tapahtumisen tasona, jossa ihminen käsitteellistää ja asiallistaa psyykkiset kokemuksensa, arvottaa niitä ja tarkastelee niitä asioina tai objekteina asettuen kokemuksensa ulkopuolelle. Esimerkkitapauksessa ihminen voi henkisessään etäännyä tunnetilastaan sekä asettua vihan tai pelon kokemuksen ulkopuolelle ja arvioida sitä. Seurauksena saattaa olla vihan tietoinen laannuttaminen tai mahdollisesti aiheettoman pelon tunteen synnyttämä häpeä. Käsitteellistäminen ja ilmiöiden yleistävän tiedollisen hallinnan mahdollisuus onkin Schelerin mukaan henkisyiden olennaisin tunnusmerkki. (Scheler 1960.) Ihmisen henkisyys on se merkittävä tajunnallinen ominaisuus joka erottaa meidät eläimistä. Siihen sisältyy hyvin kiinteästi myös ajatus mahdollisuudesta sisäiseen kasvuun ja itsetuntemukseen. (Rauhala 1986, 54.)

4.2.2 Kehollisuus

Kehollisuus ihmisen olemassaolon perusmuotona on tavallaan tajunnallisuuden vastakohta. Tajunnallisen tapahtuman peruskäsitteenä ja ehdottomana edellytyksenä on ymmärrys, kun taas kehollisuudessa ihminen todellistuu ainoastaan orgaanisena tapahtumisena, jolla sinällään ei ole mitään tekemistä ymmärtämisen ja merkitysten välittämien viestien kanssa. Orgaanisessa tapahtumisessa ei ole mitään symbolista, vaan kyseessä on puhtaasti aineellisorgaaninen ilmiö, joka tapahtuu ihmisen kehossa ilman ymmärrystä. Elintoiminnot eivät myöskään ole toisiinsa suhteissa symbolisia viestejä välittäen, vaan niiden viestit ovat aineellisia ja konkreettisia. Veren punasolut sitovat konkreettisesti itseensä happea, sydän todella pumppaa verta esimerkiksi aivoihin, jotka puolestaan suorittavat omaa tärkeää orgaanista tehtäväänsä osana kehon kokonaisuutta. Elintoiminnot jatkavat ja täydentävät toistensa alkamia fysiologisia prosesseja, tasapainottavat ja kontrolloivat toistensa toimintaa jne.

Elintoimintojen väliset tehtävänannot eivät ole samantasoisia tajunnan symbolien avulla tapahtuvan viestien välityksen kanssa. Rauhalan mukaan kehon elintoimintojen ja elinten keskinäinen informaatio on ihmisen kokonaisuuden kannalta luotettavampaa kuin tajunnan niistä tuottamat symboliset tulkinnat, jotka ovat aina horisontin värittämiä. (Rauhala 1986, 30 - 31.)

Rauhala osoittaa edelleen tajunnallisuuden ja kehollisuuden välisen erilaisuuden erottamalla kaksi termiä, mielellisyyden ja mielekkyuden, toisistaan. Hänen mukaansa tajunnallinen ymmärtäminen on mielellistä tapahtumista, kun taas orgaanista elämää voidaan kuvata kokonaisuuden kannalta mielekkääksi. Kehollisen tapahtumisen mielekkyys ilmenee elintoimintojen tarkoituksenmukaisena järjestäytymisenä ja toimintana, jossa vallitsee autonominen harmonia. Tämä saadaan esille ainoastaan orgaanisen tapahtumisen konkreettisia suhteita tutkimalla ja osoittamalla anatomis-fysiologisin metodein, missä ja miten jotkin elintoiminnalliset prosessit ovat sopusuhteissa tai ristiriidassa kokonaisuudessa vallitsevien, olemassaoloa ylläpitävien tapahtumisperiaatteiden kanssa. Rauhala korostaakin, että näiden olemismuotojen problematiikkatyypin erilaisuus tulee ottaa huomioon empiiristä ihmistutkimusta tehtäessä valitsemalla tutkittavan ilmiön perusluonnetta vastaava adekvaatti tutkimusmenetelmä. Tutkittaessa tajunnallista tapahtumista ihmisessä ei luonnollisesti voida käyttää anatomis-fysiologisia metodeja, vaan tällöin ilmiötä tulee lähestyä tarkastelemalla tutkittavan ja tutkijan muodostamia subjektiivisia merkityksiä ja edelleen näiden merkitysten välisiä suhteita. Kehollisessa tapahtumisessa ei voida nähdä symbolisia merkityssuhteita, vaan pelkästään konkreettisia suhteita osana orgaanista kokonaisuutta. (Rauhala 1986, 32.)

Rauhala näkee orgaanisen tapahtumisen ytimenä ja perusolemuksena elämän itsessään. Hän pitää elämää kehollisuuden viimeisenä ja pitemmälle analysoitumattomana olemuksena, joka jäänee ikuisiksi arvoitukseksi. (Rauhala 1986, 32.)

4.2.3 Situationaalisuus

Situationaalisuus ihmisen olemassaolon perusmuotona on Rauhalan mukaan ihmisen kietoutuneisuutta elämäntilanteeseensa eli yksilölliseen todellisuuteensa.¹⁰ Situationaalisuuden eli elämäntilanteisuuden kantasana on situaatio, jolla Rauhala tarkoittaa kaikkea sitä, mihin ihmisen kehollisuus ja tajunnallisuus on suhteessa. Situaatio ei ole kuitenkaan mikään erillinen ihmisen kehollisuuteen ja tajunnallisuuteen ulkopuolelta vaikuttava tekijä, vaan se on osa ihmistä koko elämän ajan. Ihmisen situaation rakenne määräytyy joko kohtalonomaisesti tai valinnan kautta. Esimerkiksi omat vanhempamme, geenimme, rotumme ja kohtaamamme onnettomuudet ovat osa situaatiotamme meistä riippumatta. Toisaalta me voimme tehdä elämässämme yksilöllisiä valintoja esimerkiksi ammattimme, ravintomme, harrastustemme ja elämänkumppanimme suhteen. Näitä kaikkia edellä mainittuja situaation eri rakennetekijöitä Rauhala nimittää komponenteiksi. Situaation rakenne voidaan jakaa myös konkreettisiin ja ideaalisiin komponentteihin. Konkreettisina situaation rakennetekijöinä voidaan pitää esimerkiksi ympäristön saasteita, bakteereja ja viruksia tai maantieteellisiä ja ilmastollisia oloja. Ideaaliset komponentit puolestaan ovat osa situaatiotamme esimerkiksi arvojen ja normien, henkisen ilmapiirin muotojen sekä uskonnollisten ja aatteellisten virtausten muodossa. (Rauhala 1986, 33.)

Situaation komponenttien erittelemättömistä sisällöistä Rauhala käyttää yleisnimitystä faktisuus. Jos jokin komponentti kuuluu ihmisen situaatioon sen sisällöllä eli faktisuudella on välttämättömästi ainakin jokin vaikutus ihmisen olemassaoloon. Esimerkiksi sokean ihmisen situaation sokeus-komponentin sisällöllä on varmasti jokin vaikutus hänen elämäänsä. Näkevä ihminen taas ei voi mitenkään kokea eikä ymmärtää sokean maailmaa. Tämä sokean ihmisen todellisuuden ilmiö ei mitenkään vaikuta näkevän ihmisen olemassaoloon, koska sokeus-komponentti ei kuulu näkevän ihmisen situaatioon. Kun sokean ja näkevän todellisuudet kuitenkin jossain määrin kohtaavat, esimerkiksi vuorovaikutustilanteessa, sokeus-komponentti tulee

---

¹⁰ Schutz (1970) käyttää käsitettä elämismaailma (life-world), jolla hän tarkoittaa sitä maailmaa jossa ihminen kokee elävänsä.

osaksi näkevän ihmisen situaatiota sokean ihmisen kautta. Komponentin sisältö näkevän ihmisen situaatiossa on kuitenkin tässä tapauksessa perusluonteeltaan erilainen kuin sokean. Rauhala korostaa, että faktisuuden lajit eli komponenttien perusluonteiltaan erilaiset sisällöt muuttavat aina luonnettaan suhteessa toisiinsa. Näin ollen pienikin muutos ihmisen kokonaisuudessa voi aiheuttaa monenlaisia kerrannaisvaikutuksia situaation komponenttien sisältöjen välisissä suhteissa. (Rauhala 1986, 33 - 34.) Kun esimerkiksi toisilleen tuntemattomat ihmiset kokoontuvat ryhmäksi, ilmapiiri saattaa joistakin jäsenistä tuntua ahdistavalta ja pelottavalta. Tunnelmaa vapauttaakseen joku saattaa laukaista huumoripitoisen vitsinpoikasen, mikä kenties helpottaakin joidenkin ryhmäläisten oloa. Toisaalta se saattaa myös lisätä toisten ryhmäläisten ahdistusta entisestään. Jokin tietty situationaalisen komponentin sisältö (tutussa ryhmässä koettu turvallisuus) voi tulkkiutua¹¹ muuntu- neella tavalla joutuessaan uuteen ympäristöön (tuntemattomassa ryhmässä koettu ahdistus ja pelko) (Rauhala 1986, 36).

Situationaalisuuteen liittyy läheisesti eksistentiaalisen fenomenologian käsite esiymmärrys¹². Rauhala määrittelee esiymmärryksen välttämättömyyssuhteeksi, jossa situaation komponentin sisältö vaikuttaa aina tajunnalliseen kokemiseen ja keholliseen tapahtumiseen. Tajunnallisuuden kannalta esiymmärryksessä rajautuu se asiaperusta, jota tajunnan on välttämättä koettava. Esiymmärtäminen tarkoittaa myös sitä tajunnallisen ymmärtämisen esiasetta, jossa situaation komponenttien keskinäiset suhteet asettavat ilmiöt ja objektit ihmisen tajunnassa tiettyyn valoon.¹³ Esiymmärtäminen ei siis ole ymmärtämistä tajunnallisessa mielessä, vaan tarkoittaa todellisuuden ilmiöihin itseensä sisältyvän jäsenyyksen antamaa tulkintaa. Se on siis

---

¹¹ "Tulkkiutuminen on se tapa, jolla mielet asettuvat horisonttiin ilman, että niitä erityisesti pyritään tulkitsemaan" (Varto 1992). Varton mukaan elämismailman merkitykset elävät kaiken aikaa ja saavat uusia tulkkiutumisia. Esimerkiksi jokin kielteinen merkitys muuttuu yhdentekeväksi tai myönteiseksi (tai päinvastoin) ilman, että ihmisen tarvitsee erikseen ajatella ja tulkita asiaa. (Varto 1992, 70.)

¹² Esiymmärryksen käsitettä on käsitellyt esimerkiksi Bultmann (1955).

¹³ Lapsuuskokemusten vaikutuksesta ja suhteesta ennen kaikkea emotionaaliseen esiymmärtäneisyyteen on käsitelty runsaasti psykoanalyttisessä kirjallisuudessa. (ks. esim. Miller 1980; Paloheimo 1997; Stettbacher 1992).

situaation komponenttien valikoitumista tajuntaan ja kehoon ja täten ehdoton edellytys mielelliselle ymmärtämiselle ja mielekkäälle orgaaniselle tapahtumiselle. Itse asiassa esiymmärrys ja jonkin komponentin sisällön sijoittuminen ihmisen tilanteeseen ovat saman ilmiön kaksi puolta. Komponenttien sisällöstä puhutaan silloin kun käsitellään tilanteen rakennetta, esiymmärrys taas selittää tilanteen käsitettä tajunnan ja kehon kannalta, jolloin korostetaan tajunnallisuuden ja kehoallisuuden vaikutuksenalaisuutta tilanteen komponenttien sisältöön. (Rauhala 1986, 34 - 35.)

Kehon kannalta tarkasteltuna situationaalisuuden sisältävä esiymmärrys vaikuttaa ihmiseen eri tavalla. Koska kehoallisuus ja tajunnallisuus ovat perusluonteisesti eritasoisia ihmisen kokonaisuudessa vaikuttavia olemassaolon muotoja, osa tilanteeseen valikoitunutta ja siten esiymmärrettyä komponenttien sisältöä on adekvaattia vain kehon kannalta, osa taas vain tajunnan kannalta (Rauhala 1986, 35). Tajunnallisen ja kehoallisen ihmisen suhde situationaaliseen esiymmärrykseen muodostuu näin ollen kahtalaiseksi. Rauhala puhuukin tajunnan ja kehon kanavista. Kehon kanavien kautta ihminen on pääasiallisesti suhteessa tilanteen konkreettiseen sisältöön: esimerkiksi saasteet, virukset ja ultravioletti säteily vaikuttavat ihmisen kokonaisuuden kehon tarjoaman kanavan kautta. Ne vaikuttavat ihmiseen riippumatta siitä, kokeeko hän niitä tajunnallisesti. Ihminen voi toki tiedostaa esimerkiksi saastuneen ympäristön tai ultravioletti säteilyn mahdolliset vaikutukset kehoonsa ja ottaa ne huomioon jokapäiväisissä toimissaan. Tällöin edellä mainitut tilanteen konkreettiset komponentit tulevat ihmisen kokonaisuuden tajunnan tarjoaman kanavan kautta. Ihminen ei voi kuitenkaan esiymmärtää kehon kanavien kautta sellaisia tilanteen komponentteja kuten esimerkiksi arvot tai normit. Ideaaliset komponentit voivat vaikuttaa kehoon vasta sitten, kun ne ovat tulleet ihmiseen tajunnan kanavien kautta ja kun ne edelleen on ymmärretty ja tiedostettu. Esimerkiksi pankin lattiassa mustien jalanjälkien päässä oleva keltainen viiva ja teksti "odota tässä" voi vaikuttaa kehoon vasta sitten, kun käsitämme sen ja toimimme sen mukaisesti. (Rauhala 1986, 35.)

Yksilöllinen identiteetti on itseasiassa ihmisen suhde omaan tilanteeseensa. Kun ihminen puhuu itsestään esimerkiksi naisena, äitinä, opettajana ja kristittyinä, hän määrittelee suhdettaan tilanteeseensa ja samalla myös nimeää sen. Sen lisäksi, että

situaation komponenttien kohtalonomainen valikoituneisuus vaikuttaa suuresti niiden yksilöllisyyteen, myös ihminen itse yksilöllisine valintoineen jatkuvasti kehittää situationaalisuuttaan kohti yhä suurempaa yksilöllisyyttä. (Rauhala 1986, 33 - 36.) Situationaalisuus on siis jokaisen ihmisen ainutkertaista omaisuutta, jota edes kehittyvä geeniteknologia ei voi kloonamalla varastaa.

4.2.4 Ihminen kokonaisuutena

Edellä esitetyllä kolmijakoisella ihmisen olemassaolon ontologisella jäsenyyksellä Rauhala pyrkii osoittamaan miten olemassaolon muotojen problematiikkatyypit perusluonteisesti eroavat toisistaan ja edellyttävät tällöin empiiriseltä tutkimukselta perusluonnettaan vastaavaa lähestymistapaa ja metodologiaa (Rauhala 1986, 38). Jaotellulla ei kuitenkaan pyritä erittelemään ihmistä konkreettisesti osiin. Perusluonteisesta erilaisuudesta huolimatta ihmisen kehoa ja kehoon kuuluvissa aivoissa tapahtuvaa tajunnallista toimintaa ei luonnollisestikaan voida esineellisessä mielessä erottaa toisistaan. Toisaalta kahta edellistä ei voida perustellusti tarkastella edes yhdessä irrallaan situaatiosta. Rauhalan mukaan ihmistä tuleekin tutkia ykseytenä erilaisuudessa, jossa kaikki perusluonteisesti erilaiset olemisen muodot vaikuttavat ihmisen kokonaisuuteen yhtäaikaaisesti ja yhtä tärkeinä menettämättä kuitenkaan erikoislaatuun. (Rauhala 1986, 43.) Seuraavan pelkistetyn esimerkin avulla pyrimme osoittamaan, kuinka ihminen voisi eräällä tavalla todellistua tajunnallisena, kehollisena ja situationaalisena olentona ryhmässä.

Ryhmän muut jäsenet muodostuvat sen yksittäiselle jäsenelle erittäin tärkeiksi situaation komponenteiksi, sillä ne ovat merkittävä osa tämän yksilön todellisuutta ja elämäntilannetta ryhmän jäsenenä. Jotta ryhmä ja sen jäsenet olisivat yksilölle olemassa on edellytettävä esimerkiksi näön ja kuulon kaltaisia kehon orgaanisia aistimisprosesseja, joiden avulla yksilö voi aistia muiden läsnäolon ja tämän situaationsa komponentin sisällön siinä määrin kun se kehollisten kanavien kautta voi välittyä ihmisen kokonaisuuteen. Keholliseen aistimisprosessiin ei luonnollisestikaan liity tunteita, merkityksiä, saati mielellistä ymmärtämistä. Esimerkiksi ihmisen silmät orgaanisina eliminä aistivat ilmiöitä pääasiassa valon eri aallonpituuksina,

avaruudellisina muotoina, suhteina ja liikkeenä. Pupillit eivät ajattele supistuessaan, että “perskeles, kun kilottaa!”, vaan pupillit supistuvat kirkkaan valon vaikutuksesta kehollisena, mielekkäänä tapahtumana. Jotta yksilö voisi ryhmän jäsenenä ymmärtää aistiensa välittämää omaa ja ympärillä olevien ihmisten käyttäytymistä ja toimintaa sekä suhdettaan siihen, on hänellä oltava tajunta, jossa aistimukset tulkitaan ja ymmärretään subjektiivisina mielellisinä merkityksinä. Tällöin tilanteen komponentin tiedostamisen, tässä tapauksessa ryhmän läsnäolon, kannalta yksilöille muodostuu tärkeäksi kommunikaation, esimerkiksi puheen ja eleiden, välityksellä kulkevat yksilölliset merkitykset ja niiden yksilöllinen tulkinta.

Tämäkin esimerkki osoittaa selvästi, että holistisessa ihmiskäsityksessä mikään olemassaolon perusmuodoista ei voi todellistua ilman kahta muuta. Mikään muodoista ei myöskään ole toistaan tärkeämpi eikä primaarinen todellistumisen “alkuunpaneva voima”. Sen sijaan ihmisen olemassaolo rakentuu ja todellistuu kaikkia eri olemismuotoja edustavien tapahtumien avulla ja keskinäisellä yhteisvaikutuksella. Rauhalan mukaan ihmistä ei voida näin ollen tarkastella kausaalineksussa eli syyseuraus-suhteina eri olemismuotojen välillä. Olemismuotojen välinen suhde on hänen mukaansa jotain paljon intiimimpää, koska ne juuri edellä kuvatulla keskinäisellä yhteydellään täydentävät toisiaan. Tietyllä tavalla ne siis edellyttävät toistensa olemassaolon voidakseen olla olemassa itse omissa funktiossaan. (Rauhala 1986, 44 - 46.)

Tätä holistisen idean mukaista ihmisen situationaalisuuden, kehollisuuden ja tajunnallisuuden olemismuodoissa todellistuvaa kokonaisuutta Rauhala kutsuu situationaaliseksi säätöpiiriksi. Nimityksellä hän pyrkii tähdentämään ennen kaikkea olemismuotojen keskinäistä dynaamista suhdetta. (Rauhala 1986, 46.) Säätöpiiri sanan jälkimmäisen osan voidaankin katsoa korostavan ihmisen kokonaisuutta olemismuotojen muodostamana ehjänä piirinä. Alkuosa puolestaan tähdentää kunkin olemismuodon erikoisluonnetta ja sen mukaista “säätävää” vaikutusta muihin olemismuotoihin ja täten koko säätöpiiriin. Olemismuotojen kokonaisvaltainen yhdessä oleminen voitaisiin kuvata palloina, jotka läpäisevät toisensa ja näin ollen vaikuttavat kokonaisuuteen samanaikaisesti ylittäen oman olemismuotonsa rajat. Kun tähän toisensa läpäisseiden olemismuotojen kokonaisuuteen tulee jokin tilanteen komponentin sisältö esimerkiksi näköhavaintona, se resonoi välittömästi kaikissa

olemassaolon muodoissa. Kehollisena tapahtumisena näköhavainto voi luonnollisesti resonoida vain sen perusluonteisen rakenteen rajoissa, eli valojen, muotojen, liikkeen jne. mielekkäänä aistimisena. Näköhavainto voi tietysti myös todellistua ihmisen tajunnallisuudessa ymmärrettyinä merkityssuhteina ja resonoida edelleen kaikissa olemassaolon muodoissa, eli ihmisen kokonaisuudessa. Minkään olemismuodon puitteissa todellistunutta näköhavaintoa ei voida pitää ensisijaisena syynä muille. Kokemus todellistuu kaikissa olemisen muodoissa samanaikaisesti ja vaikuttaa kokonaisuuteen samanarvoisesti, joskaan ei samalla tavalla. (Rauhala 1986, 46 - 49.)

Rauhala pitää tajunnallisuutta situationaalisen säätöpiirin yhtenä perustekijänä siinä mielessä toisia tärkeämpänä, että tietoiset valinnat tehdään sen avulla (Rauhala 1986, 50). Tajunnallisuus mahdollistaa sen, että ihminen pystyy tarkastelemaan kaikkia olemisensa muotoja merkityksinä ja symboleina sekä tiedostamaan ja kielellistämään niissä tapahtuvia ilmiöitä. Ihminen pystyy näin tajunnassaan ikään kuin asettumaan itsensä ulkopuolelle ja tarkastelemaan itseään erillisenä objektina.¹⁴ Tämä tajunnallinen itsensä tiedostamisen ominaisuus on kuitenkin käytännössä olemassa vain potentiaalisena mahdollisuutena, eikä se toimi läheskään aina edellä esitettyyn ideaaliin tapaan. Tajunta voi toimia myös ihmisen tiedostamista ja havaitsemista rajoittavana sekä suuntaavana tekijänä, jolloin ihmisen horisontti tulkitsee todellisuutta lukkiutuneella tavalla. Tällaista tajunnan tilaa psykoterapia pyrkii tutkimaan ja näin ollen edelleen aktivoimaan ihmisen tajunnassa uusia, lukkiutumattomia horisontteja. Kuten ihmisen tajunnallista olemismuotoa tarkastellessamme osoitimme, tajunnallinen tiedostava ymmärtäminen (so. henkinen ihmisessä) on koko ajan riippuvainen suhteestaan olemassaolevaan kokemustaustaan, eli horisonttiin. Tulkitsemalla ihmisen elämyksissä kokemia mieliä horisontti säätelee sitä, mitä

---

¹⁴ Kun ihmisen tajunta ei toimi näin, vaan on ikään kuin lukkiutunut (esimerkiksi neuroosissa tai psykoosissa) hän ei pysty tiedostamaan itseään ja toimintansa taustoja aidolla tavalla. Psykoterapia pyrkii vaikuttamaan nimenomaan tällaisiin tapauksiin avaamalla lukkoja. Haan käsittelee tässä yhteydessä ihmisen suojausmiskeinoja (defenssejä), joiden avulla hän suhteuttaa itsensä todellisuuteen. Näitä defenssejä on Haanin mukaan kaksi: puolustautuminen (defense) ja sekoaminen (fragmentation). Yksilön luonnollisesta ja onnistuneesta tavasta tiedostaa itseään hän käyttää nimitystä sopeutuminen (coping). (Haan 1977, 34 - 41; myös Ryle 1982.)

ihminen havaitsee. Edelleen sijoittamalla nämä uudet mielet jo olemassaolevaan itseensä se säätelee sitä, miten yksilö tämän havaitsemansa ilmiön ymmärtää. Voidaankin perustellusti väittää, että situationaalisen säätöpiirin tietoinen ohjaaminen etenee horisontin värittämän tajunnan ratkaisujen varassa. Tämän vuoksi kaikkinaisen ihmisen kehittämiseen ja kasvattamiseen tähtäävä toiminta, kuten opetus, kasvatus tai psykoterapia, pyrkii toimimaan tajunnan tarjoamaa kanavaa hyväksi käyttäen. Esimerkiksi kasvatuksella tavoitellaan kasvatettavan tajunnallista itseohjauksellisuutta ja vastuullista suhtautumista omaan itseensä ja ympäristöönsä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että oppilaan tulisi kasvaa tiedostamaan oma ainutlaatuinen suhteensa todellisuuteen sekä oman yksilöllinen toimintansa ja siihen vaikuttavat tekijät. (Rauhala 1986, 50.)

Tapausryhmämme koulutus oli luonteeltaan juuri tällaista tajunnan tarjoaman kanavan kautta vaikuttavaa henkisen puolen kehittämistä. Koulutuksen tavoitteena oli kehittää opiskelijan itsetuntemusta ryhmän tarjoaman reflektiokanavan avulla. Ryhmän jäsenillä oli mahdollisuus tarkastella toistensa kokemuksia ja sitä kautta nähdä itselle mahdollisesti tutut ja turvalliset asiat uusista erilaisista näkökulmista. Se miten kukin tähän toimintaan reagoi ja minkälaisia tuntemuksia tilanne kokonaisuudessaan ryhmäläisissä herätti, oli tarkoitus asettaa suurennuslasin alle ja tarkastella siten yksilöllisiä horisontin värittämiä merkityksiä. Tällaisessa koulutus-tapahtumassa yksilölle tarjoutuu mahdollisuus aktivoida itsessään uusia horisontteja ja oppia tiedostamaan ne olemassaolevan horisontin asettamat rajoitukset, joiden puitteissa yksilön subjektiivinen tajunta voi tuottaa merkityksiä. (ks. Liite 1.)

Tajunnan henkistä ulottuvuutta ja sitä kautta henkisyiden kehittämisen mahdollisuutta voidaan pitää tekijänä, joka erottaa ihmiset toisista luonnon olioista. Tätä inhimillistä ulottuvuutta pitäisikin pyrkiä kasvatuksella ja koulutuksella jatkuvasti kehittämään. Ihmisen henkisyiden kehittämisen voidaan perustellusti sanoa olevan koko inhimillisen elämän perimmäinen pyrkimys.

5 YKSILÖLLISYYS RYHMÄSSÄ

5.1 Yksilön Minä-horisontti sosiaalisissa yhteyksissä

Olemme edellä alustavasti määritelleet Minä-horisontin yksilön horisontissa olevaksi ominaisuudeksi, jonka avulla yksilö tiedostaa sosiaalisissa yhteyksissä itsessään olevan persoonallisen ainutlaatuisuutensa eli Minän. Minä-horisonttinsa kautta yksilö muodostaa käsityksensä itsestä ja muista ihmisistä. Edellä esitetyn tajunnallisen tapahtumisen analyysin pohjalta voidaan todeta, että yksilön käsitykset itsestä ja muista ovat itse asiassa Minän muodostamia merkityksiä Minän ja Toisten välisistä suhteista.

Kuvaamme seuraavaksi käsitteiden horisontti ja Minä-horisontti välistä suhdetta selkeyttääksemme käsitteitä ja ehkäistäksemme niiden välille helposti muodostuvaa primaari - sekundaari - asetelmaa. Samalla tavalla kuin horisontti on yksilön vanha kokemustausta uusia mieliä tulkitsevassa ja sijoittavassa ominaisuudessa, myös Minä-horisontti voidaan nähdä vanhan kokemustaustan ominaisuutena sen tulkitessa ja sijoittaessa yksilön Minään liittyviä mieliä. Horisonttia ei voida pitää primaarimpana kuin Minä-horisonttia, koska ne ovat molemmat tiiviisti yhdessä vanhan kokemustaustan eri ominaisuuksina. Minään liittyvät mielet ilmenevät ennen kaikkea tunne-elämyksissä, joita Minä kokee suhteissa Toisiin. (Ks. Stettbacher 1992.)

Minä-horisontti on läheisessä suhteessa yksilön elämäntilanteeseen eli situaatioon ja sen historiallisuuteen. Voidaan ajatella, että yksilön situaatiossa on aina myös Minä-komponentti, jonka sisältö on pääasiassa suhteita toisiin ihmisiin. Näin ajatellen yksilön Minä-horisontti on samalla kiinteässä yhteydessä ihmisen kokonaisuuteen.

Minä-horisontti on siis se peliväline, jonka avulla yksilö taistelee, voittaa ja kestää häviöt elämänsä sosiaalisissa peleissä¹⁵. Sosiaalisissa suhteissaan ihminen kohtaa toisia ihmisiä. Tällöin myös heidän Minä-horisonttinsa kohtaavat ja joutuvat väistämättä suhteeseen. Ihminen määrittelee Minä-horisontissaan itsensä ja toiset ihmiset ja yrittää saada selville millainen toinen ihminen on ja miten hänen seurassaan tulisi käyttäytyä. Toisesta ihmisestä muodostamamme käsitykset ovat kuitenkin aina Minä-horisonttimme värittämiä tulkintoja, joilla ei välttämättä ole todellisuuspohjaa. Toiset ihmiset vain näyttävät ja tuntuvat meistä jonkinlaisilta. Kun ystävällinen ihminen haluaa olla ystävällinen kyyniselle ihmiselle, hän luultavasti tulee jälkimmäisen Minä-horisontissa tulkituksi mielistelijäksi tai kaksinaamaiseksi irvailijaksi, joka puukottaa selkään heti tilaisuuden tullen. Omasta mielestään aitoa ystävällisyyttä lähimmäiselleen osoittanut ihminen saattaa puolestaan tulkita kyyniseltä saamansa torjuvan reaktion johtuvaksi esimerkiksi siitä, että tällä on ollut esimerkiksi huono päivä töissä. Näin ystävällinen ihminen todennäköisesti menee yhä uudelleen kyynisen ihmisen puheille ystävällisin elein olettaen, että tällä olisi seuraavalla kerralla parempi päivä. Kahden ihmisen todellisuudet eivät voi koskaan täysin kohdata sellaisinaan. Sosiaalinen todellisuus, Minä ja Sinä/Toinen, näyttäytyy siis yksilölle aina ja pelkästään Minä-horisontin kautta tehtyinä tulkintoina.

5.2 Ryhmän aiheuttama uhka yksilön Minä-horisontissa

Olemme edellä ryhmää määrittellessämme kuvanneet ryhmän kollektiivisen ahdistuksen aiheutuvan yksilöiden sosiaalisen liittymisen tarpeen ja identiteetin säilyttämisen tarpeen välisestä ristiriidasta. Tarkastelemme nyt samaa ilmiötä tarkemmin

---

¹⁵ Berne (1981) käsittelee ihmisten välistä kanssakäymistä "ihmissuhdepeleinä", joissa Minä pelaa tätä peliään aina tietyn roolissa. Näitä rooleja on Bernen mukaan ihmisen Minässä kolme: lapsi, vanhempi ja aikuinen. (Berne 1981; myös Harris 1980.)

Minä-horisonttien välisenä konfliktina ja siitä aiheutuvana eksistentiaalisena epävarmuutena, josta käytämme nimitystä uhka.¹⁶

Minä-horisonttien perustavanlaatuisen yksilöllisyyden vuoksi toinen ihminen jää sosiaalisissa yhteyksissä, esimerkiksi ryhmässä, aina joltain osin Minälle tuntemattomaksi ja kontrolloimattomaksi. Tämä epävarmuus aiheuttaa ihmisten välisessä kanssakäymisessä aina jonkinlaisen konfliktin. Käytämme tästä konfliktista nimitystä uhka erityisesti siinä merkityksessä kuin Minä kokee sen ryhmässä suhteissaan Toisiin. Kokemisella ei kuitenkaan tarkoiteta tässä yhteydessä tajunnan henkistä eli tiedostettua toimintaa, vaan nimenomaan psyykkistä, objektivoitumatonta yksilöllistä peruskokemusta (Scheler 1960). Tällöin yksilö ei voi myöskään nimetä kokemustaan ”uhkaksi” siinä merkityksessä, kuin se edellä on esitetty. Esimerkiksi vaarallinen lentokonekaappaja voi olla panttivangeilleen uhka, jolloin panttivankien kokema uhka on konkreettista, kaappajaan kohdistettua ja tiedostettua. Peruskokemuksena panttivangit kokevat kuitenkin myös toisensa uhkana, koska Minän ja Toisen välinen konflikti on olemassa jopa lentokonekaappauksen aikana. Minä saattaa kokea Toiset jopa suurempana uhkana kuin kaappaajan, koska Minä ei voi olla täysin varma Toisten ajattelusta ja käyttäytymisestä. Panttivankien joukossa voi aina olla esimerkiksi joku ”hullu sankari”, joka haluaa pelastaa matkustajat tekemällä jotain harkitsematonta. Tällainen toiminta saattaa asettaa panttivangit yhä suurempaan hengenvaaraan.

Minä-horisontteja on ryhmässä luonnollisesti jäsenmääräänsä vastaava määrä. Jokainen jäsen tuo mukanaan ryhmään oman historiallisen tilanteensa, kokemuksensa, tarpeensa ja tunteensa. Ne vaikuttavat osaltaan siihen Minä-horisonttiin, jonka kautta ryhmän jäsen tarkastelee todellisuuttaan, tässä elämäntilanteessaan ennen kaikkea muita ryhmäläisiä. Kuten olemme edellä esittäneet, kahdenkin ihmisen välisessä kohtaamisessa, esimerkiksi parisuhteessa, Minä-horisonttien välinen

---

¹⁶ Sartren filosofiassa käsite ahdistus viittaa siihen peruskokemukseen, joka aiheutuu ihmisen tiedostaessa oman vapautensa ja sitä seuraavan epävarmuuden. Tätä ahdistusta ihminen pyrkii Sartren mukaan lievittämään esimerkiksi antamalla Toisille mahdollisuuden rajoittaa omaa autenttista Minäänsä. (Saarinen 1983.) Sartren filosofiasta ja konfliktista Minän ja Toisen välillä on kirjoittanut mm. Ari-Pekka Kivinen pro-gradu -tutkielmassaan ”Minun nimeni Minä ja Toisuus konfliktina Sartren filosofiassa.” (Kivinen 1997.)

konflikti on vääjäämättömästi olemassa. Useiden ihmisten muodostamassa ryhmässä konfliktien määrän voidaan katsoa potentiaalisesti kasvavan. Yksilö joutuu tällöin suhteisiin usean tuntemattoman, ennalta-arvaamattoman ja kontrolloimattoman Minä-horisontin kanssa. Tätä yksilön psyykkisessään kokemaa suurta epävarmuutta voidaan perustellusti kutsua ryhmän sen jokaiselle Minä-horisontille aiheuttamaksi uhkaksi.

Mäkinen (1997) tarkastelee suurryhmädynamiikkaa hyvin pitkälle samasta näkökulmasta. Hän mukaansa suurryhmä on kooltaan 12 henkilöä tai sitä suurempi. Ryhmäkoon ylittäessä 12 henkilöä käsiteltävän informaation määrä ylittää ihmisen kyvyn hallita sitä, jolloin yksilön puolustusmekanismit käyvät riittämättömiksi. Tällöin minuuden (so. Minä-horisontti) säilyttämisestä tulee Mäkisen mukaan yksilön keskeinen tavoite. Identiteetin puolustamisen seurauksena yksilön irrationaaliset ja primitiiviset puolet aktivoituvat suurryhmässä voimakkaasti. (Mäkinen 1997.)

Mäkisen näkemys korostaa ennen kaikkea konfliktien määrän merkitystä uhkan voimakkuudelle. Tästä näkökulmasta voidaan kärjistetysti sanoa, että kun tietty informaatio- tai suhdemäärä ylittyy, yksilö alkaa kokea ryhmän uhkana omalle minuudelleen. Edellä esitetyn kaltaiset Minä-horisonttien väliset konfliktit ovat kuitenkin potentiaalisesti olemassa jo kahden ihmisen välisessä suhteessa. Vaikka ihmisten välisten suhteiden määrä kasvaa ryhmässä moninkertaiseksi, konflikti pysyy ilmiönä samanlaisena kuin kahden ihmisen välisissä kohtaamisissa. Toisten määrä vaikuttaakin ennen kaikkea yksilön kyvyttömyyteen suojella itseään useiden eri Minä-horisonttien aiheuttamilta uhkilta. Ryhmä ei ole siis itsessään uhka, vaan sen yksittäisten jäsenten kontrolloimattomuus vaikeuttaa jokaisen yksilön Minän sopeutumista tilanteeseen ja synnyttää edelleen yksilössä tarpeen alituisen puolustautumiseen sekä muuttumiseen. Yksilön voidaan kuitenkin ajatella kokevan ryhmä yhtenä isona uhkana, jonka seurassa esimerkiksi ujostuttaa, jännittää ja ahdistaa. Yksilön näkökulmasta Minä-horisontti ja ryhmän "Ryhmä-horisontti" kohtaavat ryhmässä ja joutuvat konfliktiin. Ryhmä-horisonttia ei tietenkään voi todellisuudessa olla olemassa, se on vain kuviteltu ilmiö, joka helpottaa yksilön oloa ryhmässä. Minä-horisontin luoma Ryhmä-horisontti on siis yksi monista yksilön puolustusmekanismeista.

5.3 Yksilön tarpeet sosiaalisissa yhteyksissä

Ihmiset pyrkivät ryhmässä paitsi säilyttämään oman eheytensä ja yksilöllisyytensä myös tyydyttämään tiettyjä olemassaololle välttämättömiä perusluonteisia tarpeita. Ryhmän aiheuttaman uhkan lievittämisen ja näiden perustarpeiden tyydyttämisen voidaan katsoa olevan kiinteässä yhteydessä: Minä-horisontissa koettu uhka ja siitä aiheutuva vaistomainen tarve puolustaa Minää synnyttää yksilön perustarpeet sosiaalisissa yhteyksissä. Aivan kuten ravinnotta jääminen näännyttää kehon, näiden perustarpeiden tyydyttymättä jääminen tappaa Minän.

Schutzin (1958)¹⁷ mukaan yksilöllä on sosiaalisissa yhteyksissä kolme perusluonteista tarvetta: kuulumisen tarve (need for inclusion), kontrollin tarve (need for control) ja hyväksytyksi tuleminen tarve (need for affection). Hän määrittelee tarpeet sekä käyttäytymisen, tunteiden että oman Minän muodostumisen kannalta ja pyrkii erottelemaan ne selkeästi toisistaan. (Schutz 1958.) Tämän tutkimuksen ihmiskäsityksen kannalta tarkastellen Schutzin teoriaa voidaan pitää lokeroivana ja ihmisen tajunnallisen tapahtumisen kokonaisuutta pilkkovana. Mielestämme määrittelyn vahvuuksia ovat kuitenkin selkeät käsitteet, joiden avulla koko ilmiötä voidaan hyvin havainnollistaa.

5.3.1 Kuulumisen tarve

Jokaisella ryhmän jäsenellä on tarve tietää oma paikkansa tai roolinsa ryhmässä ja edelleen selvittää onko hän ryhmän "sisällä" vai "ulkona". Jokaisessa sosiaalisessa suhteessaan yksilöllä on tarve kehittää itselleen elinkelpoinen tila, sosiaalinen identiteetti. Tämä identiteetti on jotain muuta kuin yksilön aito Minä. Se on yksilön itselleen mittatilaustyönä muovaama rooli, joka vaihtuu aina sosiaalisen tilanteen mukaan. Saavuttaakseen tavoittelemansa identiteetin yksilön on tehtävä paradoksa-

---

¹⁷ Olemme aikaisemmin holistisen ihmiskäsityksen yhteydessä viitanneet Alfred Schutziin (1970), joka lähestyi sosiologiaa fenomenologisesta näkökulmasta. Tässä yhteydessä käyttämässämme lähteessä on kyse eri henkilöstä, William C. Schutzista.

linen kompromissi ryhmään täydellisen sulautumisen ja siitä kokonaan erotetuksi tulemisen välillä. Hakiessaan paikkaansa ryhmässä yksilö voi olla ahdistunut ja epävarma, sillä hän ei vielä tiedä mitä muut häneltä odottavat eikä sitä, mitä hän itse itseltään ja ryhmältä odottaa. Ennen kuin ryhmän jäsen on saanut jonkinnäköisen varmuuden toisista ja itsestään ryhmässä, hän ei kykene täysin keskittämään huomiotaan mihinkään muuhun kuin kuulumisen tarpeen tyydyttämiseen. (Schein 1987, 163.) Scheinin mukaan ensimmäinen ja kaikkein voimakkain jakamisen kokemus syntyy sen oivaltamisesta, että jokainen ryhmän jäsen käy läpi samankaltaisia ahdistuksen ja vieraantumisen tunteita (Schein 1987, 164). Kun ryhmä pystyy jakamaan yhteisiä ahdistuksen ja epävarmuuden kokemuksia, sen yhteishenki vahvistuu ja yksilöiden ryhmään kuulumisen tunne ja sitä mukaa myös sosiaalisen tilanteen hallinnan tunne lisääntyy.

Schutz määrittelee yksilön kuulumisen tarpeen ominaispiirteiksi tarpeen tuntea olevansa kiinnostava, tärkeä ja huomioitu muiden ihmisten seurassa (Schutz 1958, 18). Schutz kuvaa tarpeen ilmenemisen kahta ääripäätä määrittelemällä ylisosiaalisen ja alisosiaalisen ihmisen. Ensin mainittu pyrkii hakemaan koko ajan huomiota eikä voi kestää yksinoloa ja huomiotta jäämistä. Yli-sosiaalinen ihminen pelkää, että jos hän ei pidä itsestään ääntä, kaikki unohtavat hänet ja jättävät täysin huomiotta. Ali-sosiaalisen ihmisen tiedostamaton pelko huomiotta jäämisestä on täysin sama, mutta ulkoiset ilmenemismuodot ovat vastakkaisia: hän vetäytyy ja pitää etäisyyttä, eikä halua sulautua muihin ja menettää näin yksityisyyttään. Hänen suurin pelkonsa on, että huomiota hakiessaan hän tulee torjutuksi. (Schutz 1967, 120 - 122.)

Kuulumisen tarve liittyy Schutzin mukaan lähinnä yksilö-ryhmä -suhteeseen (one to many). Hän erottaa kuulumisen tarpeen kahdesta muusta tarpeesta siten, että kuulumisen tarpeeseen ei sisälly voimakasta tunteellista kiinnittymistä ja sitoutumista muita yksilöitä kohtaan, toisin kuin hyväksytyksi tulemisen tarpeeseen. Kuulumisen tarve eroaa taas kontrollin tarpeesta siinä, että sen tyydyttämällä ei pyritä hallitsemaan muita yksilöitä, vaan pelkästään saamaan huomiota ja pääsemään esille ryhmässä. (Schutz 1958, 18 - 22.)

5.3.2 Kontrollin tarve

Ryhmän jäsenillä ja ihmisillä yleensä on perusluonteinen tarve vaikuttaa ympäristöönsä ja hallita sitä. Jos kuulumisen tarve on ennen kaikkea jonkinasteiseen ryhmään sulautumisen motiivi, kontrolliin tarve voidaan nähdä edellä kuvatun ihmisen sosiaalisuuden perusristiriidan toisena puolena: tarvetta tyydyttäessään yksilö haluaa tuntea itsensä voimakkaaksi ja muista sopivan riippumattomaksi ja silti säilyttää ryhmän jäsenyyden. (Schein 1987, 163; myös Bion 1979.) Yksilö pyrkii kontrolloimaan sosiaalisissa tilanteissa aina läsnäolevaa epävarmuutta.

Koska toisissa ihmisissä olevaa tuntematonta ei voi mitenkään hallita, yksilön täytyy tehdä ympäristöstään tuttu ja turvallinen ja hakeutua myös itse sellaiseen turvalliseen rooliin, jossa pystyy ainakin jotenkin kontrolloimaan Minän ja Toisten välisiä tuntemattomia suhteita. Yksilö luo näin kodinomaiset olosuhteet ryhmässä asettamalla itsensä ja muut Minän kannalta tuttuihin ja turvallisiin rooleihin (Mäkinen 1997). Tuttujen piirteiden näkeminen toisissa ryhmäläisissä eli ns. hengenheimoisten löytäminen tyydyttää erityisesti kontrollin tarvetta. Kontrollin tarve liittyy Schutzin (1958) mukaan joko yksilö-ryhmä- tai yksilö-yksilö -suhteisiin. Sen luonteenomaisiksi piirteiksi hän määrittelee kunnioituksen, kyvykkyyden ja vastuun tunteen suhteessa muihin ihmisiin. Yksilöllä on tarve tuntea olevansa pätevä ja vastuuntuntoinen yhteisön jäsen ja näin ollen kokea pystyvänsä kontrolloimaan sekä muita ryhmän jäseniä että ryhmää kokonaisuudessaan. (Schutz 1958, 18.)

Tarpeen ilmenemisen kahtena ääripäänä Schutz määrittelee alamaisen (abdicrat) ja itsevaltiaan (autocrat). Alamainen haluaa olla kontrolloitu ja dominoitu ja vetäytyy vastuusta aina kun voi. Hän ei milloinkaan kontrolloi tai hallitse muita vaikka hänen pitäisikin. Alamainen pelkää, että toiset eivät tarpeen vaatiessa auta häntä ja että hänelle sysätään enemmän vastuuta kuin hän voi kantaa. Alitajuisesti hänestä tuntuu, että hän ei pysty vastuulliseen toimintaan ja toiset tietävät sen. Tunteen taustalla on vihamielisyys ja luottamuspula niitä kohtaan, jotka kieltäytyvät auttamasta. Itsevaltias puolestaan pelkää, että muut ihmiset eivät ole hänen kontrolloitavissaan vaan päin vastoin hallitsevat häntä. Siksi hän hakeutuu aina sosiaalisten tilanteiden valtahierarkiassa mahdollisimman huipulle ja kilpailee muiden kanssa. Itsevaltiaan toiminnan taustalla olevat tiedostamattomat tunteet ovat samankaltaiset

kuin alamaisella: hän pelkää, että hän ei pysty täyttämään velvollisuuksiaan ja muut huomaavat sen. Niinpä hän käyttää kaikki mahdolliset keinot vakuuttaakseen itselleen ja muille että näin ei ole. Tämän tunteen taustalla on epäluottamus siitä, että toiset voivat tehdä päätöksiä hänen puolestaan ja että he eivät luota häneen. (Schutz 1967, 153 - 155.)

Schutzin mukaan kontrollin tarve eroaa kuulumisen tarpeesta siinä, että siihen ei liity tarvetta saada huomiota ja päästä esille ryhmässä. Erona hyväksytyksi tulemisen tarpeeseen kontrolliin liittyy ennemminkin valtasuhteisiin kuin tunnevaltaiseen läheisyyteen sosiaalisissa tilanteissa. (Schutz 1958, 23.)

5.3.3 Hyväksytyksi tulemisen tarve

Kolmanneksi sosiaalisesti perustarpeeksi Schutz (1958) nimeää hyväksytyksi tulemisen tarpeen ja siihen liittyvän läheisyyden tarpeen. Hänen mukaansa hyväksytyksi tulemisen tarve liittyy vain kahdenkeskisiin voimakkaiden tunteiden värittämiin läheisiin suhteisiin, joissa yksilöt pyrkivät tyydyttämään rakkauden ja hyväksynnän tarpeitaan. Yksilö pyrkii saavuttamaan ja ylläpitämään sellaisia ihmissuhteita, joissa hänellä on mahdollisuus tyydyttävästi rakastaa muita ja tulla rakastetuksi. Yksilö haluaa tuntea, että Minä on rakastettava. (Schutz 1958, 20.)

Hyväksytyksi tulemisen tarpeen ilmenemisen kahta ääripäätä kuvaamaan Schutz määrittelee pidättyväisen (underpersonal) ja tungettelevan (overpersonal) ihmisen. Pidättyväinen ihminen välttelee läheisiä henkilökohtaisia suhteita toisiin ihmisiin. Hän pyrkii pitämään kahdenkeskiset suhteensa pinnallisina ja etäisinä ja odottaa toisilta samaa. Samalla pidättyväinen ihminen kuitenkin etsii tyydyttävää läheistä ja rakastavaa suhdetta. Hän pelkää, että kukaan ei rakasta häntä ja ajattelee, että kukaan ryhmässä ei pidä hänestä. Pidättyväisen ihmisen on vaikea aidosti pitää ihmisistä ja luottaa toisten ilmaisemiin tunteisiin häntä kohtaan. Tungetteleva ihminen puolestaan pyrkii pääsemään äärimmäisen lähelle muita ihmisiä ja vaatii, että muut suhtautuvat häneen erittäin läheisellä tavalla. Tungettelevan ihmisen tiedostamattomat tunteet ovat samanlaisia kuin pidättyvän ihmisen. Molemmat pelkäävät, että heitä ei hyväksytä, vaan heidät torjutaan. (Schutz 1967, 174 - 176.)

Hyväksytyksi tulemisen tarpeen ominaispiirteiksi Schutz mainitsee siihen kiinteästi liittyvän voimakkaan tunneilmaston ja erottaa sen lähinnä tässä suhteessa kahdesta muusta perustarpeesta. Hän kiteyttää perustarpeiden väliset erot kuvailemalla lopuksi jokaisen perustarpeen sanapareilla: kuuluminen - “sisällä tai ulkona”; kontrolli - “huipulla tai pohjalla”; hyväksytyksi tulemisen tarve - “lähellä tai kaukana”. (Schutz 1958, 24.)

Tämän tutkimuksen hyväksytyksi tulemisen tarvetta ja sen tyydyttymisestä ja tyydyttymättä jäämisestä syntynyttä tunnekokemusta voitaisiin kuvailla esimerkiksi tutuksi ja turvalliseksi läheisyyden tunteeksi tai tuntemattomaksi ja epävarmaksi ulkopuolisuuden tunteeksi. Schutzin näkökulmaan verrattuna käyttämämme hyväksynnän käsite on hieman laajempi: emme pyri rajoittamaan sitä pelkästään kahdenkeskisille suhteille ominaiseksi ilmiöksi, vaan oletamme sen olevan yhtä lailla läsnä myös yksilö-ryhmä -suhteissa. Mielestämme hyväksytyksi tulemisen tarpeen ei myöskään tarvitse kuulua ainoastaan voimakkaiden rakkauden tunteiden värittämiin intiimeihin suhteisiin. Tarkoitamme hyväksynnällä kaikkea mahdollista huomiota ja kontaktia, jota yksilö kokee saavansa sosiaalisissa suhteissaan. Tällöin myös inhotuksi tuleminen on tietystä mielessä hyväksytyksi tulemistä, sillä silloin toinen ihminen ainakin huomioi toisen omalla tavallaan sekä muodostaa tähän jonkinlaisen suhteen: “Se on minun mielestäni inhottava!”. Inhottavana ei ole luonnollisestikaan kovin helppo olla, mutta paremman puutteessa sen on riitettävä. Pahimmalla mahdollisella tavalla ihminen tulee torjutuksi jos hän jää täydellisesti vaille minkäänlaisia huomiota. Tämä koetaan aina hylkäämiseenä: “Minun Minäni ei ole muille mitään!”. Jokaisella ihmisellä on tarve tuntea tulevansa henkilökohtaisesti hyväksytyksi (vrt. esimerkiksi Miller 1980; Paloheimo 1997). Kun yksilö hakee ryhmässä identiteettiään ja pyrkii edelleen kontrolloimaan tilannetta, hän väistämättä peilaa itseään muiden ryhmän jäsenien kautta. Meadin (1962) mukaan yksilö kokee Minänsä epäsuorasti saman sosiaalisen ryhmän toisten yksilöiden kautta tai yleistysti koko ryhmän näkökulmasta. Näin ollen yksilön minuuden muodostamisen ja säilyttämisen kannalta on ehdottoman tärkeää tulla jossain määrin hyväksytyksi ja huomioiduksi ryhmissä.

Myös Scheinin (1987) mukaan hyväksytyksi tulemisen tarve *ylittää* perustarpeen johonkin kuulumisesta ja samalla heijastaa kahdesta jäljelle jääneestä tarpeesta toista

eli tarvetta johonkin kuulumisesta syvemmissä mielessä, mikä merkitsee ryhmään sulautumista ja siitä syntyvää perusturvallisuutta (Schein 1987, 163). Samalla tavalla hyväksytyksi tulemisen tarpeen voidaan kuitenkin ajatella ylittävän myös perustarpeen ympäristön hallinnasta ja heijastavan siten myös riippumattomuutta toisista ja ryhmästä: hyväksytyksi tulemisen tarpeen tyydyttyminen merkitsee yksilölle oman Minän vahvistumista Toisten hyväksytyä yksilön Minän, jolloin myös Toiset tuntuvat yksilöstä tutummilta ja ovat siis yksilön Minän kontrolloitavissa jollakin tavalla. Tästä yksilön kokeman hyväksynnän mukanaan tuomasta kontrollin tunteesta johtuen yksilö tuntee olonsa turvallisemmaksi ryhmässä.

5.4 Hyväksytyksi tulemisen tarpeen tyydyttämisen kaksi tasoa

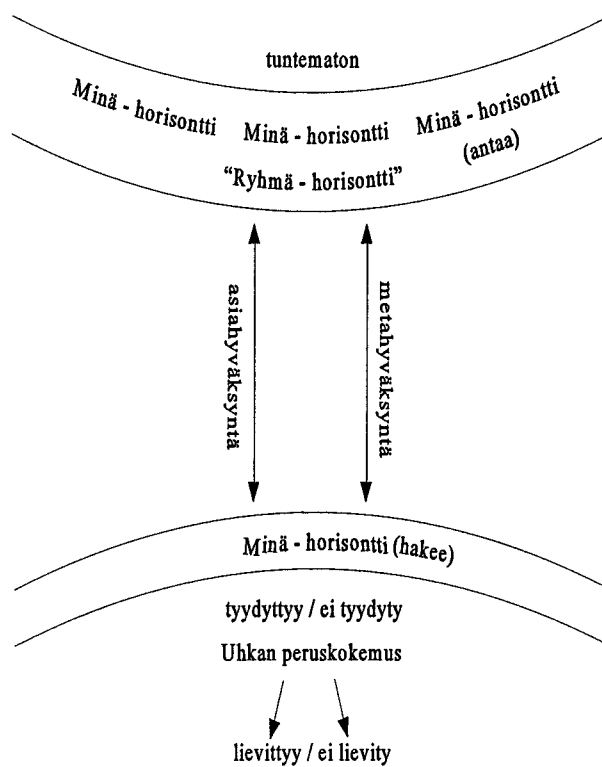
Toisten ryhmän jäsenten eli "Ryhmä-horisontin" aiheuttama uhka ja sitä seuraava ahdistus yksilön Minä-horisontissa synnyttää tarpeen lievittää tätä uhkaa. Tässä tutkimuksessa keskitymme tarkastelemaan sosiaalisten tarpeiden ja ennen kaikkea hyväksytyksi tulemisen tarpeen tyydyttämisen merkitystä ahdistuksen lievittäjänä. Hyväksytyksi tulemisen tarpeen tyydyttämiseen tähtäävä toiminta, kommunikointi, voidaan nähdä kaksitasoisena.¹⁸ Yhtäältä yksilö hakee hyväksyntää omalle olemiselleen ryhmässä. Tähän toiminnan tasoon liittyvät kiinteästi kyseisen yhteisön tai ryhmän kulttuurin mukanaan tuomat moraaliset ja eettiset normistot, jotka säätelevät sitä, miten ryhmässä ja sosiaalisissa suhteissa tulee olla ja käyttäytyä. Nimitämme tätä tasoa metahyväksynnäksi. Toisaalta yksilö hakee hyväksyntää myös omille ajatuksilleen ja mielipiteilleen, jotka luonnollisesti ovat merkittävä osa hänen Minäänsä ja joille yksilö kaipaa myös huomiota ja hyväksyntää. Tätä tasoa nimitämme puolestaan asiahyväksynnäksi. Metahyväksynnän tasolla ihminen hakee hyväk-

---

¹⁸ Pragmaattisessa kielitieteessä käytetään yleisesti jaottelua, joka jakaa ihmisten välisen kommunikaation metakommunikaatioon ja kommunikaatioon. Kommunikaatiotasolla tarkoitetaan puhuttua tai kirjoitettua sanaa tai lausetta sellaiseen, kun taas metakommunikaatio viittaa siihen kontekstiin, jossa sana tai lause esiintyy sekä siihen tapaan, jolla ne sanotaan. Näitä kommunikaation tasoja on käsitellyt esimerkiksi Habermas (1971).

syntää ennen kaikkea omalle sosiaalisuudelleen eli omalle yksilölliselle tavalleen olla sosiaalinen. Asiahyväksynnän tasolla ihminen hakee hyväksyntää omalle yksilölliselle tavalleen olla suhteissa todelliseen maailmaan, asioihin ja ilmiöihin sekä niistä muodostamilleen merkityksille.

Ongelmalliseksi tämän hyväksynnän hakemisen ja hyväksytyksi tulemisen tarpeen tyydyttämisen tekee se, että toisella ihmisellä on mahdollisuus vastaanottaa tämä hyväksynnän hakeminen myös jommalla kummalla tasolla (ks. kuvio 4). Esimerkiksi omille mielipiteilleen asiahyväksyntää hakeva ihminen, kutsuttakoon häntä tässä yhteydessä lähettäjäksi, voidaan hyväksyä tai torjua paitsi asia-tasolla myös metatasolla. Mikäli lähettäjä kokee tulleen torjutuksi asiatasolla eikä hyväksytyksi tulemisen tarve tyydyty, hän kokee reaktion mielipiteidensä ja näin myös oman Minänsä hylkäämisenä: "Sinä et ole samaa mieltä kuin Minä." On myös mahdollista, että lähettäjä kokee tulleen hyväksytyksi vain metatasolla, jolloin asia-tasolla hän tuntee jääneensä mielipiteineen huomiotta: "Vaikka meillä onkin hauskaa keskenämme, niin silti Minusta tuntuu, että Sinä et kuuntele yhtään mitä Minä sanon." Jos taas asiatasolla hyväksyntää hakeva lähettäjä tuntee tulleen torjutuksi metatasolla, hän kokee hylkäämisen mahdollisesti edellisiä voimakkaampana väärinymmärryksenä: "Sinä et halua olla samaa mieltä kuin Minä, koska olen mielestäsi ärsyttävä." Metahyväksynnän tason voidaankin nähdä siinä mielessä olevan ensisijainen, että asiatasolla on erittäin vaikea saada hyväksyntää, jos tulee koko ajan torjutuksi metatasolla. Yhteisymmärrystä ei tällöin voi syntyä, koska hyväksytyksi tuleminen ja hyväksyminen eivät kohta samalla tasolla. Moni hyvä ajatus tai mielipide voidaan ohittaa ryhmässä pelkästään lähettäjän olemuksen, esitystavan, puheäänien tai vaikka "ruman naaman" vuoksi. Toisaalta moni "hyvä tyyppi" voidaan ohittaa ryhmässä pelkästään hänen mahdollisesti vahvojen tai erilaisten mielipiteidensä ja ajatustensa vuoksi.

KUVIO 4. Hyväksytyksi tulemisen tarpeen tyydyttämisen kaksi tasoa.

6 TUTKIMUSMETODI

6.1 Fenomenologinen tutkimusote

Koska pyrimme ymmärtämään ihmisten tajunnassa syntyviä merkityssuhteita, elämismaailmaa, sekä sitä miten erilaiset elämismaailmat kohdatessaan vaikuttavat ihmisryhmän toimintaan, meidän ei ole perusteltua pyrkiä kuvaamaan ja tutkimaan ilmiön luonnetta määrällisesti. Emme siis tutki ilmiön ja siihen liittyvien osailmiöiden ominaisuuksien ja eroavaisuuksien määrää, vaan niiden laatua sellaisenaan, jolloin tutkimuksemme voidaan sanoa perustellusti olevan laadullista. Kun tarkennamme tutkimusotteemme tarkastelua edelleen, voimme todeta sen olevan tapaustutkimusta. Yinin (1983) mukaan tapaustutkimukselle on ominaista tutkia monenlaista todistusaineistoa käyttäen kohteena olevaa nykyistä tapahtumaa tai ilmiötä siinä kontekstissa, jossa se esiintyy ja josta ilmiö ei ole selvästi erotettavissa. Tapaustutkimusta tekevän tutkijan ei tule myöskään tietoisesti pyrkiä erottamaan ilmiötä ympäristöstään, vaan tarkastella sitä sellaisenaan ja tutkia sitä niistä teoreettisista viitekehyksistä lähtöisin, jotka vastaavat tutkittavan ilmiön perusluonnetta. (Yin 1983, 22 - 25; myös Rauhala 1986.) Tapaustutkimuksen lähtökohtana on yksilöiden kyky tulkita inhimillisen elämän tapahtumia ja muodostaa merkityksiä maailmasta, jossa hän toimii (Crossley & Vulliamy 1984; myös Varto 1992, 85 - 86, 118).

Tapaustutkimuksemme on luonteeltaan fenomenologista: pyrimme laadullisin menetelmin ymmärtämään erästä ihmisiin ja ihmisryhmiin liittyvää ilmiötä yhden ainutlaatuisen ja yksilöllisen tapauksen kautta ja avulla. Fenomenologinen tutkimuslähtökohta korostaa ihmisen ymmärtämisen sitoutuneisuutta elämismaailmaansa ja sen ilmiöihin (Varto 1992, 118). Lähtökohta näkyy tässä tutkimuksessa erityisesti aineiston keruu- ja analysointivaiheissa, joissa on erityisesti pyritty korostamaan toisaalta autenttisen aineiston ainutlaatuisuutta ja toisaalta tutkijoiden subjektiivista roolia osana tutkimuskohdetta. Kun tarkastelemme tietoisesti omien subjektiivisten merkitystemme kautta tehtyjen tulkintojen värittynyyttä, tutkimme samalla myös tutkimuskohdetta ja sen ilmiöitä.

Kun puhumme tutkimuksen ja menetelmien yhteydessä laadullisuudesta tarkoitamme tässä yhteydessä sitä, että ihmisen kokemuksia, suhteita toisiin ihmisiin, itseensä ja ympäröivään maailmaan tarkastellaan ainutkertaisina ja yksilöllisinä ilmiöinä, sellaisenaan kuin ne tutkimuskohteessa ilmenevät (ks. Rauhala 1976, 141 - 142). Lehtovaaran (1993, 16) mukaan vain tällaista ihmisen tarkastelua voidaan pitää ankarassa mielessä laadullisena. Tapaustutkimus kuvaa tutkittavaa ilmiötä ainoastaan tutkittavan kohteen kontekstissa eikä pyri tavoittelemaan yleistettäviä lakeja, sillä ihmisiä ja ihmisryhmiä koskevat yleistyksset ovat periaatteessa mahdottomia. (Rauhala 1978c, 18.) Tutkijoiden keräämä aineisto (tutkimuksessamme erityisesti kirjoitelmat) sisältää aina tutkittavien tulkintoja todellisuudesta, joista tutkijat puolestaan tekevät subjektiivisia, omista lähtökohdistaan lähteviä tulkintoja. Samalla tavalla myös osallistuvan havainnoinnin avulla kerätty aineisto on tutkijoiden *tulkintaa* tutkittavien *tulkitusta todellisuudesta*. Tämän vuoksi tutkittavan sisäinen kokemus ei ole kaikessa laadullisessa rikkaudessaan koskaan täysin kuvattavissa. Riittävän syvyyden saavuttaminen on kuitenkin mahdollista. (ks. Rauhala 1976, 141 - 142.)

6.2 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta tarkasteltaessa ei ole perusteltua käyttää määrälliseen tutkimukseen kuuluvia reliabilisuus- ja validiuskäsitteitä, sillä ne perustuvat objektivistiseen oletukseen tutkimuksen tavoitteena olevasta yhdestä konkreettisesta todellisuudesta. Laadullisessa tutkimuksessa peruslähtökohtana on, että todellisuuksia voi olla useita ja että tutkimus tuottaa vain tietyn näkökulman ilmiöstä, eikä objektiivista totuutta (Lincoln & Guba 1985, 296 - 331). Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden tarkastelulle onkin käytettävä tämän peruslähtökohdan mukaisia tarkastelutapoja. Lincoln & Guba (1985) ovat nimenneet laadullisen tutkimuksen totuusarvon kriteeriksi "credibility"-käsitteen. Tynjälä (1991) on suomentanut tämän käsitteen vastaavuudeksi: tutkijan on osoitettava, että tutkimuksen tuottamat oletukset tutkittavien todellisuuksista ja tutkittavan ilmiön luonteesta

perustuvat autenttisiin tutkimustilanteisiin ja niistä kerättyyn autenttiseen aineistoon. (Lincoln & Guba 1985, 296; Tynjälä 1991.) Yleistettävyyden voidaan korvata laadullisessa tutkimuksessa käsitteellä siirrettävyys (transferability). Laadullinen tutkimus ja sen tulosten siirrettävyys ei luonnollisestikaan voi koskaan olla täysin sovellettavissa johonkin toiseen kontekstiin. Tutkijan tulee kuitenkin kuvata riittävästi aineistoa ja tutkimustaan, jotta lukijalle avautuisi mahdollisuus pohtia tutkijan tekemiä tulkintojen ja oletusten sovellettavuutta omiin kokemuksiinsa ja eri konteksteihin. (Lincoln & Guba 1985, 289 - 331; Tynjälä 1991.)

Pyrimme osoittamaan tämän tutkimuksen tuloksena syntyneiden oletusten vastaavuuden ja sovellettavuuden - siinä määrin kuin se on mahdollista - kuvaamalla mahdollisimman tarkasti tutkimuksen suorittamisen eri vaiheet. Olemme pyrkineet tarkastelemaan sitä, missä määrin omat subjektiiviset lähtökohtamme mahdollisesti vaikuttivat tulkintoihimme ja niistä syntyneisiin johtopäätöksiin sekä sitä, missä määrin kahden tutkijan väliset kokemukset erosivat toisistaan.

Varton (1992) mukaan jokaiselta laadulliselta tutkimukselta edellytetään, että tutkija tarkastelee siinä esiymmärrystään tutkimuskohteesta eli sitä kuinka hän on ymmärtänyt tutkimuskohteensa ja määritellyt sen. Tämän lisäksi tutkijan tulee tarkastella tutkimuksen lähtökohtaoletuksia, kuten esimerkiksi ontologista ratkaisua, ihmiskäsitystä ja sitä miksi hän yleensä on kiinnostunut kyseistä ilmiötä tutkimaan. Kolmanneksi tutkijan tulee ottaa huomioon käsityksensä siitä, miten tutkimuskohde asettuu elämismaailman kokonaisuuteen sekä sitä, onko näille käsityksille järkiperäisiä perusteita ja sopivatko ne yhteen tutkijan esiymmärryksen erittelyn ja lähtökohtaoletusten kanssa. (Varto 1992, 36.)

6.3 Lehtovaaran teesit luotettavuusarvioinnin tukena

Pyrimme seuraavaksi tarkastelemaan ja arvioimaan käyttämiämme aineistonkeruumenetelmiä tutkimuksemme ihmiskäsityksen valossa. Lehtovaara (1992) on määritellyt eksistentiaalisen fenomenologian ihmiskäsityksen ja erityisesti Rauhalan

ihmiskäsityksen pohjalta lähtevän tutkimuksen luonteen ja lähtökohdat tiivistetysti kymmenessä teesissä:

1. Sen perusteella, mitä nyt tutkitaan ja tiedetään, ei voida rajata sitä, mitä ja miten tulevaisuudessa tutkitaan ja tiedetään.
2. Tutkimuksen on lähestyttävä ongelmia niiden luonnetta vastaavasti kadottamatta tai uhraamatta mitään olennaista.
3. Ihminen on tutkimusobjektina ainutlaatuinen.
4. Sekä tilastollinen yleistävä että yksilökohtainen tutkimus ovat molemmat tarpeen ihmistutkimuksessa. Ne eivät kuitenkaan voi korvata, vaan ainoastaan täydentää toisiaan. Yleisen lain etsinnän ja idiograafisen tutkimuksen suhdetta arvioitaessa on kuitenkin kysyttävä: miten pitkälle on mielekästä tavoitella yleistyksiä ja yksilön suhtautumista niihin, ennen kuin vaara menettää yksilöllisyys muodostuu liian suureksi.
5. Tutkittavan henkilön yksilöhistorian paljastaminen on avainasemassa pyrittäessä ymmärtämään häntä.
6. Kausaalista selittämistä ei pidetä parhaana mahdollisena selitysmallina.
7. Ennustettavuudella ei ihmistutkimuksessa ole samaa asemaa kuin luonnon-tutkimuksessa.
8. Tutkimussysteemin tulee olla niin joustava, että sen avulla on mahdollisuus paljastaa se, mikä kussakin tapauksessa on olennaista.
9. Tutkijan tulee tiedostaa kokonaisuudessaan oma funktionsa tutkimuksessa.
10. Ihmistutkimuksen tulee kollektiivisen yhteisvaikuttamisen sijasta antaa pohjaa sellaiselle korjaavalle toiminnalle, joka on kulloinkin kyseessä olevan yksilön kohdalla relevanttia. (Lehtovaara 1993, 10 - 36.)

Tulemme viittaamaan edellä esitettyihin teeseihin kuvatessamme ja arvioidessamme aineistonkeruu- ja tulkintamenetelmiämme.

6.4 Aineistonkeruu- ja tulkintamenetelmät

6.4.1 Osallistuva havainnointi

Tutkimuksemme teoreettinen viitekehys ja eksistentiaaliseen-fenomenologiaan pohjautuva holistinen ihmiskäsitys asettivat aineistonkeruulle tiettyjä vaatimuksia: ihmisten käyttäytymiseen ja vuorovaikutukseen liittyviä ilmiöitä ei voida tässä tapauksessa tarkastella loogisesti ilman, että aineisto pohjautuu tutkijoiden ja ryhmäläisten subjektiivisille kokemuksille ja heidän niille antamilleen merkityksille. Tutkijan, joka tutkii ihmisyyttä tässä viitekehyksessä, on pystyttävä keräämään omakohtaisia kokemuksia osana tutkimuskohdetta. Tämän vuoksi osallistuva havainnointi oli luonnollinen valinta aineistonkeruumenetelmäksi tässä tutkimuksessa.

“Osallistuva havainnointi on tutkimusta, jonka olennaisena piirteenä on intensiivisen vuorovaikutuksen jakso tutkijan ja kohteiden välillä jälkimmäisen sosiaalisessa miljöössä. Tänä aikana aineistoa kerätään systemaattisesti.” (Bodgan & Taylor 1975, 5). Aineistoa kerätessämme osallistuimme ryhmän toimintaan täysivaltaisina jäseninä neljän kokoontumisen ajan. Ryhmä otti meidät mielestämme avoimesti vastaan paitsi tutkijoina myös ja ennen kaikkea ryhmän jäseninä. Tämä helpotti oloamme ryhmässä ja lisäsi todennäköisesti osaltaan havaintojemme luotettavuutta, koska ryhmä tuntui olevan meistä huolimatta “oma itsensä”. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tarpeellista pohtia myös tutkijoiden ja ryhmän välisen suhteen merkitystä. Tutkijoina jouduimme väistämättä koko ajan tekemisiin osallistuvaan havainnointiin läheisesti liittyvän ongelman kanssa: “Läheinen suhde tutkijan ja tutkittavien välillä voi paradoksaalisesti muodostua totuusarvon suurimmaksi uhkaksi” (Krefting 1991, 217). Vaikka ryhmäläiset olivat meille ennestään tuntemattomia, ehdimme kuitenkin neljän kokoontumiskerran aikana tutustua heihin hyvin ja luomaan mielestämme avoimet ja luontevat suhteet. Emme kuitenkaan ehtineet näin lyhyessä ajassa syventämään suhdetta kovin merkittävästi, mikä auttoi meitä tutkijoina pitämään tiettyä etäisyyttä tutkimuskohteeseen. Ryhmätapaamisten alussa myös muut ryhmäläiset olivat tuntemattomia toisilleen, mutta heillä oli

kokoontumisten lisäksi myös muuta yhteistä opintoihin liittyvää ja vapaa-ajan toimintaa, joten he todennäköisesti tutustuivat toisiinsa huomattavasti meitä paremmin sinä aikana kun me olimme ryhmässä mukana.

Koska tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää ryhmän piilossa olevien ja tiedostamattomien perusoletusten vaikutusta näkyvään toimintaan, emme pyrkineetkään tekemään havaintoja sellaisesta mitä ei voinut nähdä, vaan halusimme ainoastaan kuvata mitä ryhmässä tapahtui. Emme määritelleet yhteisesti tarkkoja havainnoinnin kohteita etukäteen, vaan teimme kumpikin tahoillamme subjektiiviset havaintomme spontaanisti ja tilannekohtaisesti, intuitioomme luottaen. Pyrimme tämän lisäksi ottamaan havainnoidessamme huomioon omat tunteemme ja reaktiomme, jotka varmasti vaikuttivat havaintoihimme. Havaintojemme ja tuntemustemme perusteella teimme joitakin oletuksia ryhmän elämisen ja käyttäytymisen taustalla mahdollisesti olevista ilmiöistä. Korostimme havaintojen ja tulkintojen yhteydessä aivan tietoisesti subjektiivisuutta, koska tulkintojen väliset erot ovat tärkeä osa tutkimustuloksia ja kuuluvat väistämättä tutkimuksen metodologiseen luonteeseen. *Lehtovaaran teesi 3: Ihminen on tutkimusobjektina ainutlaatuinen (Lehtovaara 1993, 18 - 20).*

Havainnointitekniikkana käytimme muistiinpanoja, joita pyrimme tekemään kokoontumisten aikana mahdollisimman huomaamattomasti. Piirtelimme ryhmän konkreettisesta toiminnasta, havaituista fyysisistä eleistä, keskusteluun osallistumisesta ja muista huomioista kuvioita ryhmän "istumajärjestyskarttaan". Pidimme huolta siitä, että esimerkiksi vierustoverimme eivät saaneet muistiinpanoistamme selvää. Saimme ne ilman suurempia ponnisteluja näyttämään ulkopuolisesta piirustustaidottoman töherryksiltä (liite 2). Merkitsimme muistiin myös joitakin avainsanoja keskustelusta ja yleisestä tunnelmasta ryhmästä. Toinen meistä merkitsi muistiin myös joitakin avainsanoja omista tunteistaan kokoontumisen aikana.

Kirjoitimme havainnoistamme raportit mahdollisimman pian kokoontumisen jälkeen, kun asiat olivat vielä tuoreessa muistissa. Kirjoitimme 2 - 3 sivua omista tuntemuksista ja konkreettisista tapahtumista ryhmässä sekä laadimme joitakin oletuksia ryhmän näkyvän toiminnan taustalla mahdollisesti olevista ilmiöistä. Toinen meistä käytti hyvin paljon hyväkseen kokoontumisen aikana tehtyjä merkintöjä ja muistiinpanoja kun taas toinen kirjoitti enemmänkin muistinsa varassa.

(Liitteet 3 - 10.) Raportteihin ei luonnollisestikaan tullut kaikkia havaintoja. Emme voineet tehdä tarkkoja muistiinpanoja kokoontumisissa ilman, että se olisi vaikuttanut ryhmän käyttäytymiseen ja suhtautumiseen meihin. Aineistoa analysoidessamme pyrimme kuitenkin ottamaan huomioon myös ne henkilökohtaiset tuntemukset, joita kokoontumisissa oli noussut esille ja joita emme olleet välttämättä mihinkään raportoineet. Keskustelimme kokoontumisesta keskenämme seuraavana aamuna havaintoraporttien pohjalta ja teimme jonkinlaisen yhteenvedon ryhmän toiminnasta ja kokoontumisesta yleensä. Tämän jälkeen perehdyimme ryhmäläisten kirjoitelmiin.

6.4.2 Ryhmäläisten kirjoitelmat

Tutkijan omakohtaisten kokemusten lisäksi laadulliseen tutkimukseen suuntautuneen tutkijan tulee saada tietoa tutkimuskohteensa elämästä ja kokemuksista. Tutkiessaan ryhmää tutkija kerää tietoa tutkimuskohteesta ryhmän jäsenten kokemusten välityksellä ja muodostaa niiden perusteella jonkinlaisen oletuksen koko ryhmän kollektiivisesta kokemuksesta, luonnollisesti omien kokemustensa ja subjektiivisten havaintojensa valossa. Yksilöiden kokemasta maailmasta tutkija voi kerätä tietoa esimerkiksi haastattelemalla, kyselylomakkeilla tai keräämällä jonkinlaisia kirjallisia dokumentteja tutkittavilta henkilöiltä. Tällaisina dokumentteina voidaan pitää päiväkirjoja, elämäkertoja tai muita narratiivisia kirjoitelmia, joissa yksilö valottaa omaa kokemusmaailmaansa kirjallisessa muodossa. (Syrjälä & Numminen 1988, 115 - 117; myös Grönfors 1985, 125.) Käytimme aineistonkeruumenetelmänä havainnoinnin ohella myös pieniä kirjoitelmia, joissa tutkittavat ilmaisivat päällimmäisiä tuntojaan ennen ryhmän kokoontumisia ja niiden jälkeen. Kirjoitelmat olivat samalla osa ryhmän koulutusmetodia: tarkoituksena oli jatkaa ja

syventää oman ajattelun ja toiminnan tiedostamista ja reflektointia. Tämän vuoksi kirjoitelmat olivat luonteva tapa saada tietoa ryhmän jäsenistä, heidän tunteistaan ja kokemuksistaan ryhmässä. *Lehtovaaran teesi 5: Tutkittavan henkilön yksilöhistorian paljastaminen on avainasemassa pyrittäessä ymmärtämään häntä (Lehtovaara 1993, 22 - 23).*

Kirjoitelmien avulla pyrimme saamaan selville jotain ryhmän näkymättömästä toiminnan ja elämän luonteesta. Tarkastelimme niitä läheisessä suhteessa tekemiimme havaintoihin. Osaltaan tarkoituksena oli myös testata ja kontrolloida havainnointimetodia sekä korostaa jälleen kokemusten ja havaintojen subjektiivisuutta.

Kirjoitelmia lukiessamme havaitsimme, että ryhmäläiset eivät välttämättä olleet tietoisia siitä, kenelle kirjoitelmat menivät ja kuka niitä luki. Useasta kirjoituksesta saattoi päätellä, että kirjoittaja oli suunnannut ajatuksensa kouluttajalle. Emme pyrkineet pitämään salassa sitä, että kirjoitelmat päätyvät meille, mutta emme myöskään korostaneet asiaa tarpeettomasti. Tätä voidaan pitää aineiston keräämisen tutkimuseettisenä ongelmana, jonka mielestämme ratkaisimme tutkimusta ja sen luotettavuutta silmällä pitäen oikealla tavalla. Meitä sitoi - ja sitoo edelleen - tutkijoina joka tapauksessa ryhmäläisten anonymiteetistä huolehtiminen niin, että missään tutkimuksen vaiheessa kirjoitelmissa esiintyneitä asioita ei voinut yhdistää asianomaisiin henkilöihin.

Ryhmäläisillä oli joka kokoontumisen alussa ja lopussa noin viisi minuuttia aikaa kirjoittaa päällimmäiset tunteensa paperille. Tehtävänä ei ollut kirjoittaa pelkästään ryhmään kohdistuvista tuntemuksista, vaan kaikesta mahdollisesta, mitä ryhmäläisten mielissä sillä hetkellä liikkui. Aihetta ei siis rajattu erityisen tarkkaan. Tästä huolimatta ryhmäläiset kirjoittivat, varsinkin kahdessa ensimmäisessä kokoontumisessa, lähes poikkeuksetta suhteestaan ryhmään. Kirjoitelmat osoittautuivat kaiken kaikkiaan erittäin käyttökelpoiseksi materiaaliksi. Niitä tarkastellessamme tulimme siihen tulokseen, että ryhmäläiset olivat hyvinkin avoimesti käsitelleet heille juuri sillä hetkellä merkityksellisiä asioita. Tämä auttoi meitä pääsemään lähemmäksi käyttäytymisen taustalla vallitsevaa tunneilmastoa ryhmässä. Useat ryhmäläiset jatkoivat kirjoitelmissaan keskusteluissa käsiteltyjen aiheiden pohtimista, jolloin kirjoittamisesta muodostui heille jonkinlainen ajatuksia syventävä reflektioväline. Kirjoitelmat olivat myös ryhmän jäsenten keino purkaa tunteitaan, minkä

vuoksi kirjoittamisella oli selvästi myös terapeuttilinen merkitys. Kirjoitelmat olivat meille arvokasta materiaalia, sillä saimme niiden avulla esille nimenomaan yksilöllisiä tarpeita ja tunteita koskevaa aineistoa, jota kokoontumisista ei osallistuvan havainnoinnin avulla voinut löytää.

Kirjoitelmien kirjoittaminen muodostui niin luonnolliseksi osaksi ryhmän kokoontumisia, että siitä tuli eräänlainen rituaali. Meille tutkijoille ryhmän jäsenten kirjoitelmat olivat ikään kuin jännittävä jatkosarja, jonka uusia käänteitä oli mielenkiintoista yrittää arvailla etukäteen. Kirjoitelmien jatkuvuus oli myös yksi merkittävä tekijä aineistoa analysoidessamme ja tutkimustuloksia hahmotellessamme. Ryhmän elämisen ennalta-arvaamattomuus ja yksilöllisten kokemusten väliset erot korostuivat kirjoitelmissa, mikä osaltaan tuki oletuksiamme ryhmän näkyvän toiminnan taustalla olevasta tunteisiin ja tarpeisiin perustuvasta tiedostamattomasta toiminnasta.

6.4.3 Analysointi- ja tulkintamenetelmät

Luimme kirjoitelmia ja käsitelimme havaintojamme alustavasti jo varsinaisen tutkimusjakson aikana seurataksemme ryhmän elämistä ja kehittymistä. Varsinaisen sisällön analyysin suoritimme vasta jakson jälkeen. Luimme kumpikin sekä omia että toistemme havaintoraportteja ja keskustelimme yhdessä niiden sisällöstä. Pyrimme kiinnittämään huomiota erityisesti kokoontumisista tekemiemme havaintojen ja sen aikana nousseiden tuntemustemme välisiin keskinäisiin eroihin ja pohdimme niihin mahdollisesti johtaneita syitä. Eroavuuksia ilmeni lopulta kuitenkin yllättävän vähän. Neljännessä kokoontumisessa tulkintamme ryhmän käyttäytymi-

sestä ja työskentelystä poikkesivat toisistaan. Ennen kaikkea tuntemukset kokoontumisen aikana poikkesivat selvästi toisistaan:

(...) olipa kauhiaa ! Pää kosahti jo ihan alussa. On ihan törkee olo. Ei tässä nyt ollu kyllä mitään järkeä. Oli tosi helppo astua sivuun kun ei ollut mitään mieltä puhua. Siltä tuntu. (...) jäi kyllä tosi hajanainen olo tästä jutusta. Tää viimeinen oli aneemisin mun mielestä. Se viime kokous (kolmas kokoontuminen) tyydytti ilmeisesti niin kovasti, että oltiin nyt taas ihan rauhassa ääliöitä. (Tutkija Y, neljännen kokoontumisen lopussa)

Ryhmä on auennut, mutta ei vielä kokonaan. Neljä ihmistä oli hiljaa. Muutamia vetäytymisiä, mietтелиitä ilmeitä. Ryhmä alkaa olla työvaiheessa, turvallinen se ei vielä ole kaikkien kannalta. (...) ryhmässä olemisen alkaa olla jo luontevaa, samoin observointi. (Tutkija X, neljännen kokoontumisen lopussa)

Tutkija Y:n voimakkaat tunnereaktiot vaikuttivat luonnollisesti myös hänen havaintoihinsa ryhmästä. Y:n mielestä ryhmä ei saanut kokoontumisessa mitään aikaan: se puhui vain pinnallisista asioista ja herätti tutkijassa muutenkin voimakasta ärtymystä, jopa inhoa:

Tämä oli pintakeskustelua parhaimmillaan. Vitutus kerääntyi karmean isoksi möntiksi, pää turposi ja hiki puski päälle. (...) eräs ryhmän jäsen rupesi ottamaan päähän niin penteleesti. Sehän piti tätä paskaa päällä koko ajan. Eikö täällä nyt kukaan ymmärrä, ettei tässä ole mitään järkeä. (Tutkija Y, neljännen kokoontumisen havaintoraportissa)

Tutkija X taas oli sitä mieltä, että ryhmä oli avoin ja teki tehokkaasti töitä edellisen kokoontumisen tapaan. Voidaankin olettaa, että kaikilla ryhmän jäsenillä oli vastavia näkemyseroja ja tunteenpurkauksia, jotka ilmenivät kirjoitelmissa hyvinkin erilaisina kokemuksina. Edellinen esimerkki korostaa myös sitä seikkaa, että samassa ryhmässä ja periaatteessa samassa asemassakin olevat ryhmän jäsenet voivat kokea ryhmän ja sen toiminnan täysin päinvastaisella tavalla. Osaltaan näiden havaintojemme väistämättömän värittyneisyyden vuoksi emme halunneet tehdä pelkästään omien havaintojemme perusteella liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä ryhmästä. Tämän vuoksi palasimme havaintoraporttiemme pariin uudelleen vasta siinä vaiheessa, kun olimme kirjoitelmien perusteella tehneet jonkinlaisia oletuksia

siitä, mitä ryhmässä kussakin kokoontumisessa tapahtui. *Lehtovaaran teesi 9: Tutkijan tulee tiedostaa oma funktionsa tutkimuksessa (Lehtovaara 1993, 27 - 30).*

Kirjoitelmien sisällön analyysi osoittautui aikaa vieväksi ja työlääksi vaiheeksi. Luimme aluksi kirjoitelmat läpi useaan kertaan käyden keskenämme jatkuvaa keskustelua niiden sisällöstä. Aineisto vaikutti vielä kaaosmaiselta ja rajattomalta kasalta, jonka sisältöä oli mahdotonta hahmottaa millään tavalla. Aloimme työstää aineistoa kirjaamalla muutamilla avainsanoilla muistiin ne asiat, joista kukin ryhmän jäsen kirjoitelmissaan kertoi. Pyrimme tässä vaiheessa välttämään kaikenlaista oletustemme ohjaamaa tulkintaa, joten poimimme aineistossa olevan tiedon siinä muodossa, kuin se oli sinne kirjoitettu. Tätä seikkaa korostaaksemme käytimme muistiinpanoissamme pitkälti samoja ilmaisuja, joita ryhmän jäsenet olivat kirjoitelmissaan käyttäneet. Muutimme sen jälkeen ryhmäläisten kirjoitelmissa käyttämät kooditunnukset yksikirjaimisiksi. Tämä helpotti aineiston arkistointia ja kirjaamista sekä lisäsi osaltaan tutkittavien anonymiteettiä.

Muistiinpanojen perusteella kokosimme jokaisen kokoontumisen alku- ja lopputilanteesta taulukon, johon merkitsimme ryhmäläisten kirjoitelmissa esiintyneitä ajatuksia ja tunteita. Emme käyttäneet luokittelussa mitään valmista mallia, vaan muotoilimme kategoriat kirjoitelmien perusteella ja nimesimme ne ryhmäläisten käyttämien ilmaisujen mukaan. Näiden kahdeksan taulukon avulla pystyimme jo paljon selkeämmin erottamaan ne asiat, jotka ryhmäläiset kokivat tärkeiksi kokoontumisten edetessä. Sattumalta taulukot näyttivät myös visuaalisesti ryhmäläisten kirjoitelmien sisältöjen painopisteen muuttumisen ensimmäisestä kokoontumisesta neljanteen. Emme olleet tietoisesti järjestelleet kategorioita tätä silmälläpitäen, vaan merkitsimme ne taulukkoon siinä järjestyksessä kuin ne aineistossa ilmenivät. Tämän vuoksi neljännessä kokoontumisessa kirjoitetut asiat painottuivat taulukon loppupuolelle. (Liitteet 11 - 18.) *Lehtovaaran teesi 2: Tutkimuksen on lähestyttävä ongelmia niiden luonnetta vastaavasti kadottamatta tai uhraamatta mitään olennaista (Lehtovaara 1993, 10 - 17).*

Taulukot osoittivat selvästi, että ensimmäisissä kokoontumisissa ryhmäläiset tunsivat pelkoa ja epävarmuutta toisiaan sekä ryhmää kohtaan. He keskittyivät kirjoitelmissaan käsittelemään pääasiassa ennakkokäsityksiään, eroavuuksiaan ja suoriutumisiaan keskustelussa. Kahdessa viimeisessä kokoontumisessa edellä

mainitut asiat näyttivät olevan ryhmäläisille vähemmän merkityksellisiä. Sen sijaan he korostivat keskusteluissa heränneitä tunteita ja oivalluksia omasta Minästä.

Sisällön analyysissä syntynyttä taulukkoa tarkastellessamme havaitsimme että alkupään kategorioille oli löydettävissä ainakin yksi yhdistävä tekijä: hyväksytyksi tuleminen tarve ryhmässä. Kirjoitelmissa pohdittiin ryhmä-minä-suhdetta monista eri näkökulmista, mutta tehdessämme alustavia tulkintoja kirjoitelmista havaitsimme, että lähes kaikkia ryhmäläisiä ja heidän suhdettaan ryhmään yhdistivät samat perusongelmat: hyväksyykö ryhmä minut ja hyväksynkö minä ryhmän? Alustavalla tulkinnalla tarkoitamme tässä tapauksessa tutkijan omista lähtökohdistaan lähtevää tietoa pyrkimystä irrottautua kirjoitetuista sanoista ja hahmottaa rivien välissä ja tekstin takana oleva alaston perusidea - tässä tapauksessa usein tunne - , joka on puettu monikerroksiseen sanalliseen asuun. Korostammekin tässä yhteydessä ennen kaikkea sanoja ”pyrkimys” ja ”hahmottaa”, sillä perusidean matka tutkittavan ajatuksista kirjoitelman kautta tutkijan ajatuksiin ja tulkintaan on pitkä ja kivinen. Osa totuudesta jää väistämättä matkalle ja osa tutkijan tekemistä tulkinnoista perustuu matkan varrelta totuuden ympärille kietoutuneeseen, siihen alunperin kuulumattomaan pintakerrokseen, joka tutkijasta helposti näyttää puhtaalta totuudelta. Totuus on herkin muuttamaan yleensä matkan siinä vaiheessa, kun se vaeltaa tutkijan ajatuksissa.

Seuraavaksi keskityimme tarkastelemaan tarkemmin kirjoitelmissa esiintyvää hyväksynnän tarvetta. Kävimme jälleen läpi kaikki kirjoitelmat ja pyrimme tulkitsemaan tekstejä pelkästään hyväksytyksi tuleminen tarpeen kannalta. Muodostimme neljä kategoriaa, jotka nimesimme seuraavasti: 1) minä hyväksyn ryhmän, 2) minä en hyväksy ryhmää, 3) ryhmä hyväksyy minut, 4) ryhmä ei hyväksy minua. Luimme kirjoitelmat läpi keskittyen vain yhteen kategoriaan kerrallaan. Näin luimme jokaisen kirjoitelman kaikkiaan kahdeksan kertaa. Tästä oli sekä hyötyä että haittaa: yhteen asiaan keskittyminen helpotti kirjoitelman tulkitsemista ja oman ajatuksen tarkentamista vain tietyn hyväksynnän puolen tarkasteluun. Toisaalta metodin heikkoutena voidaan pitää toiston aiheuttamaa puutumista, eräänlaista sokeutumista siinä vaiheessa, kun osasimme tekstin jo melkein ulkoa. Analyysin tämä vaihe oli ehdottomasti vaativin ja raskain, mutta silti mielestämme vaivan arvoinen.

Teimme saamistamme tulkinnoista taulukot, joiden avulla pyrimme hahmottamaan hyväksynnän ilmenemistä ja merkitystä ryhmässä kokoontumisten edetessä (liitteet 19 - 22). Taulukoihin muodostuneet kasautumat osoittivat selvästi hyväksyntään liittyvien mainintojen vähentyneen sitä mukaa kun ryhmä kehittyi ja jäsenet tulivat toisilleen tutummiksi. Tulos ei aluksi vaikuttanut mitenkään yllättävältä, mutta pohdittuamme asiaa tarkemmin, nyt myös teorian valossa, kokonaisuus alkoi hahmottua. Oivalsimme, että tämän tarkempaa konkreettisesti havainnollistettavaa näyttöä ryhmän toiminnan taustalla mahdollisesti vaikuttavasta hyväksytyksi tulemisen tarpeesta oli vaikea saada näkyviin. Tämä ajatus auttoi meitä irrottautumaan yhden oikean selityksen etsimisen suosta ja osoitti konkreettisesti, että tutkimuksen tarkoituksena on muodostaa vain yhdenlainen hypoteesi, teoria tai malli siitä, mitkä ilmiöt ryhmän toimintaa ja käyttäytymistä ohjaavat. Tutkimuksen päähypoteesiksi tässä vaiheessa muodostui oletus, että ryhmässä vallitsee koko ajan kollektiivinen ahdistustila, jota se pyrkii lievittämään tiedostamattomalla perusoleustoiminnallaan. Yksilötasolla tämä lievittäminen tapahtuu hyväksytyksi tulemisen tarpeita tyydyttämällä. Perustimme oletuksemme sekä olemassaolevaan tutkimukseen ahdistuksesta ryhmässä ja hyväksytyksi tulemisen merkityksestä yksilölle yleensä että aineiston pohjalta tekemiimme päätelmiin. (Vrt. *Lehtovaaran teesi 1: Sen perusteella, mitä nyt tutkitaan ja tiedetään ei voida rajata sitä, mitä ja miten tulevaisuudessa tutkitaan ja tiedetään* (Lehtovaara, 1993, 10 - 17).)

7 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

7.1 Tutkimuksen kulku

Aloitimme aiheeseen perehtymisen tutustumalla kirjallisuuteen kesällä 1996. Alunperin etsimme vastausta siihen, miksi toiset ryhmät "toimivat" ja toiset taas eivät. Tarkoitamme tässä yhteydessä "toimia"-sanalla sitä, että ryhmään muodostuu jonkinlainen me-henki, kyky olla ryhmänä siten, että lopputulos on enemmän kuin yksilöiden summa. Omien ryhmäkokemustemme kautta päädyimme oletukseen, että ryhmässä täytyy olla jotain sellaista, joka ei näy päälle päin, mutta jonka ryhmän jäsenet kuitenkin tavalla tai toisella tuntevat. Ongelma ja siitä johdetun hypoteesin luonne johdattivat meidät syvyyspsykologisen ryhmäanalyysin lähteille ja ennen kaikkea Bionin tutkimuksiin ja teorioihin ryhmistä.

Syksyllä 1996 toteutimme tapaustutkimuksen ryhmässä, jossa olimme itsekin alusta asti mukana. Kyseessä oli kolmikymmenhenkinen opettajaopiskelijoista koostuva esiintyjäryhmä, joka kiersi viikon ajan maamme lukioissa esittelemässä Jyväskylän yliopistoa ja Opettajankoulutuslaitosta. Kutsumme ryhmää tässä koulu-kiertueryhmäksi. Tarkoituksenamme oli havainnoida ryhmän perusoletustoiminnan vaikutusta työryhmätoimintaan. Tässä vaiheessa teoriatausta ei ollut vielä tarpeeksi jäsentynyt, eikä laadullisen tapaustutkimuksen metodologia vielä tarpeeksi tuttu ja sen vuoksi aineistosta ei tullut tutkimuksen kannalta käyttökelpoista. Palasimme häntä koipien välissä takaisin kirjallisuuden pariin.

Kevään 1997 aikana teoria ja perushypoteesit jäsenyivät suurin piirtein lopulliseen muotoonsa. Tutustuimme kirjallisuuden kautta sosiaalisissa yhteyksissä ilmeneviin ihmisen perustarpeisiin ja tunteisiin. Ensisijaisesti olimme kiinnostuneita hyväksytyksi tulemisen merkityksestä ryhmässä. Luimme myös runsaasti psykoterapiaa käsittelevää kirjallisuutta, mikä selvensi meille entisestään hyväksytyksi tulemisen tarpeen taustoja ja merkitystä ihmisen sosiaalisen toiminnan ohjaajana. Vaikka olemmekin nyt valinneet hieman toisenlaisen näkökulman yksilöön, psykanalyttisellä kirjallisuudella oli merkittävä vaikutus ilmiön hahmottumiselle.

Mahdollisuus uuden aineiston keräämiseen tarjoutui syksyllä 1997, kun Opettajankoulutuslaitoksen ensimmäisen vuosikurssin opiskelijat aloittivat kotiryhmäkokoontumisensa. Erään ryhmän kouluttaja tarjosi meille mahdollisuuden osallistua ryhmänsä neljään ensimmäiseen kokoontumiseen ja kerätä aineistoa tutkimustamme varten. Ensimmäiseen yritykseen verrattuna olimme nyt tietoisempia siitä, mihin asioihin ryhmän käyttäytymisessä meidän tuli havainnoidessamme keskittyä. Ryhmän jäseniltä kerätyt kirjoitelmat osoittautuivat myös hyvin käyttökelpoiseksi materiaaliksi.

Loppusyksy kuluikin aineiston parissa. Aineiston analysointi vei paljon aikaa ja voimia, mutta työ kantoi lopulta hedelmää: teoriatausta hahmottui entistä selkeämmäksi ja varsinainen tutkimusongelma ja hypoteesit alkoivat selkiytyä. Aineiston tulkinnan teimme marraskuisen tehoviikon aikana Konneveden tutkimusasemalla. Sen pohjalta muodostimme myös tutkimuksemme alustavan päähypoteesin. Joulukuussa 1997 kirjoitimme teoriataustan ryhmän osalta nykyiseen muotoonsa.

Aloitimme kevään 1998 tutustumalla perusteellisesti Lauri Rauhalan holistiseen ihmiskäsitykseen. Hylkäsimme tässä vaiheessa puhtaasti psykoanalyttisen käsityksen ihmisestä ja samalla luonnollisesti ne käsitteet, joilla psykoterapia hyvin pitkälle toimii. Mielestämme kyseiset teoriat vaikuttivat nyt hieman jämähtäneiltä lapsuuden traumoja ja niiden kohtalokkaita vaikutuksia korostaessaan, emmekä tästä syystä kokeneet niitä tämän tutkimuksen kannalta mielekkäiksi. Emme kuitenkaan halua sanoutua täysin irti näistä teorioista ja pidämme edelleen Bionin (1979) psykoanalyttista ryhmäanalyysia varsin käyttökelpoisena tälle tutkimukselle. Toisin kuin useat muut tutkijat Bion ei korosta liiaksi lapsuuden merkitystä. Hän olettaa, että primitiivisellä ahdistuksella on *mahdollinen* yhteys varhaislapsuudessa koettuun ahdistukseen, joka aiheutuu lapselle hänen tiedostaessa olevansa oma itsenäinen persoonansa erillään äidistään¹⁹. Itse asiassa myös Rauhalan filosofinen analyysi ihmisestä perustuu tarpeelle selvittää psykoterapian kohteena olevan ihmisen tajunnan luonnetta.

Valitsimme tutkimuksemme ihmiskäsitykseksi Rauhalan holistisen ihmiskäsityksen ja pyrimme muovaamaan sitä mahdollisimman ymmärrettävään muotoon niin

---

¹⁹ Ks. Melanie Klein (1992)

pitkälle kuin se hänen käsitteillään oli mahdollista. Tämän pohjalta muotoilimme teoriaosuuden yksilöllisyydestä ryhmässä. Palasimme jälleen ryhmä-kirjallisuuden pariin ja ennen kaikkea Mäkisen (1997) hypoteesiin ryhmän yksilölle aiheuttamasta uhkasta sekä Bionin (1979) hypoteesiin primitiivisestä ahdistuksesta ryhmässä. Tutustuimme myös Schutzin (1958) jaotteluun ihmisen tarpeista sosiaalisissa yhteyksissä (ks. myös Schein 1987). Huomasimme, että Rauhalan ihmiskäsityksen valossa myös ryhmäteoriat avautuivat meille aivan uudella tavalla. Aikaisemmin hieman jäsentymättömältä vaikuttanut hypoteesi ryhmän yksilölle aiheuttamasta uhkasta ja siitä syntyvästä kollektiivisesta ahdistuksesta rakentui nyt loogiseksi jatkumoksi, jolla voidaan kuvata ryhmätoiminnan taustalla olevaa ilmiötä.

Maaliskuussa 1998 palasimme jälleen Konneveden "myyräneuvolan" rauhaan, jossa kokosimme teorian yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Pyrimme erityisesti selkiyttämään käsitteitä ja niiden välisiä suhteita niin, että eksistentiaalis-fenomenologisen filosofian ja psykoanalyysin termit olisivat selkeästi linjassa. Tämän jälkeen palasimme analyysin ja tulkintojemme pariin ja korjailimme myös siellä paikoin esiintynyttä käsitteellistä epäselvyyttä. Kirjoitimme lopuksi tutkimuksemme tuulosuuden ja viimeistelimme tutkimuksen suorittamista ja luotettavuutta käsittelevät kappaleet lopulliseen muotoonsa.

Tutkimuksen edetessä teoria ja käytäntö kävivät jatkuvaa vuoropuhelua keskenään. Käytännön kokemukset auttoivat meitä hahmottamaan sekä sisäistämään teoreettista ilmiötä ja teoria puolestaan antoi eväitä tarkastella käytäntöä jäsenyneesti valitsemastamme näkökulmasta.

TAULUKKO 2. Tutkimuksen kulku.

AJANKOHTA	TUTKIMUSVAIHE	MENETELMÄ
Syksy 1996		
Elo- syyskuu	* Alustava kirjallisuuteen perehtyminen (Bion ja Schein)	
21. - 25. loka-kuuta 1996	* Ensimmäisen aineiston hankinta koulukiertueryhmässä	* Osallistuva havainnointi
Kevät 1997		
Helmikuu	* Lisäaineiston hankinta	* Kiertueryhmäläisten kirjoitelmat
Toukokuu	* Teoriataustan alustava hahmotelma (Mäkisen hypoteesi ja syvyyspsykologinen kirjallisuus)	
Syksy 1997		
Syyskuu	*Toisen aineiston hankinta kotiryhmässä	* Osallistuva havainnointi
Loka- marras-kuu	* Aineiston analysointi ja tulkinta	* Ryhmäläisten kirjoitelmat
Joulukuu	* Ryhmän määritelmän kirjoittaminen	
Kevät 1998		
Tammi- helmi-kuu	* Lopun teoriataustan kirjoittaminen, tuloksen hahmottaminen (Rauhala, Mead ja Schutz) ja tutkimuksen kulun selvittäminen	
Maaliskuu	* Tutkimuksen metodiosuus ja luotettavuuden tarkastelu	

7.1.1 Ensimmäinen aineisto

Koulukiertueryhmä muodostettiin keväällä 1996, kun se ensimmäistä kertaa toteutti kiertueen muutamissa maamme lukioissa. Tutkimastamme syksyn 1996 ryhmästä noin puolet oli ns. "vanhoja" ryhmäläisiä ja loput uusia ryhmän jäseniä, jotka olivat kevään ja kesän aikana kiinnostuneet asiasta. Yksi tutkimuksen päämäärinä oli tarkastella ryhmän uusien ja vanhojen jäsenten perusoletusten välistä suhdetta ja

kohtaamista. Ryhmän toiminta perustui vapaaehtoisuuteen, mikä todennäköisesti vaikutti myönteisesti sen jäsenten motivaatioon ja sitoutumiseen. Ryhmä aloitti tehokkaan työskentelyn kiertuetta varten syyskuun 1996 alussa suunnittelemalla kiertueohjelmaa, harjoittelemalla esityksiä ja organisoimalla käytännön asioita. Keräsimme suunnittelukokouksista ja harjoituksista havaintomateriaalia muistiinpanojen muodossa. Olimme päättäneet pitää tutkimuksen ryhmältä salassa varmistaksemme ryhmäläisten luonnollisen suhtautumisen meihin lisätäksemme näin aineiston luotettavuutta. Nähdäksemme tämä oli oikea ratkaisu, kun otetaan huomioon ryhmän luonne eräänlaisena "kaveriporukkana". Olisimme saattaneet tutkimuksen julkistamisen seurauksena päätyä jonkinlaiseen erityisasemaan erityisesti ryhmän uusien jäsenten silmissä. Ennen varsinaista kiertuetta keräämämme havaintomateriaali osoittautui tutkimuksen kannalta pintapuoliseksi ja sekavaksi, sillä emme tarkkaan ottaen vielä tässä vaiheessa tiedeet, mitkä asiat olisivat tutkimuksemme kannalta olennaisia. Havainnointimme oli ajoittain pakonomaista teorioiden toteen näyttämistä ja paikoin aivan liian yksityiskohtaista ja epäolennaisiin asioihin keskittyvää.

Syksyn kiertue ajoittui lokakuun kolmannelle viikolle (ajalle 21. - 25.10.1996). Kiertueviikon aikana jatkoimme raportointia edelleen ryhmän siitä tietämättä sanelunauhalle. Pyrimme sanelemaan havaintomme nauhalle kolmesti päivässä, aamulla, päivällä ja illalla. Tarkoituksenamme oli havainnoida ennen kaikkea ryhmän näkyvässä käyttäytymisessä heijastuvaa tiedostamatonta perusolettamustoimintaa. Suoritimme kumpikin havainnointimme itsenäisesti toisesta riippumatta. Tämän tarkoituksena oli saada kaksi mahdollisesti erilaista näkökulmaa tutkimuskohteeseen ja siten samalla tuoda esiin tutkimusmetodiin läheisesti liittyvää tutkijan subjektiivista näkemystä tutkimuskohteesta. Periaatteessa tämä oli hyvä idea, mutta jälkepäin tarkasteltuna olisimme voineet tehdä yhdessä ennakoita hieman selkeämmän rungon havainnointimme pohjaksi ja tarkastella sitä yhdessä myös kiertueviikon aikana.

Osallistuva havainnointi osoittautui kuitenkin yllättävän vaikeaksi toteuttaa: ryhmän tiivis aikataulu ja sitoutumista vaativa toiminta asettivat tiettyjä rajoituksia sekä havainnoinnille että raportoinnille. Raskaan työn lomassa oli erittäin vaikeaa keskittyä havainnointiin ja sanelujen teko salassa oli ajoittain mahdotonta. Ryhmä

oli myös aivan liian suuri ja toimi liian usein hajallaan, jotta siitä olisi voinut tehdä koko ryhmää koskevia havaintoja ja tulkintoja. Jälkeenpäin havaitsimme myös, että teoria ei ollut itsellemme vielä tarpeeksi jäsentynyt. Emme olleet osanneet asennoitua tarkastelemaan ryhmää tarpeeksi etäällä teoriasta, minkä vuoksi yritimme nähdä ryhmässä kaikkia teorioiden mukaisia ilmiöitä. Havaintomateriaalimme jäi edellä mainituista syistä ja kokemattomuutemme vuoksi auttamatta sekavaksi.

Aineistoa analysoidessamme huomasimme sen olevan riittämätön tutkimustamme silmällä pitäen. Tutkimuksemme pelastamiseksi päätimme vielä kerätä ryhmäläisiltä kirjoitelmat otsikolla "Minä koulukiertueryhmässä" (liite 23). Kiertueen päättymisestä oli kuitenkin ehtinyt kulua aikaa jo noin kolme kuukautta, minkä vuoksi ryhmäläisiä oli vaikea motivoida kirjoitelmien kirjoittamiseen. Saimme kolmen seuraavan kuukauden aikana vain 15 kirjoitelmaa kolmestakymmenestä. Puolet ryhmäläisistä ei palauttanut kirjoitelmia useista pyynnöistämme huolimatta. Palautetuissa kirjoitelmissa oli kaiken kaikkiaan hyvää ja käyttökelpoista materiaalia. Ongelmaksi muodostuikin lähinnä kirjoitelmien vähäinen määrä, sillä näin suppean aineiston perusteella oli mahdotonta tehdä tulkintoja koko ryhmän käyttäytymisestä ja toiminnasta. Olimme siis tilanteessa, jossa meillä ei ollut tarpeeksi käyttökelpoista ja luotettavaa aineistoa tutkimuskohteesta.

Ensimmäisen aineiston kerääminen kaikkine vaiheineen oli erittäin opettavainen kokemus, joka varmasti osaltaan auttoi ennaltaehkäisemään ja väistämään samoja metodologisia ongelmia toista aineistoa kerätessämme. Vajavaisenkin aineiston tulkinta ja analysointi kehitti omaa ajatteluumme sekä jäseniä ja tarkensi tutkimuksemme teoriataustaa. Ensimmäisen tutkimuksen voidaankin katsoa olleen niin sanottu esitutkimus, jossa testasimme metodia ja harjoittelimme analysointitekniikkaa - olkoonkin, että sitä ei sellaiseksi alunperin oltu suunniteltu.

7.1.2 Varsinainen aineisto

Keräsimme varsinaisen aineistomme syyskuussa 1997 Jyväskylän yliopistossa ensimmäisen vuosikurssin luokanopettajaksi opiskelevista koostuvassa ryhmässä, josta käytämme tässä tutkimuksessa nimitystä kotiryhmä. Ryhmä sai tietää osallistu-

misestamme sen kokoontumisiin kouluttajaltaan viikkoa ennen ensimmäistä kokoontumisista. Kouluttaja kertoi meidän olevan viidennen vuosikurssin opettajaksi opiskelevia, jotka ovat kiinnostuneita ryhmään liittyvistä ilmiöistä. Hän kertoi meidän myös keräävän tutkimusaineistoa pro gradu-tutkielmaamme varten. Ryhmä siis tiesi meidän havainnoivan sitä osallistumisemme ohella. Tämä ei kuitenkaan näyttänyt suuremmin vaikuttavan ryhmäläisten asenteisiin meitä kohtaan. Näin ollen olimme ryhmässä mukana sen täysivaltaisina ja pitkälti tasavertaisina jäseninä.

Osallistuva havainnointimme oli vapaata ja luonnolliseen toimintaan mukautunutta (vrt. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 211). Koska halusimme luoda tutkimukselle mahdollisimman luonnolliset olosuhteet, emme asettuneet pelkästään passiivisiksi havainnoijiksi. Olimme ryhmässä oppimassa aivan samoin kuin tutkimamme ryhmäläiset. Tämän vuoksi myös henkilökohtaiset kokemuksemme ja tunteemme olivat merkittävää tutkimusmateriaalia, jota ei voinut sivuuttaa. Havaintomateriaali värittyi toki väistämättä omissa Minä-horisonteissamme, ja tapahtumista tekemiämme yksilöllisiä tulkintoja on mahdoton yleistää. Emme kuitenkaan pyrkineet ehkäisemään tämän kaikenlaiseen havainnointiin luonnollisesti liittyvän ilmiön vaikutusta aineiston keräämiseen, analysointiin ja tulkintaan, vaan päinvastoin korostimme sen merkitystä osana tutkimustulosta.

Osallistuvan havainnoinnin lisäksi keräsimme ryhmäläisiltä jokaisen kokoontumisen alussa ja lopussa lyhyitä kirjoitelmia, joissa heidän oli määrä kirjoittaa päällimmäisistä tuntemuksistaan. Kouluttajan antama suullinen tehtävänanto kuului tavallisesti suurin piirtein seuraavasti: "Kirjoittakaa miltä teistä nyt tuntuu. Aikaa on noin viisi minuuttia." Anonymiteettinsä säilyttämiseksi ryhmäläiset merkitsivät kirjoitelmat koodeilla, joissa oli kolme kirjainta ja kolme numeroa. Koodi piti säilyttää samana kaikissa kokoontumisissa, jotta yksilöiden elämää ryhmässä pystyi seuraamaan. Emme missään vaiheessa saaneet varmuudella selville kuka kukin kirjoittaja oli. Toki jonkinlaisia päätelmiä käyttäytymisen ja kirjoitelman yhteyksistä syntyi väistämättä analysoinnin aikana.

7.1.3 Tapausryhmän kuvaus

Tapausryhmässämme oli kouluttajan lisäksi yhteensä 17 jäsentä, joista miespuolisia kuusi ja naispuolisia yksitoista. Me tutkijat olimme ryhmässä mukana tasavertaisina opiskelijajäseninä, emme ainoastaan ulkopuolisina tarkkailijoina. Osallistuimme ryhmän toimintaan neljällä ensimmäisellä kokoontumiskerralla, mitä ennen ryhmä oli ollut koossa vajaan viikon. Nämä kokoontumiset olivat kuitenkin ensimmäisiä varsinaisia opintoihin liittyviä ryhmätapaamisia.

Tapausryhmämme neljällä ensimmäisellä kokoontumiskerralla keskustelujen teemana oli kurssin nimen mukaisesti opettajan ajattelu ja toiminta. Koska ryhmän jäsenet olivat tulevia opettajia, tavoitteena oli myös oman ajattelun ja toiminnan pohtiminen ja sitä kautta tapahtuva tiedostaminen. Kouluttaja mainitsi tehtävänannossaan molemmat tavoitteet ja korosti ennen kaikkea omien kokemusten esille tuomisen merkitystä keskustelussa. Koulutusajatuksen luonne oli ryhmäläisille uusi ja outo: ryhmässä ei opiskeltukaan perinteisellä oppilas-opettaja asetelmalla, vaan kouluttaja jättäytyi aiheen esiteltyään sivuun keskustelusta. Vastuu tehtävän suorittamisesta jäi ryhmälle. Perinteisestä poikkeava tilanne aiheutti ryhmässä hämmennystä ja epävarmuutta. Kahdella ensimmäisellä kokoontumiskerralla ryhmän toiminta oli silmin nähden vaivautunutta ja sekavaa. Ryhmän jäsen kuvaa tuntemuksiaan kirjoitelmassaan seuraavasti:

Tuntemukset tästä ryhmätuokiosta ovat vähän sekavat, sillä keskustelu on sekavaa jollakin tavalla. Ehkä se johtuu siitä, että emme tunne toisiamme tarpeeksi hyvin, sillä kaikki jäsenet eivät edes puhuneet mitään. (Ryhmän jäsen, ensimmäisen kokoontumisen jälkeen)

Alussa keskustelu liikkui pintapuolisella tasolla koskien yleisiä stereotyyppioita opettajista sekä muistoja omista koulukokemuksista. Opintojakson kahdessa viimeisessä kokoontumisessa keskustelun luonne muuttui pintapuolisesta asioiden tarkastelusta syvällisempään pohdintaan. Ryhmässä otettiin esille myös henkilökohtaiset

tunteet ja toimintamallit sekä niiden käsittely. Ilmapiiri oli huomattavasti entistä vapautuneempi ja avoimempi:

Ilmapiiri on nyt aika rento, on helpompi ilmaista itseään, koska tuntuu sille, että jokainen on samalla viivalla: eikös me kaikki olla aika aloittelijoita tässä itsensä tuntemisessa. Ryhmäläiset alkavat ehkä tajuta, että vain puhumalla tästä selviää, tai ainakin tuntuu paremmalta ottaa osaa keskusteluun. (Ryhmän jäsen, kolmannen kokoontumisen jälkeen)

Tapausryhmämme oli tutkimuskohteena herkullinen paitsi siksi, että reflektioon tähtäävä koulutusmetodi palveli tutkimustarkoitukseamme myös siksi, että ryhmä oli vasta alkuvaiheessaan, jolloin myös me pääsimme mukaan "puhtaalta pöydältä".

8 AINEISTON ANALYSOINTI JA TULKINTA

Kokouskohtaista aineiston tulkintaa kirjoittaessamme tukeuduimme jatkuvasti alkuperäiseen aineistoon, jotta emme olisi ajautuneet pelkästään omien oletustemme vietäviksi. Testasimme ja vertailimme päätelmiämme ryhmän toiminnasta tekemiimme havaintoihin sekä ryhmäläisten kirjoittamiin alkuperäisiin teksteihin ja ajatuksiin. Olemme jakaneet kokoontumisten tulkintaosuuden kappaleotsikoilla viiteen vaiheeseen siten, että 1) kuvaamme ensin kunkin kokoontumisen alussa kerättyjen kirjoitelmien *sisällön* pääpiirteittäin, minkä jälkeen 2) *analysoimme* alun tilannetta kirjoitelmien ja havaintojemme pohjalta. Tämän jälkeen 3) kuvaamme kunkin *kokoontumisen kulkua* tekemiemme havaintojen perusteella. Olemme pyrkineet ottamaan huomioon kaikki havaintoraporteissa ilmenneet asiat kuvatessamme kokoontumisia. Lisäsimme mukaan myös tunteuksiamme ja ajatuksia, joita myöhemmin on muistunut mieleen. Yhdistimme meidän molempien havaintoraportit, jotka neljättä kokoontumista (ks. sivu 60 - 61) lukuun ottamatta olivat yllättävänkin yhteneväisiä. Mahdolliset erot olemme pyrkineet tuomaan selvästi esiin. Kokoontumisen kuvauksen jälkeen 4) käsittelemme *lopussa kirjoitettujen kirjoitelmien sisällön*. Lopuksi 5) *analysoimme* koko kokoontumista ja lopussa kirjoitettuja kirjoitelmia yhdessä ja teemme jonkinlaisen yhteenvedon.

Etenemme tässä analyysi- ja tulkintaosiossa kronologisesti, koska kyseinen tapa näytti jo sisällön analysointivaiheessa kuvaavan ja havainnollistavan parhaiten erityisesti aloittavan ryhmän kehittymistä. Kronologisesti etenevä järjestys korostaa myös sitä historiallista kontekstia, jossa tutkimusongelmiimme liittyvät ilmiöt esiintyvät. Olemme kursivoinnilla nostaneet tulkinnoistamme esiin kaikki mieles-

tämme tutkimuksen tulosten kannalta olennaiset asiat. Tutkimusongelmamme mukaisesti pyrimme tarkastelemaan tulkintojamme erityisesti kahdesta näkökulmasta:

- a) Ilmenevätkö ryhmän tiedostamattoman tunne- ja tarveilmaston ja sen pohjalta syntyneen perusoletuksen vaikutukset ryhmän näkyvässä toiminnassa?
- b) Miten ryhmän jäsenten kuulumisen, kontrollin ja hyväksytyksi tulemisen tarpeiden tyydyttäminen ilmenee aineistossa ja tulkinnoissa sekä mitkä näiden tarpeiden keskinäiset suhteet ovat?

Lisäksi pyrimme myös tarkastelemaan kahden edellä mainitun keskinäisiä suhteita eli ryhmän jäsenten sosiaalisten tarpeiden tyydyttymisen tai tyydyttymättömyyden vaikutusta ryhmän kollektiiviseen tunne- ja tarveilmastoon ja sitä kautta näkyvään toimintaan.

8.1 Ensimmäinen kokoontuminen

1) Ensimmäisen kokoontumisen alussa kerättyjen kirjoitelmien sisältö (liite 11). Ryhmän ensimmäisen kokoontumisen alkua leimasivat ennakkokäsitykset itsestä ja muista. Kirjoitelmien perusteella ryhmäläiset tunsivat erottuvansa muista ja tämä erottuminen koettiin yleisesti kielteisenä. Tavallista oli myös se, että ryhmäläiset pitivät muita itseään parempina ja korostivat itsessään enemmän kielteisiä kuin myönteisiä ominaisuuksia. Tavallisimmin kielteiset ominaisuudet liittyivät sosiaaliin taitoihin ja aikaisemmissa kokemuksissa ilmitulleisiin kykyihin toimia ryhmässä. Ryhmäläiset ilmaisivat useassa kirjoitelmassa epävarmuutensa ryhmää ja sen odotuksia kohtaan. Muut ryhmäläiset olivat tässä vaiheessa tuntemattomia, jolloin

heidän odotuksensa ja vaatimuksensa eivät olleet vielä selvinneet yksilölle. Muuttamat ryhmäläiset kirjoittivatkin, että he eivät voineet olla ryhmässä omana itsenään:

Ryhmään sopeutuminen on erittäin hankalaa. Olen tottunut olemaan äänessä ja sanomaan mielipiteeni suoraan. Nyt en voi tehdä niin, koska ryhmässä tuntuu vallitsevan ilmapiiri, joka estää vapaan keskustelun. Onko niin, että joka kerta kun joku avaa suunsa toiset odottavat sieltä tulevan jotain lennokasta ja nokkelaa. (Ryhmän jäsen, ensimmäisen kokoontumisen alussa)

Kirjoitelmien tehtävänantona oli siis kirjoittaa päällimmäisistä tuntemuksista ja omista ajatuksista lyhyesti paperille. Vaikka aihetta ei oltu sen tarkemmin määrätty koskemaan ryhmää, suurin osa kirjoitelmista käsitteli silti pääasiassa kirjoittajan omaa suhtautumista ryhmään ja ryhmän suhtautumista häneen. Moni kirjoitelma alkoi täsmälleen samoin: "Minun suhteeni tähän ryhmään...". Pohdiskelujen kohteena oli lähes poikkeuksetta ryhmä-minä -suhde ja suurin osa kirjoitelmissa ilmenneistä yksilöllisistä tuntemuksista koettiin lähinnä suhteessa ryhmään. Vaikka ryhmä olikin pelokas, epävarma ja ennakkokäsitysten kyllästämä, siitä löytyi myös toinen puoli: ryhmän olemassaoloon ja tulevaisuuteen suhtauduttiin kirjoitelmissa myönteisesti. Toisaalta mielessä oli epävarmuus tuntemattomasta; toisaalta kukaan ei selvästikään halunnut olla mukana huonossa, kohti tuhoaan kulkevassa ryhmässä. Ryhmäläiset halusivat uskoa ja luottaa ryhmäänsä:

Voin hyvin tässä ryhmässä, sillä voin olla oma itseni näitten ihmisten seurassa. Tietysti pieni pelko on vielä jäljellä, sillä enhän tunne kaikkia jäseniä vielä niin hyvin. Odotan myös innolla ryhmäkeskusteluita, sillä ryhmämme vaikuttaa todella innokkaalta ja aktiiviselta. (Ryhmän jäsen, ensimmäisen kokoontumisen alussa)

2) *Ensimmäisen kokoontumisen alussa kerättyjen kirjoitelmien analyysi.* Ryhmästä erottumisen korostaminen sekä omien eroavuuksien näkeminen kielteisinä ominaisuuksina kirjoitelmissa oli *ilmaus ryhmään kuulumattomuuden tunteesta*. Näiden eroavuuksien esiin tulemistä pyrittiin mahdollisuuksien mukaan välttämään, koska *ei oltu varmoja muiden reaktioista ja suhtautumisesta todelliseen Minään*. Kirjoitelmien perusteella kukaan ryhmäläisistä ei oikein kokenut voivansa olla ryhmässä oma itsensä ja heidän toimintansa näyttikin perustuvan ennen kaikkea erilaisille oletuksil-

le ryhmän mahdollisista odotuksista. Kirjoitelmista kävi myös ilmi, että ryhmäläiset pyrkivät näyttämään toisilleen "neutraalia" Minää, joka ei vahingossakaan ärsyttäisi muita ryhmäläisiä, olisi kohtalaisen samaa mieltä asioista mahdollisimman monen kanssa ja siten miellyttäisi ryhmän jäseniä. Tällaisen tiedostamattoman käyttäytymisen ja pyrkimyksen taustalla on usein pelko siitä, että *yksilö jää ryhmässä ulkopuoliseksi ja tulee jotenkin leimatuksi tai jopa torjutuksi* asia-hyväksynnän tasolla erilaisine mielipiteineen tai meta-hyväksynnän tasolla omituisine käyttäytymismalleineen. Yksilöt hakevat paikkaansa ryhmässä ikään kuin kokeilemalla kepillä jättä. Pyrkimyksenä on tyydyttää johonkin kuulumisen tarvetta ja hahmottaa sitä kautta omaa ryhmä-identiteettiään. Jos ryhmän jäsenestä tuntuu, että hän ei voi olla ryhmässä oma itsensä, hän ei itse asiassa vielä tiedä mitä hänen Minänsä on suhteessa Toisiin. Selviytyäkseen ryhmässä yksilön on välttämätöntä saada jonkinlaista tietoa siitä, minkälainen Minän tulee tässä ryhmässä olla ja miten muut siihen suhtautuvat. Useat ryhmäläiset kirjoittivat varovaisuudestaan ja totutuista toimintamalleistaan ryhmässä:

Itse olen tainnut aika pitkälti tarkkailla muita tähän mennessä, tosin varmasti kaikki sitä vielä tekevät, enemmän tai vähemmän (Ryhmän jäsen, ensimmäisen kokoontumisen alussa)

Muun ryhmän suhtautuminen minuun on melko samanlainen kuin minun suhtautuminen ryhmään. En ole mikään ylenmääräinen suupaltti ja huulenheittäjä kun kyse on vielä suht tuntemattomasta ryhmästä. Mutta eiköhän se tästä, ajan kanssa, minun tyylilläni. (Ryhmän jäsen, ensimmäisen kokoontumisen alussa)

Ryhmän jäsenet pyrkivät siis kirjoitelmien perusteella näkemään Minänsä ennen kaikkea ryhmän kautta, jolloin myös käsitys Minästä ryhmässä muodostui sen oletuksen pohjalta, millaisena yksilön Minä oletti Toisten näkevän itsensä. Luonnollisesti myös yksilön Minän käsitys Toisista on aina oletus. Kuulumisen ja toisaalta myös kontrollin tarpeen tyydyttämiseksi yksilö *pyrkii näkemään muissa ryhmäläisissä tuttuja ominaisuuksia* luodakseen ryhmään kodinomaiset ja turvalliset olosuhteet. Näin aikaisempien elämäkokemusten muovaama Minä-horisontti värittää kaikkia havaintoja ryhmän muista jäsenistä ja tulkitsee ne itselleen sopiviksi. Näillä tulkinnoilla ei välttämättä ole mitään yhteyttä todellisuuteen; toisin sanoen

yksilö näkee ryhmän ja sen jäsenet juuri sellaisena kuin hän Minä-horisontissaan ne tiedostamattaan kokee. Tämä on Minän suojautumiskeino, jonka avulla yksilö saa ryhmän näyttämään itselleen tutummalta ja turvallisemmalta. Tällöin ryhmässä olevien arvaamattomien Toisten yksilön Minä-horisontille aiheuttama uhka lievittyy yksilön tajunnassa. Tuttujen ominaisuuksien löytymistä muista ryhmäläisistä kuvattiin kirjoitelmissa muun muassa seuraavasti:

Mukava löytää "samoja" piirteitä muista, kiinnostuksen kohteita, harrastuksia. Uudessa ympäristössä oman itsensä esilletuominen on haastavan hauskaa. (Ryhmän jäsen, ensimmäisen kokoontumisen alussa)

3) *Ensimmäisen kokoontumisen kuvaus (liitteet 3 ja 4)*. Kouluttajan tehtävänanto oli yksinkertaisuudessaan selkeä: "Tämän ryhmän tehtävänä on keskustella opettajan ajattelusta ja toiminnasta, aikaa on puolitoista tuntia. Aloittakaa." Tämän sanottuaan kouluttaja istuutui hieman sivummalle ryhmästä, sulki silmänsä hetkeksi ja jäi välinpitämättömän näköisenä odottamaan. Hän ilmeisesti halusi viestittää ryhmälle, että vastuu keskustelun kulusta oli heillä. Ryhmä reagoi tähän vaivaantuneella hiljaisuudella, joka rikottiin kuitenkin pian parilla hieman väkinäisellä keskustelunavauksella. Ryhmä pyrki suuntaamaan toimintansa perustehtävän suorittamiseen ja alkoi keskustella opettajan ajattelusta ja toiminnasta. Keskustelu käsitteli pääasiassa ryhmäläisten kokemuksia erilaisista opettajista ja heidän monesti omituisista piirteistään. Kaksi ryhmäläistä dominoi keskustelua käyttäen suurimman osan puheenvuoroista. He eivät kuitenkaan kuljettaneet keskustelua aktiivisesti eteenpäin, sillä aiheen vaihdokset ja uudet mielipiteet tulivat muualta ryhmästä.

Yleisesti ottaen keskustelu oli väkinäistä ja epävarmaa. Se poukkoili levottomana aiheesta toiseen. Ryhmän keskustelussa ei missään vaiheessa maltettu syventyä perusteellisesti yhteenkään aiheeseen. Siitä huolimatta ryhmässä pyrittiin kuitenkin löytämään jonkinlaisia ratkaisuja tai lopputuloksia aiheeseen kuin aiheeseen. Rakentavan keskustelun esti myös ryhmäläisten voimakas tarve olla samaa mieltä kaikesta. Ryhmän jäsenet halusivat mielellään jakaa toisilleen sellaisia ajatuksia, jotka jollakin tavalla tukivat edellisen puhujan mielipidettä tai muuten tuntuivat

olevan yleisesti hyväksytyjä. Pyrkimys miellyttää muita ilmeni myös tutkijan Y:n havaintoraportissa:

Itse huomasi hakevani nyökkäyksiä tai hymynrippeitä kiitaukseksi. Jos olisi kovasti joutunut selittelemään mielipiteitään ja ajatuksiaan yleisen kummastelun edessä niin kyllä olisi ahdistanut. Olo oli muutenkin tarpeeksi epävarma. (Tutkija Y, ensimmäisen kokoontumisen havaintoraportti)

Mikäli keskustelussa nousi esille mielipide tai näkemys, jonka saattoi käsittää vastakkaiseksi tai ristiriitaiseksi aikaisempien kanssa, ehätti sen lausuja oitis korjamaan sanomansa edellisten puheenvuorojen mukaiseksi tai tarkoittamaan ainakin suurinpiirtein samaa. Joillakin ryhmäläisillä oli tapana käyttää huumoria saadakseen sanottavansa kaikille hyväksyttävään muotoon tai pelkästään saadakseen äänensä kuuluville. Ryhmässä oli myös muutamia jäseniä, jotka eivät osallistuneet keskusteluun lainkaan.

4) *Ensimmäisen kokoontumisen lopussa kerättyjen kirjoitelmien sisältö (liite 12)*. Yleisesti ensimmäinen kokoontumiskerta todettiin kirjoitelmissa epäonnistuneeksi ja sitä käsiteltiin etsimällä syntipukkia joko ryhmästä tai itsestä. Ryhmäläiset olivat erityisen tyytymättömiä keskustelun tasoon, koska se oli heidän mielestään sekavaa ja epäjohdonmukaista eikä vienyt asiaa eteenpäin. Heitä ärsytti erityisesti se, että keskustelu ei päätenyt mihinkään lopputulokseen ja asiat jäivät kiusallisesti "auki". Keskustelu koettiin yleisesti pakonomaisena suorituksena: sillä, mitä puhuttiin ei ollut niinkään merkitystä, vaan tärkeintä oli puheen tuottaminen ylipäänsä. Puhumisen merkitystä ryhmäläisten hyvinvoinnille korosti myös se, että hiljaisuus ryhmässä koettiin kirjoitelmien perusteella ahdistavana. Hiljaisia ryhmäläisiä olisikin haluttu innostaa ja patistaa keskusteluun:

Aika typeräköä toisaalta, että vain pieni osa porukkaa puhui ja osallistui keskusteluun, kun aihe kuitenkin varmasti kosketti jokaista. Toivottavasti asia muuttuu ajan kanssa, ettei homma päädy vain muutamien ihmisten väliseksi keskusteluksi. (Ryhmän jäsen, ensimmäisen kokoontumisen lopussa)

Keskusteluun osallistumattomuus koettiin jotenkin epäreiluna keskusteluun osallistuneita kohtaan. Tätä ei kuitenkaan sanottu kokoontumisessa ääneen, niin kuin ei

muitakaan kielteisiä huomautuksia ryhmästä, joita kuitenkin löytyi monista kirjoitelmista

Kokoontumisen alussa kerätyissä kirjoitelmissa ilmennyt pelko ja epävarmuus ryhmää ja sen odotuksia kohtaan ei ollut kokoontumisen aikana kadonnut. Ryhmän jäsenet kokivat ryhmässä puhumisen vaikeaksi, koska *he eivät voineet olla varmoja siitä, miten toiset reagoisivat heidän mielipiteisiinsä:*

No, tässäpä kävi juuri niin kuin ennustinkin. Ryhmä on vielä vähän tuntematon, enkä pystynyt ilmaisemaan mielipiteitäni ryhmässä. Mielipide olisi kyllä löytynyt jokaiseen asiaan, mutta en pysty vaan "heittelemään" kommentteja spontaanisti, vaan ajattelen, että minulla pitäisi olla aina jotakin kamalan fiksumaa sanottavaa, jotta sen voisi sanoa ääneen. (Ryhmän jäsen, ensimmäisen kokoontumisen lopussa)

Epävarmuus näkyi keskustelussa puheenvuoroina, joilla ei oikeastaan ollut perustehtävän suorittamisen kannalta merkitystä. Usean kirjoitelman perusteella ryhmäläiset tuntuivat olettavan, että kaiken sanottavan piti olla mahdollisimman fiksumaa ja tarkoin mietittyä. Vaikka ryhmän keskustelua pidettiin yleisesti pettymyksenä, lopun kirjoitelmista kuvastui samanaikaisesti myönteinen suhtautuminen ryhmän toimintaan tulevaisuudessa.

5) *Ensimmäisen kokoontumisen lopussa kerättyjen kirjoitelmien sekä kokoontumisen analyysi.* Ryhmän käyttäytymisessä ja kirjoitelmien tuntemuksissa ensimmäisellä kokoontumiskerralla oli selvästi nähtävissä ryhmäkehityksen alkuvaiheen piirteitä. *Epävarmuus muiden odotuksia kohtaan ilmeni voimakkaana ja kun oma ryhmäidentiteetti ei ollut vielä selkiytynyt, Minän "paljastaminen" Toisille tuntui pelottavalta.* Tämä ilmeni ryhmän näkyvässä toiminnassa sekavana ja irrationaalisenä käyttäytymisenä, teennäisenä huumorina, hiljaisuuden pelkona ja lukkiutumisenä.

Keskustelu oli yksilön keino selvittää Minän suhdetta toisiin. Toisaalta ryhmän oli tarkoitus keskustelun avulla suorittaa myös perustehtävänsä. Näin ollen keskustelulla voidaan katsoa olleen ryhmäläisille kahtalainen merkitys: toisaalta pohtia opettajan ajattelua ja toimintaa, toisaalta *selvittää omaa ryhmäidentiteettiään toisten kautta.* Ensimmäisellä kokoontumiskerralla jälkimmäisen merkitys tuntui selvästi korostuvan. Oletettavasti keskustelun tiedostamattomaksi päätavoitteeksi muodostuikin Minän kuulumisen tarpeen ja kontrollin tarpeen tyydyttäminen. Ryhmän

yksilön Minä-horisontille aiheuttama uhka ja sen synnyttämä ahdistus koettiin ryhmässä niin suurena, että ryhmäläiset näyttivät keskittyvän pelkästään sen lievittämiseen. Keskustelu jäi tämän takia pinnalliseksi ja sekavaksi, eikä auttanut ryhmäläisiä käsittelemään omia todellisia ajatuksiaan perustehtävän mukaiseen aiheeseen liittyen. Eräs ryhmäläinen kuvasi asiaa näin:

Tuntemukset tästä ryhmätuokiosta ovat vähän sekavat, sillä keskustelu on sekavaa jollakin tavalla. Ehkä se johtuu siitä, että emme tunne toisiamme tarpeeksi hyvin, sillä kaikki jäsenet eivät edes puhuneet mitään. Itse kun puhui, tuntui että onkohan tämä nyt järkevää ja viisasta. Eli tietyllä tavalla pelkää vielä eikä uskalla sanoa sitä olennaisinta ja syvintä ajatusta. (Ryhmän jäsen, ensimmäisen kokoontumisen jälkeen)

Mikäli ryhmän jäsenet olisivat onnistuneet lievittämään kokemaansa ahdistusta, ryhmä olisi luultavasti saattanut "avautua" kaivatulla tavalla. Tällöin ryhmä olisi todennäköisemmin toiminut perustehtävänsä mukaisesti eli pohtineet opettajan ajattelua ja toimintaa omien ajatustensa ja tuntemustensa kautta. Ryhmän jäsenille olisi samalla avautunut yhä enemmän mahdollisuuksia tyydyttää sosiaalisia perustarpeitaan ryhmässä: hahmottaa ryhmäidentiteettiään, saada jonkinlainen varmuus toisista ja näin tuntee jollakin tavalla tulleen hyväksytyksi ryhmässä. Ahdistuksen lievittäminen olisi saattanut edes jossain määrin liikauttaa ryhmää ja edellä kuvattu hyväksytyksi tuleminen tarvekehä olisi lumipallo-efektin tavoin kerännyt tyydyttäviä hyväksynnän kokemuksia. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan ryhmä jäi kiertämään hyväksytyksi tuleminen tarvekehää kokematta tarpeen tyydyttymistä. Miksi ryhmäläiset - ja ihmiset yleensä tällaisissa tilanteissa - eivät sitten yksinkertaisesti kokeile jotain muuta keinoa, toisenlaista Minää, tullakseen hyväksytyksi sosiaalisissa yhteyksissä? Kuten edellä kuvasimme ryhmäläiset pyrkivät ennen kaikkea tyydyttämään näitä perustarpeitaan tutuilla, turvallisilla ja aiemmin hyväksi koetuilla keinoilla. Vaikka tämä tapa hakea hyväksyntää ei toiminutkaan kaivatulla tavalla, ryhmäläiset pitivät siitä kuitenkin kiinni eivätkä uskaltaneet kokeilla uudenlaista tapaa. Ryhmän yksilön Minälle aiheuttama uhka ja sitä seuraava pelko ja epävar-

muus olivat niin suuria, että yksilö jäi kiertämään tyydyttymättömässä kierteessä hyväksytyksi tulemisen tarvekehää.²⁰

Keskustelu oli ryhmäläisille pettymys paitsi perustehtävän suorittamisen kannalta työryhmätasolla, myös hyväksytyksi tulemisen tarpeen tyydyttämisen kannalta perusoletustasolla. Ryhmä ei ollut toiminut jäsentensä haluamalla tavalla, koska yksilölliset tarpeet ja odotukset eivät olleet täyttyneet. Ne ryhmäläiset, jotka eivät sanoneet mitään tai eivät saaneet sanottua kaikkea, olivat keskustelun jälkeen pettyneitä itseensä, ryhmään sekä keskustelun tasoon. He tunsivat itsensä vielä jollain tapaa ulkopuolisiksi, koska he *eivät olleet päässet keskustelun avulla "sisälle ryhmään"*. Muiden ryhmäläisten keskustelua passiivisesti kuunnellessa he saivat ehkä jonkinlaista tietoa Toisista, mutta *eivät ilman omaa aktiivista osallistumista onnistuneet hahmottamaan omaa Minäänsä suhteessa ryhmään*. Jotta yksilö pystyisi määrittämään itsensä suhteessa ryhmään, hänen on saatava jonkinlaista palautetta ryhmältä. Tässä tapauksessa ehdoton edellytys palautteen saamiselle oli keskusteluun osallistuminen. Seuraavassa esimerkissä eräs ryhmäläinen kuvaa keskusteluun osallistumisen tuomaa helpotuksen tunnetta:

Käsien hikoilua. Jännitystä. Kaikki ovat jännittyneitä. Minäkin. Sydän sykkii raivokkaasti. Ajatus: "Minä en kyllä halua enkä uskalla puhua." Jännitys alkaa lauetta, vapautumista. Keskustelu soljuu. Avaan suuni, ja sanon mielipiteeni. Ihana rohkeuden tunne ja antautuminen. Jännitykseni laukeaa. (Ryhmän jäsen, ensimmäisen kokoontumisen jälkeen)

Yksilön hakema palaute on käytännössä hyväksyntää muodossa tai toisessa. Keskusteluun osallistuminen mahdollisti edes jonkinlaisen huomion saamisen ryhmältä. Kaivattu huomio, Minään reagointi, saattaa tässä tapauksessa näyttäytyä ryhmän

---

²⁰ Stettbacher (1992) on kuvannut ihmisen tarpeiden tyydyttämisprosessia tarvekehänä, jossa tarpeen aitoa tyydyttymistä seuraa jännityksen laukeaminen ja välitön uudelleen tyydyttämisen tarve poistuu. Mikäli tarve ei aidosti tyydyty, jännitystila ei laukea ja välitön uudelleen tyydyttämisen tarve säilyy. Jos tarve ei taaskaan tyydyty, ihminen saattaa vaistomaisesti hakea eräänlaista korviketyydytystä "muuntamalla" tarpeensa eri muotoon. Tällöin aito alkuperäinen tarve ei kuitenkaan voi tyydyttyä, jolloin ihminen jää jatkuvaan jännitystilaan ja kiertämään tarvekehää saamatta tyydytystä. Tätä Stettbacher kutsuu pervertoituneeksi tarvetyydytykseksi. (Stettbacher 1992.)

jäsenelle esimerkiksi puheenvuorojen aktiivisena seuraamisena, nyökkäilynä ja aiheeseen tarttumisena. Jopa eriävä mielipide koetaan huomion osoituksena, koska Minä olen silloin jotakin ryhmälle. Pahin mitä Minälle voi tapahtua, on että ryhmä ei reagoi millään tavalla sanomaani asia-tasolla tai suhtautuu välinpitämättömästi Minuun meta-tasolla. *Toisten reagoimattomuus on yksilölle yhtä kuin Minän torjunta ja hylkääminen.*

Ryhmä oli palannut jossakin mielessä alkupisteeseensä. Yksilöiden kokema pelko ja epävarmuus sekä toisaalta myönteiset odotukset tulevaa kohtaan olivat ennallaan. Voimakas yritys saada ryhmä toimimaan työryhmätasolla ja tulla hyväksytyksi perusoletustasolla ei ollut tuottanut tulosta. Paradoksaalista kyllä, itse asiassa juuri ryhmän voimakas tarve poistaa pelkoa ja epävarmuutta ja siitä aiheutunut irrationaalinen *perusoletustoiminta esti tässä kokoontumisessa rationaalisen työryhmätoiminnan*. Tyydyttämättä jääneet tarpeet koettiin yksilötasolla luonnollisesti voimakkaana turhautuneisuutena.

8.2 Toinen kokoontuminen

1) *Toisen kokoontumisen alussa kerättyjen kirjoitelmien sisältö (liite 13).* Ennen toista kokoontumista ilmapiiriä väritti yleinen myönteisyys. Kokoontumisten välisenä aikana ryhmä oli selvästi saanut uutta uskoa itseensä. Kirjoitelmat käsittelivätkin pääasiassa ryhmää ja sen hyviä puolia. Ryhmäläisten tutustuttua paremmin toisiinsa monet ennakkokäsitykset olivat muuttuneet, yleensä kielteisistä myönteisemmiksi. Yhteisen vapaa-ajan vieton merkitys todettiin useassa kirjoitelmassa tärkeäksi tutustumisen ja ryhmähengen kannalta. Ryhmän toiminta tulevaisuudessa

nähtiin entistä myönteisemmässä valossa ja odotukset olivat korkealla. Pelko ja epävarmuus ryhmää kohtaan oli vähentynyt huomattavasti eikä kynnystä puhua koettu enää niin korkeana:

Pikkuhiljaa alan saada juonesta kiinni. Voin olla jo oma itseni ryhmässä. (...) On mielenkiintoista huomata miten negatiiviset ennako-odotukseni ja ensivaikutelmani ovat kääntymässä jo kohti positiivisempaa suuntaa. Ne ryhmässä, jotka tuntuivat aluksi mänteiltä, ovat niitä joiden kanssa tulen parhaiten toimeen! (Ryhmän jäsen, toisen kokoontumisen alussa)

Jotkut ryhmäläisistä tosin kokivat annetun aiheen käsittelyn raskaaksi ja turhauttavaksi ja aihe oli heidän mielestään hankala, koska siinä ei päästy mihinkään lopputulokseen. Ensimmäisen kokoontumisen jälkeen ryhmä odotti itseltään onnistumista tehtävässä, eli opettajan toiminnan ja ajattelun selvittämisessä.

2) *Toisen kokoontumisen alussa kerättyjen kirjoitelmien analyysi.* Alun kirjoitelmien perusteella edellisen kerran pettymykset oli suurimmaksi osaksi unohdettu ja nyt keskityttiin lähinnä voimistuneen ryhmähengen tuomiin myönteisiin odotuksiin ryhmän toimintaa kohtaan. Ryhmäläiset tunsivat päässeensä jonkinlaisen alkujännityksen ylitse kun he olivat saaneet enemmän kontakteja toisiinsa pienemmissä ryhmissä ja kahdenkeskisissä kahvipöytä- ja tupakkapaikkakeskusteluissa. Kirjoitelmien perusteella näytti siltä, että ryhmäläiset olivat uskaltaneet avautua pienemmissä ryhmissä. Vaikka kahden Minä-horisontin välinen konflikti onkin aina olemassa sosiaalisen tilanteen luonteesta ja suhteissa olevien Minä-horisonttien määrästä riippumatta, voidaan kuitenkin edellisen perusteella olettaa, että yksilöllä on enemmän mahdollisuuksia lievittää ahdistusta ja enemmän keinoja suojella Minäänsä silloin, kun Toisia on ympärillä vähemmän. Mäkisen (1997) hypoteesin mukaan informaatio ei tällöin pääse kasvamaan liian suureksi, jolloin yksilön Minän kyky hallita ja kontrolloida sosiaalisessa tilanteessa syntyviä suhteita on riittävä. Todennäköisesti ryhmän jäsenet pystyivät pienemmissä ryhmissä ja kahdenkeskisissä keskusteluissa jossain määrin tyydyttämään hyväksytyksi tulemisen tarpeitaan ja samalla hahmottamaan Minän suhdetta muutamaaan ryhmän Toisista. Luultavasti myös kahvipöytäkeskustelujen ja vapaa-ajan jutustelutuokioiden epävirallinen

luonne auttoi ryhmäläisiä lähestymään avoimemmin toisiaan. Eräs ryhmän jäsen kirjoitti opintojen ulkopuolella käytyjen keskustelujen merkityksestä näin:

Mukava illanvietto eilen paljasti lisää samanlaisia piirteitä ryhmässä olevilta. Yhteisiä aiheita paljastui roppakaupalla. Itse olen jotenkin luottavaisempi myös. (Ryhmän jäsen, toisen kokoontumisen alussa)

Tällaisissa tilanteissa yksilöt lähestyvätkin toisiaan useimmiten meta-hyväksynnän tasolla, kun taas asia-hyväksynnällä ei ole niin suurta merkitystä. Itse asiassa voidaan olettaa, että kahvipöytäkeskustelujen kaltaisissa sosiaalisissa tilanteissa Minä tulee helpommin hyväksytyksi asia-hyväksynnän tasolla, sillä perusoletuksena tällaisilla porukoilla on usein ennemminkin meta-hyväksynnän hakeminen ja antaminen: ihmiset ovat näissä tilanteissa mieluummin hyviä tyyppejä, jotka osaavat pitää hauskaa, kuin kriittisiä mielipiteiden arvioijia, jotka lopettavat hauskanpidon asiallisilla kommentteillaan.

Tässä tapauksessa se, että ryhmän jäsen oli tutustunut yhteen tai kahteen ryhmäläiseen paremmin sai koko ryhmän tuntumaan tutummalta ja turvallisemmalta. *Vähäinenkin tutustuminen ilmeisesti poisti osaltaan pelkoa ja epävarmuutta tuntematonta kohtaan.*

3) *Toisen kokoontumisen kuvaus (liitteet 5 ja 6).* Toinen kokoontuminen oli kuitenkin kaikin puolin hyvin raskas. Tunnelma oli koko ajan vaivautunut ja räjähdysaltis. Kokoontumisen alussa ryhmä halusi käsitellä erästä muihin opintoihin liittyvää asiaa, joka olisi vaatinut jonkin verran aikaa istunnosta. Ryhmän kouluttaja ei suostunut siihen, mikä herätti ryhmässä närkästystä. Ryhmässä käytiin pikainen ja äkäinen sananvaihto, jossa myös ryhmän sisäiset erimielisyydet näkyivät välähdyksenomaisesti. Kouluttaja rauhoitti kuitenkin ryhmää perustelemalla vakuuttavasti kantansa ja lopulta vaikuttikin siltä, että asiassa päästiin yksimielisyyteen. Tämän jälkeen kouluttaja esitteli jälleen istunnon aiheen. Tarkoituksena oli jälleen jatkaa

keskustelua opettajan ajattelusta ja toiminnasta. Keskustelun aloitus oli teennäistä ja onnahtelevaa. Tutkija Y kuvasi tilannetta näin:

Tehtävänannon jälkeen seurasi suunnattoman hieno hiljaisuus ja vaivautuneisuus oli käsin kosketeltavaa. Hiljaisuus rikkoutui uskomattoman avuttomalla töksäytyksellä, että öhöm mihinkäs me jäätiin. Kaikkia hymyilytti ja hiki virtasi. Kellään ei varmasti ollut kovin suurta tarvetta lähteä keskustelemaan. (Tutkija Y, toisen kokoontumisen havaintoraportissa)

Eräs ryhmän jäsenistä pyrki pitämään puhetta yllä kaikin keinoin, missä huumorilla oli jälleen tärkeä rooli. Yrityksistä huolimatta keskustelu alkoi vielä sekavampana kuin edellisellä kerralla. Ryhmän toiminnassa näytti toistuvan selkeä kaava: jostakin syystä kaikki keskustelun aiheet päätyivät kahdelle ryhmän jäsenelle, jotka käsittelivät aihetta vuoropuhelunomaisesti kuitenkin keskustelematta varsinaisesti keskenään.²¹ Tämän jälkeen asia oli yleensä käsitelty jollakin tapaa "valmiiksi", jolloin muu ryhmä ei osannut tai uskaltanut enää tarttua siihen. Tämä toimintakaava oli nähtävissä myös ensimmäisellä kokoontumiskerralla. Toisessa kokoontumisessa erona oli se, että muut ryhmän jäsenet reagoivat kirjoitelmissaan siihen. Tällä kertaa myös ulkoisia merkkejä ryhmän turhautumisesta oli selvästi nähtävissä:

Keskustelu ei etene. Monia näyttäisi turhauttavan. Jalat hinkkaavat lattiaa, huokailuja jne. Yhtä mieltä kuitenkin ollaan kaikesta. (...) keskustelu ei sittenkään ollut vielä keskustelua vaan monologia vuorotellen. (Tutkija X, toisen kokoontumisen havaintoraportissa)

Levottomuus, hermostuneisuus, huokailu, vääntelehtiminen, kahdenkeskinen supattelu ja jopa koko toiminnan kyseenalaistaminen ääneen erään jäsenen taholta ilmensivät pahan olon tunnetta ryhmässä. Kokoontumisen lopussa ryhmä yritti tehdä kaikkensa parantaakseen keskustelua, joka sen mielestä oli ajautunut käsittelemään pelkästään opettajan ammatin huonoja puolia. Viimeisenä keinona pelastaa keskustelu ja onnistua ryhmänä se pakotti itsensä etsimään myös opettajuuden myönteisiä

---

²¹ Tapahtumien kulun seuraamista helpottaaksemme olemme nimenneet nämä kaksi ryhmän jäsentä Pertiksi ja Askoksi. Nimillä ei ole mitään yhteyttä todellisuuteen.

puolia. Pian ryhmä kuitenkin luovutti ja jäi hiljaisuuden vallitessa odottamaan kokoontumisen loppua. Ilmapiiriä voisi kuvata uupuneeksi ja sekavaksi.

4) *Toisen kokoontumisen lopussa kerättyjen kirjoitelmien sisältö (liite 14).* Kokoontumisen aiheuttama turhautumisen tunne välittyi erittäin selvästi lopun kirjoitelmissa ja kun niitä vertasi havaintoraportteihin, saattoi havaita, että ryhmän tunteista oli näkynyt päälle päin vain murto-osa.

Keskustelu oli ollut jälleen pettymys paitsi perustehtävän suorittamisen kannalta, myös hyväksytyksi tuleminen tarpeen tyydyttämisen kannalta. Vaikka ryhmäläiset olivat tutustuneet toisiinsa kokoontumisten ulkopuolella, se ei auttanut heitä riittävästi avautumaan tässä kokoontumisessa. Kynnys puhua oli edelleen korkea, koska *ryhmäläisillä ei vielääkään ollut varmuutta siitä, kuinka muut suhtautuisivat heidän ajatuksiinsa ja mielipiteisiinsä.*

Kirjoitelmat käsittelivät pääasiassa itseä ja ryhmälle annettua tehtävää eli keskustelua opettajan ajattelusta ja toiminnasta. Monet kokivat aiheen käsittelyn edelleen raskaaksi ja turhauttavaksi, koska siinä ei ollut mahdollisuutta päätyä minkäänlaiseen yhteiseen lopputulokseen. Alun myönteisyys näytti täysin kadonneen: ryhmää kritisoitiin surutta, eikä ryhmän tulevaisuuskaan näyttänyt enää kirjoitelmien perusteella niin valoisalta. Myös yksittäiset ryhmäläiset, heidän luonteensa (metataso), mielipiteensä (asiatase) tai keskustelutyylinsä (meta- ja asiatase) olivat alkaneet ärsyttää tai ne eivät jostain syystä miellyttäneet muita. Kirjoitelmia värjivät voimakkaat kielteiset tunteet, jotka kohdistuivat pääasiassa ryhmään tai sille annettuun tehtävään:

Alkaa jo erottua hieman aitoa keskustelua. Ärsyttää vaan tapa, jolla puolustetaan hiukkasenkin eriäviä omia mielipiteitä. Turhaa lässyttelyä. (Ryhmän jäsen, toisen kokoontumisen jälkeen)

Aaah! Suoraa tuskaa! Karjuntaa! Vihaa! Eipä tämä juuri jaksanut innostaa. Jauhetaan, jauhetaan, jauhetaan, höpötystä. En minä ainakaan turhautunut? Mitä? Minäkö? Ryhmä vaan puhui eri asioista hyppimällä aiheesta toiseen. Lässytys lainehti vellovana paskana. Ei päästy oikein mihinkään tulokseen. Ei alettu mistään, eikä päädytty mihinkään. Koin tämän hankalaksi. (Ryhmän jäsen, toisen kokoontumisen jälkeen)

5) *Toisen kokoontumisen lopussa kerättyjen kirjoitelmien sekä kokoontumisen analyysi.* Ryhmän olemassaolon (perustehtävän suorittaminen) ja yksilön Minän muodostumisen (sosiaalisia tarpeita tyydyttämällä) kannalta sen tärkein tehtävä kokoontumisissa oli keskustella. Ensimmäisen kokoontumisen pettymyksen jälkeen ja osaltaan myös ryhmän virallisen tehtävän luonteen vuoksi keskustelusta oli muodostunut mittari, jonka avulla ryhmäläiset pyrkivät arvioimaan itseään ja ryhmän toimintaa. Kun keskustelu ei vaikuttanut vieläkään toimivan ryhmäläisiä tyydyttävällä tavalla, ei työryhmätasolla eikä perusoletustasolla, se aiheutti lisääntyvää ahdistusta ja turhautumista. Turhautuneisuuden tunnetta heijasteli kirjoitelmissa ilmennyt ärtymys, pettymys, syyttely ja jopa viha, jotka kohdistettiin nyt toisiin ryhmäläisiin sekä ryhmän aikaansaamaan keskusteluun. Ryhmäläiset vaikuttivat kuitenkin "panttaavan" tunteitaan, sillä kokoontumisissa he käyttäytyivät tyynesti, eikä kukaan uskaltanut tuoda turhautuneisuuttaan julki. *Yksilön pelko siitä, että muu ryhmä ei ehkä ole samaa mieltä ja mahdollisesti torjuu yksilön Minän esti todennäköisesti tunteiden paljastamisen.*

Ryhmän jäsenillä oli tarve löytää syyllinen epäonnistumisilleen. Se näytti löytyvän helposti toisista. Toisten piirteet ja heidän tapansa puhua itsensä ulkopuolella olevista asioista alkoivat ärsyttää, vaikka ryhmäläinen toimi kuitenkin itse aivan samoin. Tästä selvästä tunteiden ja näkyvän toiminnan ristiriitaisuudesta voidaan tehdä oletus, että yksilö ei pysty käsittelemään ryhmätilanteen aiheuttaman ahdistuksen lievittämättömyyden synnyttämää turhautuneisuutta sellaisenaan, vaan pyrkii suuntaamaan tunteensa jonnekin itsensä ulkopuolelle, tässä tapauksessa muihin ryhmäläisiin ja ryhmään kokonaisuutena. Muut ryhmän jäsenet ja heidän yksilölliset ominaisuutensa eivät sinällään ole ärsyttäviä, vaan näyttävät sellaisina yksilön Minä-horisontissa ja muodostavat tällöin mainitunkaltaisia merkityksiä yksilön tajunnassa. Syntipukki-ajattelu onkin yksi tyypillisimpiä yksilön Minän suojautumiskeinoja ahdistusta vastaan (vrt. Bionin Taistelu-Pako-oletus). Eräs ryhmän jäsen moitti ryhmän toimintaa seuraavasti:

Pinnallisuus sävyttää keskustelua, ihmiset eivät ole rehellisiä. Hönötetään vain pääsykoekirjojen totuuksia. Miksei voida sanoa miltä todella tuntuu ja mitä mieltä itse kukin todella on? (Ryhmän jäsen, toisen kokoontumisen jälkeen)

Todellisuudessa kukaan ryhmässä ei kuunnellut kunnolla ketään ja keskustelu olikin enemmän vuorottaista. *Hyväksytyksi tulemisen tarvetta oli miltei mahdotonta tyydyttää, koska kukaan ei huomionnut toisia tai reagoanut toisten sanomisiin.* Kun joku oli saanut asiansa sanottua, kukaan ei näyttänyt oikein noteeraavan tai kommentoivan sitä. Seuraava puhuja saattoi käsitellä jo aivan eri aihetta, jolloin ensimmäinen puhuja jäi pitkälti huomiotta ja yksin ajatuksiensa kanssa. On vaikea kuvitella, että yksilön Minä tuntisi tullessa hyväksytyksi tällaisessa tilanteessa. Tämän seurauksena uskallus puhua omista henkilökohtaisista asioista ja tunteista väheni vähenemistään. Ryhmään syntyi pakonomaisen, pinnallisen toiminnan kierre, jossa kenelläkään ei ollut mahdollisuutta saada hyväksyntää osakseen (vrt. hyväksytyksi tulemisen tarvekehä). Kun otamme vielä huomioon, kuinka tärkeää keskustelu oli ryhmän olemassaololle, yksilön tarpeiden ja ryhmän toiminnan välinen ristiriita oli ilmeinen. Ryhmäläisten kokema turhautuneisuus oli vääjäämätöntä.

8.3 Kolmas kokoontuminen

1) Kolmannen kokoontumisen alussa kerättyjen kirjoitelmien sisältö (liite 15). Kolmannen kokoontumisen alussa näytti jälleen siltä, että ryhmä oli päässyt edellisen kokoontumisen aiheuttaman pettymyksen ja turhautumisen tunteen yli. Ryhmään ja sen tulevaisuuteen suhtauduttiin jälleen myönteisesti. Kirjoitelmien perusteella tähän oli vaikuttanut se, että ryhmäläiset olivat löytäneet ryhmästä hengenheimolaisia eli ihmisiä, joista löytyi joitakin tuttuja piirteitä. Kokoontumisten ulkopuolella ryhmäläiset olivat ilmeisesti pystyneet jakamaan joitakin yhteisiä kokemuksia ja

mielipiteitä, mikä näytti kasvattaneen turvallisuuden tunnetta ryhmässä. Kirjoitelmista löytyi jopa ilmauksia ryhmään kuulumisen tunteesta:

Ryhmän sisäisesti alkaa luottamusta vähitellen löytyä lisää. Keskustelut ryhmätilanteiden ulkopuolella (ovat) olleet huikeita ts. ennen ei ole löytynyt "samanlinjaisia" tyyppisiä, joiden kanssa setviä näitä mielessä rypeviä ajatusalkioita. (Ryhmän jäsen, kolmannen kokoontumisen alussa)

Juuri ennen kokoontumista pidetty luento oli herättänyt muutamissa ryhmäläisissä kiinnostusta ja he olivat mielestään oivaltaneet jotain itsestään. Tämä kasvatti heidän osaltaan myönteisiä odotuksia ryhmän tulevaa keskustelua kohtaan. Kirjoitelmat käsittelivät tasaisesti ryhmää, itseä, ryhmä-minä -suhdetta ja ryhmälle annettua tehtävää. Ryhmän tehtävää eli keskustelua ei pidetty enää niin raskaana. Yleisesti ottaen ryhmä vaikutti kirjoitelmien perusteella tasapainoiselta ja rauhalliselta, eikä voimakkaita tunteita juuri ilmennyt. Kaksi ryhmän jäsentä oli poissa tästä kokoontumisesta. Tulemme myöhemmin tarkastelemaan erityisesti heistä toisen, Pertin, poissaolon merkitystä ryhmälle.

2) *Kolmannen kokoontumisen alussa kerättyjen kirjoitelmien analyysi.* Hengenheimolaisuuden ilmenemisen ryhmässä voidaan katsoa olevan luonnollinen reaktio ryhmässä tässä vaiheessa, kun ensimmäisen ja toisen kokoontumisen pettymykset olivat vain lisänneet turvattomuutta ja ahdistusta ryhmässä. Ryhmä, jonka oli tarkoitus olla yhdessä ainakin seuraavat kaksi vuotta ei ollutkaan antanut jäsenilleen sitä, mitä he tarvitsivat: hyväksyntää ja turvallisuutta. Tuttujen piirteiden näkeminen toisessa on yksilön Minä-horisontin keino vähentää epävarmuutta vuorovaikutustilanteessa tekemällä tuntemattomasta tutumman, sellaisen jota voi jollakin tavalla ennakoita ja kontrolloida. Ryhmän jäsen pyrkii näin luomaan sosiaalisesta tilanteesta ja sen ihmissuhdeverkostosta kodinomaisen. Minä-horisonttinsa kautta yksilö pyrkii näkemään ennen kaikkea tuttuja ominaisuuksia toisissa ihmisissä ja näin muovaa ryhmää sellaiseksi kuin hän haluaa sen nähdä. Näin yksilön Minä pyrkii ikään kuin hyväksymään itse itsensä näkemällä muiden toimivan Minän olettamalla tavalla. Tällöin ihminen tuntee, että Toiset hyväksyvät hänen Minänsä. Tätä voitaisiin kutsua eräänlaiseksi itseaiheutetuksi hyväksynnän tarpeen tyydyttämiseksi. Hengenheimolaisuudella tarkoitetaan käytännössä siis sitä, että kahden ihmisen

Minä-horisontit ovat jossain määrin kohdanneet. Ryhmän jäsenelle tämä merkitsee luonnollisesti sitä, että myös kuulumisen ja kontrollin tarpeet ovat jossain määrin tyydyttyneet, jolloin Minän ryhmä-identiteetti on alkanut hahmottua ja ryhmäkin näyttäytyy Minälle joiltain osin turvallisempänä ja tutumpana. Ryhmässä oleminen on helpompaa, kun ryhmäläisten toiminta ja käyttäytyminen ei ole enää niin ennalta- arvaamatonta ja Minää uhkaavaa. Eräs ryhmän jäsen kuvasi ryhmäidentiteetin hahmottumista ja hengenheimolaisuutta seuraavasti:

Kuitenkin koen, että ryhmämme "roolit" pikkuhiljaa alkavat selkiintyä, mutta henkilökohtaisesti huomaan oman "roolini" liikkuvuuden, sillä välillä ole tarkkailijan asemassa, välillä sovittelijan ja välillä taasen tarkkailijana. Sekin tuntuu muuten mukavalta, että löytää ja hahmottaa ryhmästä jo vähän "oman näköisiä" ja tutun tuntuisia ihmisiä, sitä vähän ihmettyä ja ihastuu. (Ryhmän jäsen, kolmannen kokoontumisen alussa)

3) *Kolmannen kokoontumisen kuvaus (liitteet 7 ja 8).* Kolmannen kokoontumisen alussa ryhmässä saattoi selvästi havaita suurta epävarmuutta. Ilmeisesti pelko siitä, että ryhmälle käy kuten aikaisemmissa kokoontumisissa sai ryhmäläiset käyttäytymään väkinäisesti. Kouluttaja esitteli jälleen kerran tutun keskustelunaiheen, mikä kirvoitti ryhmässä ilmoille tuskaisen naurun. Ilmapiiriä olisi voinut kuvailla räjähdysalttiiksi. Yhtäkkiä tilanne kuitenkin laukesi, kun Asko otti puheeksi edellisen luennon riippuvuus-aiheen, joka oli herättänyt hänessä kiinnostusta ja jonka herättämiä ajatuksia hän halusi jakaa muiden kanssa. Vaikutti siltä, kuin ryhmässä olisi auennut jonkinlainen tulppa. Muutkin ryhmäläiset kiinnostuivat aiheesta ja monien ryhmäläisten taholta löytyi omakohtaisia kokemuksia aiheesta. Tässä vaiheessa keskustelu näytti siirtyvän kokonaan uudelle tasolle: nyt puhuttiin avoimesti omista kokemuksista ja monesti hyvin kipeistäkin tunteista. Asioita käsiteltiin ennen kaikkea minä-muodossa, jolloin keskustelu ei enää vaikuttanut niin teennäiseltä ja vaivautuneelta kuin aikaisemmin. Tutkija X kuvasi tilannetta seuraavasti:

Lievän poukkoilun jälkeen ryhmä alkoi ensimmäistä kertaa todella keskustella. Mukaan tuli uusi sana, MINÄ. Ihmiset aukenivat yhtäkkiä toisilleen, maskit heitettiin syrjään. Alettiin puhua omista tunteista. (Tutkija X, kolmannen kokoontumisen havaintoraportti)

Kokoontumisen aikana pystyi aistimaan monia intensiivisiä hetkiä, jolloin kaikki olivat tarkentaneet kanavansa samalle aaltopituudelle. Edelleen ryhmästä kuitenkin löytyi jäseniä, jotka syystä tai toisesta eivät osallistuneet keskusteluun kokoontumisen aikana.

Jossakin vaiheessa kokoontumista ryhmän keskustelu oli liukumassa kohti aihetta, josta kenelläkään ei ollut omakohtaisia kokemuksia. Tällöin kouluttaja otti ensimmäistä kertaa osaa keskusteluun ohjatakseen ryhmän pois sivuraiteelta. Keskusteluun puuttuminen näytti helpottavan ryhmän oloa hetkellisesti, vaikka samalla saattoi kuitenkin havaita ryhmäläisten oman ajattelun ja omien kokemusten väistyvän kouluttajan ajatusten tieltä. Ilmiöitä alettiin tarkkailla jälleen se-muodossa, omien kokemusten ulottumattomissa, jolloin ryhmän avoimuus katosi vähäksi aikaa. Kokoontumisen loppupuolella omat tunteet ja kokemukset onnistuttiin palauttamaan jälleen keskustelun aiheeksi. Keskustelu pääsikin hyvään vauhtiin ja ensimmäistä kertaa keskusteluaika loppui nyt kesken. Tutkija Y kuvaa kouluttajan puuttumista keskustelun kulkuun seuraavasti:

Jossain vaiheessa kouluttaja puuttui keskusteluun innostuessaan aiheesta. (...) keskustelu alkoi hyvin pian kuulostaa yleisanalyttiselta tieteilyltä, eikä tunteilusta ollut paljon jälkeäkään. Siihen palattiin hieman loppuvaiheessa, mutta jäätin auttamatta vaiheeseen. (Tutkija Y, kolmannen kokoontumisen havaintoraportti)

Toisaalta eräs ryhmän jäsen muisteli neljännen kokoontumisen alussa kouluttajan puuttumista keskustelun kulkuun seuraavasti:

Oli hyvä saada vähän ohjausta keskusteluun, kaikki olivat sitä mieltä. Päästiin syvemmälle keskustelussa, ehti ajatella asioita kunnolla. (Ryhmän jäsen, neljännen kokoontumisen alussa)

Näkemyserot osoittavat jälleen, kuinka subjektiivisia kokemukset ja siitä muodostuneet merkitykset voivat olla. Tässä tapauksessa omia tulkintojamme on todennäköisesti ohjannut teoreettinen esiyymmärrys johtajariippuvuudesta, kun taas ryhmäläisen kokemukseen on varmaankin vaikuttanut edellä kuvaamamme kouluttajan osallistumisen mukanaan tuoma helpotuksen tunne.

4) *Kolmannen kokoontumisen lopussa kerättyjen kirjoitelmien sisältö (liite 16).* Kokoontumisen lopussa kirjoitetuista kirjoitelmista kuvastui onnistuneen suorituksen jälkeinen hyvän olon tunne, jota ryhmä selvästi oli kaivannut. Jäsenten myönteinen asennoituminen ryhmään oli lisääntynyt, mutta tällä kertaa ryhmän tulevaisuutta koskevia mainintoja ei kirjoitelmista juuri löytynyt. Voidaan olettaa, että sillä ei enää ollut niin suurta merkitystä ryhmäläisille. Ne jäsenet, jotka eivät syystä tai toisesta pystyneet osallistumaan keskusteluun, tunsivat edelleen erottuvansa muista. Nyt kun keskustelun taso oli selvästi parantunut, heidän oma kykenemättömyytensä puhua nousi entistä voimakkaammin esille. Edellisiin kokoontumisiin verrattuna useampi ryhmäläinen kirjoitti tällä kertaa voivansa olla oma itsensä ryhmässä. Heidän kertomansa mukaan tähän vaikutti erityisesti ryhmän avoin ilmapiiri sekä keskustelussa esille tulleet yhteiset elämäkokemukset. Ryhmään kuulumisen tunne ja vapautuneisuus ryhmässä *näytti lisääntyneen yhteisten kokemusten jakamisen ja hengenheimolaisuuden myötä.* Yleistunnelma kirjoitelmissa oli tasaisen seestynyt:

No nyt se onnistui. Keskustelu alkoi jo olla niin avointa, että monet meistä uskalsivat tuoda myös oman elämänsä ja omat todelliset tunteensa muiden silmien eteen. (Ryhmän jäsen, kolmannen kokoontumisen jälkeen)

Ilmapiiri on nyt aika rento, on helpompi ilmaista itseään, koska tuntuu sille, että jokainen on samalla viivalla: eikös me kaikki olla aika aloittelijoita tässä itsensä tuntemisessa. Ryhmäläiset alkavat ehkä tajuta, että vain puhumalla tästä selviää, tai ainakin tuntuu paremmalta ottaa osaa keskusteluun. (Ryhmän jäsen, kolmannen kokoontumisen jälkeen)

Kirjoitelmat käsitelivät pääasiassa itseä ja niitä tuntemuksia, joita oli noussut esille keskustelun aikana. Jotkut käsitelivät vielä ryhmä-minä -suhdettaan, mutta tällä kertaa lähinnä myönteisessä mielessä. Ryhmäläisistä tuntui, että muut hyväksyvät heidät ja he tuntuivat hyväksyvän myös ryhmän. *Ryhmän avoin ja vapautunut ilmapiiri koettiin tärkeäksi ryhmä-minä -suhteen kehittymiselle.* Ryhmälle annetusta tehtävästä kirjoitettiin myös myönteisessä mielessä ja keskustelun tasoon oltiin yleisesti tyytyväisiä, vaikka aihe olikin nostattanut esiin monia ajatuksia, jotka olivat aiheuttaneet ahdistusta ja jääneet vaivaamaan mieltä. Tästä huolimatta ryhmäläisistä tuntui, että keskustelut olivat auttaneet heitä ajattelemaan asioita uudella tavalla.

5) *Kolmannen kokoontumisen kirjoitelmien sekä kokoontumisen analyysi.* Kokoontumisen alussa ryhmässä oli havaittavissa selvä mielentilan muutos siirryttäessä vapaasta olemisesta ja kirjoitelmien kirjoittamisesta keskustelun aloittamiseen. Ilmapiiri oli aivan aluksi erittäin vapautunut ja luonteva, mikä on aistittavissa myös kirjoitelmista (ks. edelliset lainaukset). Ryhmähenki oli kokoontumisten ulkopuolella selvästi lisääntynyt ja ryhmä oli saanut jonkinlaisen varmuuden siitä, että se todellakin oli ryhmä. Kahden edellisen kokoontumisen aiheuttamat pettymykset oli ehkä tarkoituksellakin yhteisesti unohdettu. Kuten edellä olemme todenneet, tällaisen säännöllisesti kokoontuvan ja tiivistä yhteistyötä vaativan ryhmän merkitys näille yksilöille oli suuri ja ryhmä teki kaikkensa auttaakseen itseään. Ryhmään voidaan nähdä syntyneen yhteinen tiedostamaton toimintaperiaate, perusoletus: kollektiivista ahdistusta täytyy pystyä lievittämään keinolla millä hyvänsä. Epävarmuus ja vaivautuneisuus varsinaisen keskustelun alkaessa viestitti ryhmän yhteisestä tiedostamattomasta pelosta joutua takaisin epäonnistumisen kierteeseen.

Tilanteen laukeamiseen näyttäisi vaikuttaneen ainakin se, että luennon riippuvuus-aiheeseen tarttunut Asko alkoi puhua aiheesta omien ajatuksiensa, tunteidensa ja kokemuksiansa kautta minä-muodossa. Aikaisemmissa kirjoitelmissa ryhmän jäsenet olivat moittineet toisiaan epärehellisyydestä, koska kukaan ei avautunut ja näyttänyt omaa Minäänsä Toisille. Tämä puolestaan nähtiin yhtenä syistä, minkä vuoksi Itse ei uskaltanut avautua ja paljastaa Minäänsä Toisille. Kaikilla ryhmän jäsenillä tuntui olevan suuri *tarve kertoa itsestään muille, avautua ryhmälle ja olla omana itsenään ryhmässä.* Koska kukaan ei kuitenkaan ollut uskaltanut olla ensimmäinen, tilanne oli auttamattomasti jumissa. Kun mahdollisuus avautumiseen sitten tarjoutui, siihen oli helppo tarttua. Kertomalla itsestään ja omakohtaisista riippuvuuksistaan ryhmän jäsen ilmeisesti viestitti muille luottamuksesta ja siitä, että ei enää niin voimakkaasti pelännyt tulevansa torjutuksi ryhmässä. Muut ryhmäläiset kokivat tämän oletettavasti jonkinlaisena hyväksynnän osoituksena. Nyt myös muilla ryhmäläisillä oli mahdollisuus joko hyväksyä tai torjua hänen todellinen Minänsä. Toisaalta ryhmäläiset saivat mahdollisuuden tunnistaa saman kaltaisia tuntemuksia itsessään suhteessa riippuvuuteen. Kuten edellä olemme jo todenneet, yksilön Minä hyväksyy helpommin Toisen nähdessään Toisessa sellaisia ominaisuuksia, jotka muodostavat jonkinlaisia merkityksiä yksilön Minä-horisontis-

sa. Samalla ihminen tekee oletuksen, että toinen varmaankin hyväksyy hänet, koska heillä on jotain yhteistä. Kaiken tämän tuloksena yksilöllä on Toisen kautta mahdollisuus tiedostaa ja hyväksyä Minänsä ja omat epämiellyttävätkin ominaisuutensa.

Aikaisempien kokoontumisten yhteydessä mainitsimme, että ryhmän vuorovai-
kutuksessa ilmeni tiettyä kaavamaisuutta. Keskustelu näytti ensimmäisessä ja
toisessa kokoontumisessa kulkevan lähes poikkeuksetta kahden ryhmän jäsenen,
Pertin ja Askon, kautta. He ottivat kiinni jokaisesta puheenaiheesta ja käsittelivät
aiheen loppuun. Todellisuudessa keskustelu vaikutti ennemminkin vuorottaiselta
monologilta, ja parin toiminnassa saattoi havaita jopa *jonkinlaista kilpailua siitä,
kumpi puhui enemmän ja sai sanoa viimeisen sanan*. Lähes poikkeuksetta keskuste-
lu loppui Pertin tekemään johtopäätökseen asioiden tilasta. Muu ryhmä tuntui
jäävän keskustelun ulkopuolelle jo siksikin, että he eivät juuri koskaan saaneet
suunvuoroa. Tämä kahden jäsenen muodostama "ideasilppuri" käsitteli *aiheen kuin
aiheen sellaiseen muotoon josta ryhmä ei voinut enää jatkaa*. On huomattava, että
muu ryhmä ei kuitenkaan missään vaiheessa puuttunut parin toimintaan, niin kuin ei
muihinkaan ryhmän sisäisiin jännitystiloihin. Ryhmäläiset olivat ilmeisesti vielä niin
pelokkaita ja epävarmoja, että he eivät uskaltaneet puuttua ryhmässä ilmenneisiin
epäkohtiin peläten, että kaikki eivät ole samaa mieltä. Kirjoitelmista saattoi kuiten-
kin aistia ärtymystä juuri kyseisen parin toimintaa kohtaan:

Minua turhauttaa lähinnä se, että tuntuu kuin jotkut tyypit täällä olis jo valmistuneita opettajia. (...) tuntuu, että minä en ole vielä valmis tolla-
seen. (Ryhmän jäsen, toisen kokoontumisen jälkeen)

Keskustelu tuntui pyörivän ympyrää. Johonkin asti tuli uusia asioita
esiin. Sitten pyöriteltiin vanhoja. Vieläkin olisin halunnut kuulla muiden-
kin kommentteja. Kun keskustelu pyöri vain tiettyjen ihmisten varassa,
niin uusia juttujakaan ei varmasti hirveästi tule esiin. (Ryhmän jäsen,
toisen kokoontumisen jälkeen)

Tämän perusteella voidaan olettaa, että Pertin poissaololla kolmannessa kokoontu-
misessa oli merkittävä vaikutus paitsi todellisen keskustelun syntymiseen myös
ryhmän elämiseen. Mielenkiintoista on myös se, että keskustelun avaajana toimi nyt
parin yksin jäänyt jäsen Asko. Näiden havaintojen perusteella voidaan olettaa, että
Pertin poissaolo antoi Askolle enemmän tilaa, jolloin kilpailutilanne poistui. Askolla

ei ollut enää tarvetta puhua kilpaillakseen, vaan keskustelun taustalla koko ajan ollut hyväksytyksi tuleminen tarve pääsi nyt aidosti pintaan. Voidaan olettaa, että Asko oli ainakin osaksi päässyt pois hyväksytyksi tuleminen tarvekehän tyydyttymättömyyden kierteestä.

Koko ryhmälle avautui lisää tilaa ottaa osaa keskusteluun, nyt kun vuorovaikutustilanteen kaavamaisuus oli poistunut. Pelko siitä, että ryhmän jäsenten esille tuomat asiat tai ajatukset päätyisivät "ideasilppuriin" ja sitä kautta siistiin pinoon väistyi. Kaikki tämä yhdessä *antoi ryhmälle mahdollisuuden avoimempaan ja vapautuneempaan keskusteluun ja sitä kautta mahdollisti myös yksilöllisten tarpeiden tyydyttämisen ryhmässä.* Eräs ryhmäläinen kuvasi onnistunutta suoritusta seuraavasti:

No nyt se onnistui. Keskustelu alkoi olla jo niin avointa, että monet meistä uskalsivat tuoda myös oman elämänsä ja omat todelliset tunteensa muiden silmien eteen. (Ryhmän jäsen, kolmannen kokoontumisen jälkeen)

Toinen mielenkiintoinen muutos ryhmän käyttäytymisessä ilmeni kouluttajan puututtua keskustelun kulkuun. Tämä merkitsi jälleen ryhmälle mahdollisuutta heittäytyä opettajasta riippuvaisen oppilaan rooliin. Toisaalta se mahdollisti myös hyväksynnän saamisen kouluttajalta, johtajalta, joka tähän asti oli näyttäytynyt ryhmälle välinpitämättömänä sivullisena keskustelujen aikana. Kouluttajan keskeytys koettiin ryhmässä ilmeisesti viestinä siitä, että hän oli kaikesta huolimatta seurannut keskustelua ja koki sen tärkeäksi. Ryhmä sai samalla varmuuden siitä, että se oli ollut keskustelussaan oikeilla raiteilla ja että sillä oli johtaja, joka tarvittaessa astui esiin. Ryhmän reaktio oli selvä osoitus siitä, että se oli edelleen riippuvainen johtajastaan ja taipuvainen *heittäytymään johtajansa vietäväksi heti tilaisuuden tullen.* Kahdessa ensimmäisessä kokoontumisessa ryhmän virallisen johtajan jättäytyessä sivuun ryhmä reagoi antamalla tilaa ja mahdollisuuden ns. tilannejohtajille. Ryhmämme tapauksessa johtajuus jakautui hyvin spontaanisti. Selviä tilannejohtajan piirteitä näkyi ainakin edellä mainitussa Pertin ja Askon muodostamassa parivaljakossa. Ryhmä antoi heille mahdollisuuden johtaa keskustelua aikansa ja niin halutessaan myös lopettaa se. Ryhmän tiedostamaton ratkaisu oli sen hyvinvoin-

nin ja tehtävän suorittamisen kannalta järjetön. Ratkaisu kuvastaakin hyvin sitä psyykkistä tilaa, perusoletusta, jossa ryhmä alkuvaiheessa ilman johtajaa oli ja osoittaa toteen myös sen, että toimiakseen ja järjestyäkseen edes jollakin tavalla ryhmän on löydettävä itselleen johtaja tai johtajuus, oli se sitten millainen tahansa. (vrt. Bion 1979.)

Kolmas kokoontumiskerta oli ryhmän kehittymisen kannalta merkittävä, sillä keskustelussa onnistuminen merkitsi sille toisaalta *oikeutusta olemassaololleen*, toisaalta syvällisen keskustelun aikaansaamaa *luottamuksen, turvallisuuden, avoimuuden ja ryhmään kuulumisen tunnetta*. Aikaisemmissa kokoontumisissa ryhmä oli käyttäytynyt perustehtävän kannalta järjettömästi pyrkien ainoastaan lievittämään uhkan aiheuttamaa ahdistusta ja hakien jonkinlaista turvaa epävarmuudelleen. Hyväksytyksi tulemisen tarpeen tyydyttäminen muuttui avautumisen ja vapautumisen myötä entistä luonnollisemmaksi osaksi ryhmän vuorovaikutusta. Vaikutti siltä, että ryhmäläisten ei tarvinnut enää jännittää ja yksilön pelko tulla torjutuksi oli sitä mukaa pienempi. Yksilöt pystyivät jo jollain tavalla arvioimaan miten toiset saattaisivat käyttäytyä ja reagoida suhteessa yksilön Minään.

8.4 Neljäs kokoontuminen

1) *Neljännän kokoontumisen alussa kerättyjen kirjoitelmien sisältö (liite 17).* Kokoontumisen alussa kerätyistä kirjoitelmista näkyi, että ryhmäläiset keskittyivät nyt ryhmälle annetun tehtävän ja ryhmä-minä -suhteen käsittelyn sijaan aikaisempaa enemmän omaan itseen ja omien tuntemuksien tutkiskeluun. Ryhmä ja sen suhtautuminen itseen ei näyttänyt enää olevan päällimmäisenä ryhmäläisten mielessä. Vähäiset ryhmää koskevat maininnat jakautuivat tasaisesti myönteisiin ja kielteisiin. Huolimatta edelliskerran onnistuneesta keskustelusta muutamat ryhmäläiset näkivät siinä vielä parantamisen varaa, koska se oli heidän mielestään edelleen pinnallista, turhauttavaa ja passiivista. Ryhmä ei ollut porautunut asian todelliseen ytimeen. Ryhmään myönteisesti suhtautuneet olivat puolestaan sitä mieltä, että ryhmä tuntui kotoisalta ja vapautuneelta ja siinä saattoi olla oma itsensä jopa keskusteluun

osallistumatta. Aikaisemmin oma kykenemättömyys osallistua keskusteluun koettiin pelkästään kielteisenä ja sitä pidettiin ryhmästä vieroittavana tekijänä.

Kokoontumisissa käsitellyt aiheet olivat jääneet muhimaan ryhmäläisten ajatuksiin ja he olivat löytäneet yhtymäkohtia erityisesti edellisen kokoontumisen riippuvuusaiheen ja omien elämäkokemustensa välillä. Omien riippuvuuksien tiedostaminen koettiin ahdistavana ja raskaana, mikä herätti yksilöissä voimakkaita tunteita ja kipeitä muistoja. Kaikesta huolimatta tämä kivuliaskin prosessi nähtiin myönteisenä ja itsensä tiedostamista kehittävänä. Pohdintojen kautta nousseita ahaaelämyksiä ja oivalluksia itsestä ja omasta käyttäytymisestä pidettiin kirjoitelmien perusteella arvokkaina saavutuksina:

Itsensä ruotiminen ja omien tunteiden erittely on raskasta! Varsinkin viime sessio herätti paljon tunteita ja ajatuksia; vielä yöllä kotona peiton allakin ajattelin syyllisyys ja riippuvuus -juttuja! Se lienee tarkoituskin? (Ryhmän jäsen, neljännen kokoontumisen alussa)

Aivot pullistelee ja kuplii, lätsähtää kasaan ja jatkaa liikettä. Tällä hetkellä olo on hyvä. Onpas helpottava tunne, kun löytää karikkoja itsestään ja tunnustaa ne itselleen. Eikä peittele! Taidan olla mestarilatoja, kun aina tietoisestikin pyrin peittelemään uudet tunteet nerokkailta järkiselityksillä. Ja kuvittelen niiden olevan fiksun ihmisen menettelyä. (Ryhmän jäsen, neljännen kokoontumisen alussa)

Kirjoittaminen tuntuikin olevan ryhmäläisille eräänlainen terapiaväline, keino omien ajatusten selvittämiseksi. Ryhmäläiset asennoituvat samoin myös uuteen alkaneeseen kokoontumiseen: omien kokemusten ja tuntemusten etsimistä ja jakamista haluttiin jatkaa ja jäsentensä mielestä ryhmä vaikutti olevan riittävän turvallinen tähän tarkoitukseen. Yleisestä ilmapiiristä poiketen kaksi ryhmäläistä tunsivat itsensä edelleen ulkopuoliseksi ja koki ryhmän liian oudoksi puhuakseen henkilökohtaisista asioistaan. Toinen heistä kirjoitti, että hänen ajatuksensa eivät mene yksiin muiden ryhmäläisten kanssa, minkä vuoksi hän koki keskusteluun osallistumisen vaikeaksi:

Alan olla hieman epävarma siitä olenko oikeassa paikassa. Ajatukseni eivät mene ollenkaan yksiin muiden ryhmäläisten ajatusten kanssa eikä kouluttajan metodien (kanssa). Alkaa ts. ottaa päähän. Voi kuitenkin olla että syyt tähän ovat yliopiston ulkopuolella (...) tai sitten minun asenteesani. (Ryhmän jäsen, neljännen kokoontumisen alussa)

2) *Neljännän kokoontumisen alussa kerättyjen kirjoitelmien analyysi.* Alun kirjoitelmien perusteella ryhmän ilmapiirissä näytti tapahtuneen jälleen jonkinlainen muutos. Yksilö-ryhmä -suhteen vakiintumista ja rauhoittumista kuvaa se, että kirjoitelmat keskittyivät pääasiassa ryhmän jäseniin itseensä. Ensimmäistä kertaa ryhmä tuli kokoontumiseen tarkoituksenaan paneutua annettuun tehtävään. *Ryhmän aiheuttama uhka ja siitä seuraavan ahdistuksen lievittäminen ei näyttänyt vievän enää kaikkea huomiota*, jolloin ryhmä saattoi keskittyä perustehtävän mukaiseen toimintaan. Voidaan olettaa, että ryhmästä oli muodostunut jäsenilleen eräänlainen työväline, jonka kautta heillä oli mahdollisuus tarkastella omaa Minäänsä, ajatteluaan ja toimintaansa. Kuten aiemmin olemme todenneet, keskustelulla oli ryhmäläisille kaksi merkitystä. Toisaalta sen oli tarkoitus toimia ryhmän *työskentelyvälineenä työryhmätasolla*, toisaalta *hyväksytyksi tulemisen tarpeen tyydyttämisen ja sitä kautta ryhmäidentiteetin hahmottamisen sekä sosiaalisen tilanteen hallinnan välineenä perusoletustasolla*. Nyt keskustelu näytti viimeksi mainittujen lisäksi toimivan myös työskentelyvälineenä työryhmätasolla.

Yksittäiset poikkeukset ryhmän yleisestä oletuksesta osoittavat, että kaikki ryhmän jäsenet eivät välttämättä kulje aina samaa tahtia tai edes samaan suuntaan muun ryhmän kanssa. Seuraavaa lainaus osoittaa, että kaikki ryhmän jäsenet eivät kokeneet keskusteluja pelkästään antoisiksi:

En ole ehkä pystynyt havaitsemaan sitä, kuinka hedelmällisiä ryhmäkeskustelumme voivat olla. Minusta tuntuu, etteivät ne ainakaan vielä ole antaneet minulle mitään muuta kuin turhautuneisuuden tunteita. (Ryhmän jäsen, neljännen kokoontumisen alussa)

Tämä osoittaa myös sen, että perusoletuksen muodostuminen ryhmässä ei välttämättä edellytä kaikkien jäsenten yksimielisyyttä. Eriävät mielipiteet eivät kuitenkaan tulleet esille ryhmän kokoontumisissa, vaan kaikki näyttivät olevan sitä mieltä, että keskustelut olivat hyödyllisiä. Perusoletuksen mahdollisen horjuttamisen kannalta olennaista onkin se, sanotaanko ryhmän yhteisestä oletuksesta poikkeavat mielipiteet ääneen vai mukaudutaanko hiljaa ryhmän perusoletukseen. Yksilöiden tarpeet eivät läheskään aina voi mennä yksiin ryhmän tarpeiden kanssa, mikä saattaa aiheuttaa ristiriitatilanteita ryhmän toiminnassa työryhmätasolla erityisesti jos tätä ei tiedosteta

ja käsitellä ryhmässä. Tässä tapauksessa ryhmä pystyi toimimaan sujuvasti työryh-
mäntasolla siitä huolimatta, että muutama jäsen ei kirjoitelmien perusteella kokenut
toimintaa ryhmässä mielekkäänä, eikä myöskään osallistunut siihen. Työryhmätoi-
mintaa tässä tapauksessa edistävän perusoletuksen pelastuksena olikin se, että
toimintaa arvostelleet ryhmäläiset eivät sanoneet tunteitaan julki. Tunteiden julki-
tuominen tällaisessa ryhmässä ei varmastikaan ole helppoa, sillä jäsen joka *tuntee*
omien mielipiteidensä erottuvan selvästi ryhmän yhteisestä perusoletuksesta kokee
luonnollisesti myös asian julkituomisen hankalaksi ja hän *tuntee olevansa ryhmässä*
yksin mielipiteineen vetäytyen mahdollisesti yhä syvemmälle kuoreensa. Toisaalta
voidaan olettaa, että eriävien mielipiteiden pannaaminen oli ryhmän yhteishengen
suojelemista. Ryhmän jäsenen mielestä ryhmän yhteisymmärrys ja koossapysyminen
on myös hänen etunsa.

Ironista tässä on se, että esimerkiksi edellä mainitussa tapauksessa samansuun-
taisesti ryhmän toimintaa arvostelevia jäseniä oli kirjoitelmien perusteella viisi ja
kuitenkin he kaikki tunsivat olevansa ajatuksineen täysin yksin. Luultavasti kukaan
heistä ei ollut maininnut asiaa ääneen. Jotta yksilö uskaltaisi arvostella ryhmän
toimintaa ja olla eri mieltä yleisen mielipiteen, oletuksen kanssa, hänen täytyy
jossain määrin olla varma siitä, että ryhmä ei torju häntä täysin vaan ainakin joku
ryhmästä hyväksyy hänet ajatuksineen. Kuten edellä olemme todenneet, pahin
mahdollinen torjunta minkä ihminen sosiaalisissa tilanteissa voi kokea on täydelli-
nen hylkääminen. Tässä tapauksessa voidaan ajatella, että lamaantumisenkin
suojelee yksilön Minää tältä hylkäämisen mahdollisuudelta ja toisaalta torjutuksi
tuleminenkin asia- tai metatasolla on yksilön Minän muodostumisen kannalta
mielekkäämpi vaihtoehto kuin tulla täysin hylätyksi.

Ryhmään myönteisesti suhtautuneet jäsenet kirjoittivat lähes poikkeuksetta, että
ryhmä tuntui aikaisempaa kotoisammalta, turvallisemmalta ja että siinä saattoi nyt

olla oma itsensä. Voimakkaasta luottamuksesta ryhmää kohtaan ja jonkinlaisesta hyväksytyksi tulemisen varmuudesta kertoo se, että ryhmässä saattoi joidenkin kirjoitelmien mukaan olla puhumatta tuntematta syyllisyyttä:

Nyt on aika tyhjä pää, sitä vaan kelaa noita syyllisyys- ja riippuvuusaiheisia juttuja eikä oikein pysty keskittymään mihinkään muuhun. Ryhmä tuntuu jo sen verran "kotoisalta", että voi olla hiljaa ja mietteliäänä jos sille tuntuu. (Ryhmän jäsen, neljännen kokoontumisen alussa)

Yksilö, joka tuntee ryhmän kotoisan turvalliseksi ja voi olla siellä omana itsenään on luultavasti onnistunut luomaan ryhmään kodinomaiset olosuhteet: ryhmäläiset vaikuttavat tutuilta ja oma paikka ryhmässä on kuin kotisohva. Muut ryhmäläiset ja heidän tietyt ominaisuutensa ovat tulkkiutuneet yksilön Minä-horisonttiin muodostaen siellä sellaisia merkityssuhteita, joita yksilö pystyy *tajunnassaan käsittelemään ja hallitsemaan* ja joita yksilön Minä *ei koe enää niin voimakkaasti uhkan aiheuttamana ahdistuksena*. Tämä ihanteellinen ja todellisuudessaakin mahdollinen tilanne ei kuitenkaan kumoa sitä tosiasiaa, että ihmisten sosiaalisissa suhteissa Toisten yksilön Minä-horisontille aiheuttama uhka on aina olemassa. Yksilö ei siis voi suoranaisesti poistaa uhkaa, vaan korkeintaan lievittää sen aiheuttamaa ahdistusta Minä-horisontissa. Sosiaalisten tarpeiden (kuulumisen, kontrollin ja hyväksytyksi tulemisen tarve) tyydyttämisen kautta yksilö pystyy lievittämään tätä ahdistusta luomalla ennalta-arvaamattomasta ja epävarmasta sosiaalisesta tilanteesta jossain määrin ennakoitavan, tutun ja turvallisen.

3) *Neljännen kokoontumisen kuvaus (liitteet 9 ja 10)*. Neljännessä kokoontumisessa koko ryhmä oli jälleen paikalla. Edelliskerran kaltaista alkujännitystä ei ollut havaittavissa ja ilmapiiriä voisikin kuvailla väsyneen rauhalliseksi. Asko, joka oli edellisessä kokoontumisessa aloittanut keskustelun otti jälleen aiheeksi riippuvuuden, jolloin ryhmä tavallaan jatkoi siitä mihin edellisellä kerralla oli jääty. Keskustelu eteni muutenkin samaan tapaan kuin edellisellä kerralla ja sen sävy oli edelleen henkilökohtainen. Ryhmässä jaettiin melko avoimesti henkilökohtaisiakin kokemuksia ja tunteita. Vaikka tunnelma näyttikin olevan päällisin puolin avoin ja luottavainen, osa ryhmäläisistä ei vielääkään syystä tai toisesta pystynyt osallistumaan keskusteluun. Eräs jäsen yritti avautua ryhmälle kertomalla itsestään tekemistään havain-

noista, mutta tietyssä vaiheessa hän kuitenkin keskeytti ja ilmoitti, että ei ollut vielä valmis puhumaan mahdollisesti arkaluontoisista havainnoistaan tässä ryhmässä.

Kouluttaja puuttui tällä kertaa useasti keskustelun kulkuun, mikä näytti jälleen helpottavan ryhmän oloa. Keskustelun aiheet vaihtelivat suhteellisen nopeasti: välillä ne liittyivät ryhmäläisten omiin kokemuksiin ja välillä liikuttiin aiheissa, joista kenelläkään ei ollut omakohtaisia kokemuksia. Erityisesti jälkimmäisessä tapauksessa kouluttaja piti tarpeellisena puuttua keskustelun kulkuun ja ohjata ryhmä takaisin omien kokemustensa pariin. Kouluttaja pyrki myös syventämään ryhmäläisten havaintoja itsestä tekemällä jatkokysymyksiä: "Yritä kuvata, miltä sinusta siinä tilanteessa tuntui?" Ryhmä reagoi ohjaamiseen samalla tavalla kuin edellisissä kokoontumisissa. Ryhmällä oli taas *mahdollisuus heittäytyä riippuvaksi johtajastaan*, minkä saattoi aistia ryhmässä yleisenä helpotuksena.

Edellä mainittu ryhmän toiminnan kaavamaisuus, jota Pertin ja Askon toiminta piti yllä, näytti jossakin määrin toteutuvan myös tässä kokoontumisessa. Sillä ei kuitenkaan näyttänyt enää olevan läheskään niin suurta lamaannuttavaa vaikutusta ryhmän toimintaan kuin aikaisemmin. Pertin tapa selittää aiheet valmiiksi paketiiksi oli hyvin saman tyylinen kuin kahdessa ensimmäisessäkin kokoontumisessa mutta tällä kertaa ryhmä tuntui ottavan asian varsin rauhallisesti. Uusia keskustelunaiheita jaksettiin sitkeästi nostaa esiin ja yleisesti ottaen ryhmä näytti olevan hyvällä tuulella.

4) *Neljännän kokoontumisen lopussa kerättyjen kirjoitelmien sisältö (liite 18).* Kokoontumisen lopun kirjoitelmissa ryhmäläiset käsittelivät lähes poikkeuksetta niitä tuntemuksia, jotka keskustelujen aikana olivat nousseet pintaan:

Nämä neljä istuntoa ovat olleet tavallaan minulle ainakin todella järjestyttäviä. Varsinkin tällä viimeisellä kerralla tuli kummallinen olo. En ole ikinä tuntenut tällaisia ajatuksia ja tunteita, jotka nämä keskustelut ovat saaneet aikaan. Olen aivan sekaisin, kysymyksiä olisi suunnattomasti ja välillä tuntuu vaikealta miettiä itseään, sillä kuitenkin itsestään on niin vaikea päästä selville. (Ryhmän jäsen, neljännän kokoontumisen lopussa)

Koska tällä kertaa kouluttaja pyysi ryhmää kirjoittamaan paitsi tästä kokoontumisesta, myös koko kurssista (4 kokoontumista), kirjoitelmat poikkesivat jonkin verran aikaisemmista. Kirjoitelmista oli toisinaan vaikea tulkita, mitkä tuntemukset nousi-

vat juuri tästä kokoontumisesta ja mitkä puolestaan käsittelivät koko kurssia. Joka tapauksessa ryhmä-minä -suhteen tai ryhmälle annetun tehtävän käsittely oli väisty-
nyt taka-alalle omakohtaisten pohdiskelujen tullessa tilalle. Ryhmään myönteisesti
suhtautuneet perustelivat kantaansa sillä, että ryhmä toimi oman ajattelun reflek-
tiivälineenä. Keskusteluun osallistuminen koettiin yllättävän monissa kirjoitelmissa
vaikeaksi, mutta tällä kertaa syynä tuntui aikaisemmista kokoontumisista poiketen
olevan vaikeus pukea omia ajatuksiaan sanoiksi:

Itse jouduin jälleen huomaamaan kuinka vaikeaa ja hidasta on muodos-
taa omista ajatuksistani lauseita. Taustalla on varmasti myös liian kova
itsekritiikki tai joku vastaava. Monesti on ollut voimakas tunne johonkin
asiaan liittyen, mutta ei ole osannut muuttaa sitä sanalliseen muotoon.
Tuo on kuitenkin asia, jota pyrin tietoisesti muuttamaan ja olen siinä jo
mielestäni edistynytkin. (Ryhmän jäsen, neljännen kokoontumisen
lopussa)

Annetun aiheen käsittelyä ei pidetty enää niin raskaana, vaikka voimakkaita tunteita
olikin noussut jälleen pintaan. Kirjoitelmista oli aistittavissa pelkoa, raivoa, torjun-
taa, ahdistusta sekä oivalluksista ja ahaa-elämyksistä syntyvää riemua. Monet
ryhmäläiset luonnehtivatkin tuntemuksiaan järisyttäväiksi. Kuitenkin he näkivät
kokemansa erittäin myönteisessä valossa ja henkilökohtaisen kasvun kannalta
tärkeänä. He olivat jopa huolissaan siitä, että esille kaivetut asiat saattaisivat päästä
unohtumaan kurssin loputtua:

Pelottaa ajatella kaikkea, mitä on noussut esille, mutta pelottaa myös, että
ne jutut unohtuu, jos joku ei pakota miettiä niitä enää. (Ryhmän jäsen,
neljännen kokoontumisen lopussa)

5) *Neljännen kokoontumisen lopussa kerättyjen kirjoitelmien sekä kokoontumisen
analyysi.* Neljänteen kokoontumiseen saapui ryhmä, jonka voidaan sanoa saavutta-
neen edellisessä kokoontumisessa työvoiton. Ryhmä vaikutti helpottuneelta, koska
se oli saanut varmuuden siitä, että ryhmä pystyi toimimaan sekä työryhmätasolla
perustehtävän mukaisesti että perusoletustasolla työryhmätoimintaa edistäen.
Jonkinlainen verkkainen rentous oli selvästi havaittavissa. Toisaalta kirjoituksista
näki, että ryhmä tuntui odottavan innolla keskustelua ja oman itsensä ruotimista.
Ryhmäläiset olivat pohtineet paljon omaa itseään ja keskustelujen aiheita, ja sen

seurauksena monia kipeitäkin muistoja oli noussut pintaan. Koska ryhmä oli selvästi virittynyt edellisen kokoontumisen aiheeseen, oli hyvin luonnollista, että ryhmä palasi aiheeseen heti kokoontumisen alussa samalla tavalla kuin kolmannessa kokoontumisessa ja vieläpä saman jäsenen aloitteesta. Ryhmän toiminnan voidaan olettaa olleen lähtöisin yhteisestä perusoletuksesta, joka oli noussut edellisen kokoontumisen tunnelmista. Aihe oli turvallinen ja valitsemalla sen uudelleen *ryhmä halusi pitää yllä perusoletusta*, jonka pohjalta se tuntui toimivan.

Keskustelu oli samantyyppistä kuin edelliskerralla. Ryhmän yhteinen perusole- tus antoi yksilöille mahdollisuuden tyydyttää omia tarpeitaan, purkaa tuntojaan ja käsitellä monia syvällisiksi koettuja aiheita. Tässä tapauksessa ryhmän perusole- tus tuki samalla työryhmätoimintaa, joka tähtäsi perustehtävän suorittamiseen. Mielen- kiintoinen seikka tässä tapauksessa oli se, että ryhmäläiset itse eivät yhdistäneet toimintaansa siihen viralliseen tehtävään, joka ryhmällä omasta mielestään oli, eli pohtia opettajan ajattelua ja toimintaa. Kirjoitelmissa moitittiinkin kurssin harhaan- johtavaa nimeä. Eräs ryhmän jäsen ilmaisi asian näin:

Kurssin nimi ei vastannut juurikaan sen sisältöä. Opettaja-ajatteluni itää edelleen siinä maastossa mihin se on kylvetty - eli omissa käsityksissäni ja kokemuksissani. Itsestäni opin kyllä jonkin verran, liekö se sittenkin ollut koko kurssin tarkoituskin. (Ryhmän jäsen, neljännen kokoontumisen jälkeen)

Ne ryhmäläiset, jotka eivät osallistuneet keskusteluun esittivät syyksi tällä kertaa sen, että keskustelun aiheet olivat liian henkilökohtaisia ja käsittelivät itselle liian kipeitä asioita, jotta niistä olisi voinut puhua ryhmässä. Asiat koettiin usein niin vaikeina, että niitä oli vaikea pukea sanoiksi edes omissa ajatuksissaan. Tämä ilmeni myös kokoontumisen aikana tilanteessa, jossa eräs ryhmän jäsen "meni lukkoon" kesken puheenvuoronsa ja ilmoitti, että ei halunnut puhua asiasta enempää tässä ryhmässä. On vaikea sanoa, oliko todellinen syy tässä tapauksessa se, että ryhmä oli vielä liian outo ja tuntematon, vaiko se, että asioita ei yksinkertaisesti osattu ilmaista

sanoin. Oletettavasti tilanteissa vaikuttivat molemmat tekijät. Eräässä kirjoitelmassa puhumisen vaikeutta käsiteltiin seuraavasti:

Keskustelun aiheet alkavat koskettaa aika läheltä minun henkilökohtaista elämääni, mutta en ole vielä valmis siihen, että puhuisin omista tunteistani viidentoista muun ihmisen edessä. Puhumisen tarve on kyllä herännyt, jollekin tarvisi saada kertoa. Hyvä kuitenkin kuulla, että muiltakin löytyy samanlaisia ongelmia kuin minulla on. On ollut aika "terapeuttista" olla mukana tällaisessa ryhmäkeskustelussa. (Ryhmän jäsen, neljännen kokoontumisen lopussa)

Kahdessa ensimmäisessä kokoontumisessa Pertin ja Askon toiminta vaikutti selvästi ryhmän toimintaan. Heidän tapansa lievittää omaa ahdistustaan tyydyttämällä erityisesti sosiaalisen tilanteen kontrolloinnin tarvetta *esti muiden ryhmäläisten pyrkimykset tyydyttää hyväksytyksi tulemisen tarpeitaan*. Kuitenkin sekä muiden ryhmäläisten että Pertin ja Askon ainoana keinona lievittää Minän kokemaa ahdistusta oli pyrkiä keskustelemaan ja sitä kautta hakemaan jonkinlaista hyväksyntää ja huomiota ryhmältä. Merkittävimpänä erona muihin voidaankin nähdä Pertin ja Askon *voimakas tarve kontrolloida* paitsi sosiaalista tilannetta, myös kaikkia niitä asioita, joita keskusteluissa otettiin esille. Ratkaisukeskeisyydestä huolimatta muu ryhmä joutui tietyllä tavalla jättämään asiat auki, kun Pertti ja Asko puolestaan pyrkivät pilkkomaan esiin tulleet aiheet sekä pureksimaan ne valmiiksi malliksi itselleen ja muille. Voidaan ajatella, että juuri nämä *ahdistuksen lievittämistapojen erot* olivat pääsyynä lukkiutuneen ristiriitatilanteen syntymiseen ryhmässä. Todennäköisesti myös Pertin ja Askon toiminnan taustalla oli voimakas hyväksytyksi tulemisen tarve, mutta he tuntuivat hakevan *niin innokkaasti hyväksyntää asia-tasolla, että tulivat torjutuksi meta-tasolla*. Muut ryhmäläiset kenties tulkitsivat parin toiminnan ja käyttäytymisen Minä-horisonteissaan ärsyttäväksi tilanteeseen sopimattomaksi viisasteluksi. Näiden tuntemusten taustalla oli mahdollisesti esimerkiksi kateuden tunne näitä ns. fiksuja ryhmäläisiä kohtaan. Tämänkaltaisen konfliktitilanteen syntymiseen sosiaalisissa tilanteissa vaikuttaa siis paitsi se, millä tavalla ja mitä sosiaalisen perustarpeen tyydyttämistä korostaen yksilön Minä pyrkii ahdistusta lievittämään, myös se, millä tasolla Minä pyrkii tyydyttämään hyväksytyksi tulemisen tarvetta ja millä tasolla Toiset siihen reagoivat.

Kolmannella kokoontumiskerralla Pertin ollessa poissa *ryhmän emotionaalisen tilan voidaan olettaa ainakin jossain määrin muuttuneen*, kun pelon ja epävarmuuden värittämän perusoletuksen tilalle oli tullut ryhmää yhdistävä ja vahvistava oletus siitä, että *keskustelun täytyy pelastaa ryhmä*. Tätä emotionaalista tilaa voisi kuvailla raivoisana uskona siihen, että ryhmä tulee toimimaan. Merkille pantavaa on se, että juuri Asko otti langat käsiinsä ja avasi keskustelun kertomalla itsestään. Voidaan olettaa, että Pertin poissaolo antoi tilaa paitsi Askolle, myös koko ryhmälle. Keskustelu tuntui kolmannessa kokoontumisessa soljuvan vuolaana virtana aivan kuin sitä olisi aiemmin padottu väkisin. Koko ryhmän kaipaama syvällisyys ja "itsensä paljastaminen" oli todellisuutta. Kun ryhmä koki keskustelun onnistumisen juuri sellaisena voittona ja pelastumisena, jota he olivat odottaneetkin, ryhmätunne luonnollisesti voimistui ja ryhmä näytti saaneen aivan uudenlaisen asean ahdistusta lievittämään. Pertti jäi paitsi tästä kaikesta.

Tämä ryhmän yhteinen voima näkyi neljännellä kokoontumiskerralla. Ryhmään jälleen palannut Pertti lievitti edelleen omaa ahdistustaan ja epävarmuuttaan suurin piirtein samalla tavalla kuin kahdessa ensimmäisessä kokoontumisessakin, ja Asko ikään kuin joutui jälleen "ideasilppurin" toiseksi osapuoleksi. Näytti siltä, että Asko toimi kuitenkin nyt saman perusoletuksen mukaisesti kuin muu ryhmä ja oli siten ikään kuin parivaljakon passiivisempi osapuoli. Kolmannesta kokoontumisesta poissa olleella Pertillä oli edelleen sama selkeä toimintamalli, jonka mukaan hän nappasi puheenvuoron välittömästi Askon jälkeen: hän *käsitteli asian selväksi itselleen ja teki siten olonsa turvallisemmaksi*, kun taas muulle ryhmälle keskustelun aihe kuoli siihen. Kuten edellä kokoontumisen kulkua kuvatessa kerroimme, muu ryhmä ei kuitenkaan nyt lamaantunut tästä. Ryhmän emotionaalista tilaa tässä neljännessä kokoontumisessa voisikin kuvailla helpottuneeksi turvallisuuden ja varmuuden tunteeksi: *ryhmä hoiti omaa ahdistustaan jatkamalla keskustelua samalla tavalla kuin edellisessä kokoontumisessa*. Esille nousi koko ajan yhä uusia aiheita, joita haluttiin käsitellä, ja nyt yksin jääneen Pertin toiminta ei enää tukahduttanut muun ryhmän toimintaa. Pertti jäi väistämättä ulkopuoliseksi ja tietyllä tavalla huomiotta keskustelussa, jolloin hänen tapansa lievittää ahdistustaan varmasti epäonnistui jollakin tavalla, sillä hänen hyväksytyksi tulemisen tarpeensa ei tyydyt-

tynyt millään tasolla. Ryhmän uusi perusoletus toimi puolestaan yhteisenä julki-
laumattomana suojautumiskeinona sen kokemaa ristiriitatilannetta vastaan.

9 TUTKIMUKSEN TULOKSET

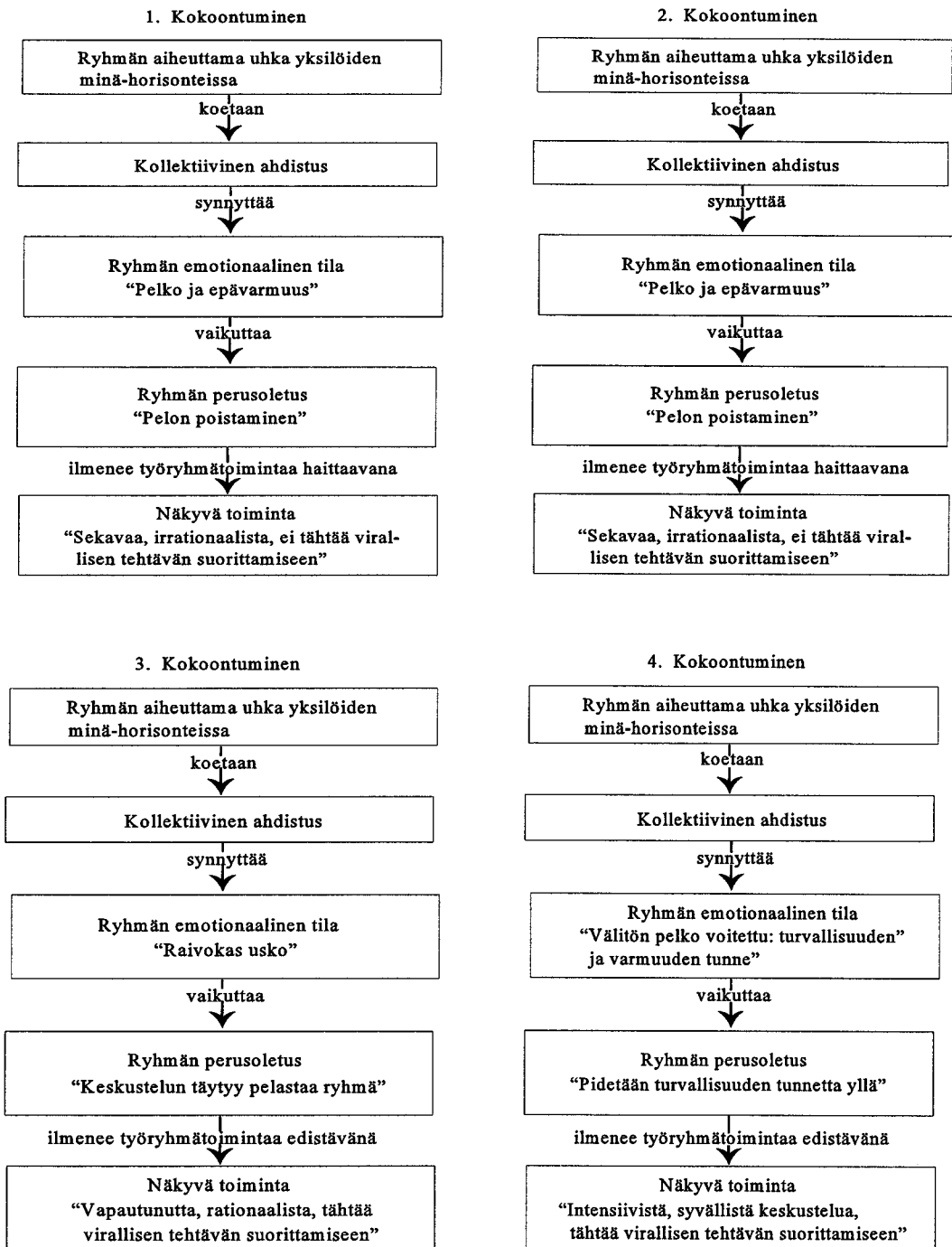
9.1 Ryhmän toiminnan kaksiulotteisuus

Aineistomme vahvistaa paitsi Bionin, myös omia käsityksiämme ryhmän toiminnan kaksiulotteisuudesta. Kahdessa ensimmäisessä kokoontumisessa ryhmän näkyvän toiminnan taustalla vaikuttava perusoletus, pelon poistaminen, ilmeni paitsi sekavana ja irrationaalisena perustehtävän suorittamista haittaavana toimintana ryhmässä myös kirjoitelmien aiheiden suuntautumisena tehtävän suorittamisen sijaan ryhmäminä -suhteen pohdiskeluun. Kirjoitelmista välittyivät voimakkaasti ryhmän jäsenten yksilölliset tunteet ja tarpeet, jotka synnyttivät ryhmään yhteisen emotionaalisen tilan, pelon ja epävarmuuden. Ensimmäisessä ja toisessa kokoontumisessa ryhmän näkyvä toiminta ja kirjoitelmista välittyneet tuntemukset olivat hyvin samankaltaisia, joskin toisessa kokoontumisessa pelon ja epävarmuuden tuntemukset korostuivat entisestään.

Kolmannessa kokoontumisessa tapahtunut muutos sekä ryhmän näkyvässä toiminnassa että ryhmäläisten kirjoitelmien suuntautumisessa kohti ryhmälle annettua tehtävää ja itse-reflektiota ilmensi ryhmän emotionaaliossa tapahtunutta muutosta ja perusoletuksen siirtymää. Kuvaamme emotionaalista tilaa lausekkeella ”raivokas usko” ja perusoletukselta ”keskustelun täytyy pelastaa ryhmä”. Tämä perusoletus näytti tukevan työryhmätoimintaa, jonka pohjalta ryhmän työskentely oli rationaalista perustehtävän suorittamiseen tähtäävää toimintaa. Kirjoitelmista välittyi onnistuneen suorituksen jälkeinen helpotuksen tunne, mikä viestitti pelon ja epävarmuuden jonkinasteisesta lievittämisestä ryhmässä.

Neljännän kokoontumisen emotionaalista tilaa kuvaamme lauseella: ”välitön pelko voitettu: turvallisuuden ja varmuuden tunne”. Tämä synnytti ryhmään perusoletukselta ”pidetään turvallisuuden tunnetta yllä”, mikä näytti tukevan työryhmätoimintaa. Perusoletukselta vaikutus näkyi ryhmän työskentelyssä edellisen kokoontumisen kaltaisena intensiivisenä ja syvällisenä keskusteluna, joka perustehtävän mukaisesti auttoi ryhmäläisiä pureutumaan oman ajattelun ja toiminnan taustoihin.

Jokaisessa kokoontumisessa ja niistä kerätyissä kirjoitelmissa ilmeni ryhmän jäsenten tarve lievittää ryhmätilanteen aiheuttamaa ahdistusta. Ahdistus näytti olevan pinnalla erityisesti toisessa kokoontumisessa ja sen lopussa kirjoitetuissa kirjoitelmissa. Se ilmeni esimerkiksi lisääntyneenä pelkona ja epävarmuutena muita ryhmän jäseniä kohtaan, kykenemättömyytenä osallistua keskusteluun ja muihin kohdistuvana syyttelynä. Kolmannessa kokoontumisessa tämä ahdistus tuntui lievittyvän, mihin vaikutti ryhmän jäsenten sosiaalisten tarpeiden tyydyttyminen. Seuraava kuvio havainnollistaa tapausryhmämme elämistä ja sen toiminnan taustalla vaikuttaneita ilmiöitä.

KUVIO 5. Tapausryhmän toiminnan kaksikulotteisuus.

9.2 Sosiaalisten tarpeiden vaikutus perusoletustoimintaan

9.2.1 Kuulumisen tarve

Aineistomme perusteella kuulumisen tarpeen tyydyttymisellä tai tyydyttymättömyydellä on yhteys ryhmän emotionaalisen tilan ja perusoletuksen syntyyn ja sitä kautta ryhmän näkyvään toimintaan. Tarpeen tyydyttymättömyys ilmeni erityisesti kahdessa ensimmäisessä kokoontumisessa ryhmän jäsenten hakiessa omaa ryhmä-identiteettiään: he tunsivat erottuvansa muista ja ilmaisivat tarpeensa löytää ryhmästä ja ryhmäläisistä jotain tuttua ja kodinomaista. Eroavuudet eivät kuitenkaan ilmenneet ryhmän näkyvässä toiminnassa, vaan päinvastoin näytti siltä että kaikki halusivat ovat samaa mieltä kaikesta ja näyttää toisilleen "neutraalia" Minää. Kukaan ei uskaltanut olla oma itsensä ryhmässä: kun muut olivat vielä tässä vaiheessa Minälle tuntemattomia, Toisten reaktioita Minään ei voinut mitenkään ennakoida. Torjutuksi tulemisen pelko oli tällöin suuri. Kuulumisen tarpeen tyydyttymisellä puolestaan näytti aineiston perusteella olevan suora vaikutus ryhmän emotionaalisen tilan muuttumiselle ja perusoletuksen siirtymälle kahdessa viimeisessä kokoontumisessa.

9.2.2 Kontrollin tarve

Kontrollin tarpeen tyydyttymisen tai tyydyttymättömyyden vaikutukset näyttivät aineistomme perusteella heijastuvan myös ryhmän toimintaan. Tarpeen tyydyttymättömyys ilmeni epävarmuutena ja pelkona toisia ryhmän jäseniä kohtaan: Toisista ei ollut löytynyt vielä mitään tuttua ja turvallista, piirrettä johon Minä voisi luottaa tai reagointitapaa jota Minä voisi ennakoida. Tällöin Toiset eivät olleet Minän kontrolloitavissa millään tavalla, mikä aiheutti perusluonteista ahdistusta. Keskustelulla näytti aineiston perusteella olevan erittäin suuri merkitys kontrollin tarpeen tyydyttämisessä. Keskustelun avulla ryhmän jäsenet pyrkivät selvittämään omaa suhdettaan ryhmään (kuuluminen) ja Toisia suhteessa Minään (kontrolli). Aineistostamme esille noussut kontrollin tarpeen ilmenemiseen liittyvä mielenkiintoinen erityistapaus oli

Pertin muusta ryhmästä poikkeava tapa tyydyttää omaa kontrollin tarvettaan. Taus-talla ollut tiedostamaton sosiaalisen tilanteen hallinnan tarve oli sekä Pertillä että muulla ryhmällä sama, mutta näkyvässä toiminnassa oli nähtävissä kaksi ääripäätä: keskusteluun osallistumattomat vetäytyivät syrjään, eivätkä uskaltaneet tulla esille ryhmässä, vaikka sanottavaa olisikin ollut (vrt. Schutzin määritelmä alamaisesta). Pertti puolestaan otti tilanteen hallintaansa kommentoimalla asiaa kuin asiaa tiukoil-la mielipiteillään, jolloin muu ryhmä ei arkuuttaan uskaltanut niihin puuttua (vrt. Schutzin määritelmä itsevaltias).

Kuulumisen tarpeen ja kontrollin tarpeen välinen yhteys on olemassa juuri kodinomaisuuden tavoittelun kahdessa päämäärässä. Selvittäessään mitä Toiset ovat ja miten he käyttäytyvät, yksilön Minä pyrkii yhtäältä tyydyttämään kuulumisen tarvettaan (ryhmä-minä -suhde) ja toisaalta kontrollin tarvettaan (Toisten suhde Minään). Kuulumisen tarve ja kontrollin tarve ovat siis saman ilmiön kaksi eri ilmenemismuotoa.

9.2.3 Hyväksytyksi tuleminen ahdistuksen lievittäjänä

Aineistomme osoitti, että hyväksytyksi tulemisen tarpeen tyydyttyminen tai tyydyttymättömyys oli kiinteästi yhteydessä kuulumisen ja kontrollin tarpeen tyydyttymiseen ja tyydyttymättömyyteen. Schutzin tapaan tarpeita oli usein vaikea erottaa toisistaan, mikä osaltaan sai meidät vakuuttuneiksi siitä, että kyseessä on yksi kokonainen ilmiö, jota ei voi lokeroida tai pilkkoa osiin. Kun ihmisen sosiaalisia tarpeita tarkas-tellaan Minä-horisontti -käsitteen kautta, voidaan päätyä johtopäätökseen, että kuulumisen tarve ja kontrollin tarve sisältyvät sellaisinaan hyväksytyksi tulemisen tarpeeseen: kun ryhmän jäsen tuntee tulevansa hyväksytyksi omana itsenään, hän on onnistunut luomaan tietystä määrin tutun ja turvallisen "kodin" ryhmässä, jolloin hän pystyy myös hallitsemaan (kontrolli) sitä vanhoilla tutuilla keinoilla ja näke-mään oman Minänsä ryhmän jäsenenä (kuuluminen). Hyväksytyksi tulemisen tarvetta voidaan näin ollen pitää koko ilmiötä kuvaavana yläkäsitteenä, joka kattaa myös kuulumisen ja kontrollin tarpeet. Kahden viimeksi mainitun tarpeen tyydytty-misen edellytys on hyväksytyksi tulemisen tarpeen tyydyttyminen, jonka seuraukse-

na ryhmän yksilölle aiheuttama uhka ja siitä aiheutuva ahdistus lievittyvät paitsi yksilön Minä-horisontissa myös koko ryhmässä.

10 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli pyrkiä ymmärtämään ryhmän ja sen jäsenten toiminnan ja käyttäytymisen taustalla olevia usein tiedostamattomia ja näkymättömiä ilmiöitä. Pyrimme myös kuvaamaan tapausryhmämme kautta yhden ryhmän elämistä ja kehittymistä psyykkisenä kokonaisuutena tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ja tutkimusaineistomme valossa. Päähypoteesina oli oletus, jonka mukaan ryhmässä on aina olemassa kollektiivinen ahdistustila, jota ryhmän jäsenet pyrkivät lievittämään tyydyttämällä hyväksytyksi tulemisen tarpeitaan. Tämän hypoteesin avulla pyrimme myös tarkentamaan ja syventämään lähtökohtanamme ollutta Bionin teoriaa.

Tutkimusaineistomme perusteella näytti siltä, että tapausryhmämme toiminnan ja käyttäytymisen taustalla oli eräänlaista tiedostamatonta perusoletustoimintaa, joka näytti tähtäävän pääasiassa ryhmässä olevan kollektiivisen ahdistuksen lievittämiseen eli ryhmän "hoitamiseen". Perusoletustoiminnan vaikutukset näkyivät ryhmän toiminnassa paitsi sekavana ja irrationaalisenä, tunteisiin pohjautuvana sekä henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämiseen tähtäävänä toimintana kahdessa ensimmäisessä kokoontumisessa, myös kontrolloituna, rationaalisenä ja perustehtävän suuntaista työskentelyä edistävänä toimintana kahdessa viimeisessä kokoontumisessa. Tutkimuksemme mukaan voidaan olettaa, että vasta yksilöiden sosiaalisten tarpeiden, erityisesti hyväksytyksi tulemisen tarpeen jonkinasteinen tyydyttyminen mahdollistaa ryhmässä aina läsnäolevan kollektiivisen ahdistuksen lievittymisen ja sitä kautta ryhmän siirtymisen perusoletuksen pohjalta tapahtuvasta toiminnasta työryhmäolehtuksen mukaiseen järkevään työskentelyyn.

Tutkimuksen tulos on sikäli merkittävä, että se kuvaa ryhmässä olevan ahdistuksen luonnetta, siihen vaikuttavia tekijöitä sekä sen synnyttämiä tarpeita tarkemmin kuin esimerkiksi Bion, joka päätyi tutkimuksissaan oletukseen *jonkinlaisesta* ryhmätoiminnan taustalla olevasta primitiivisestä ahdistuksesta. Tutkimuksemme tulos on kuitenkin vain yksi näkökulma tähän moniselitteiseen ilmiöön ja synnyttää näin ollen tarpeen useille jatkotutkimuksille. Toisaalta tämänkin tutkimuksen

tuloksen avulla voidaan pyrkiä ymmärtämään ja selittämään useissa ryhmissä ja yhteisöissä tapahtuvan toiminnan taustoja ja mahdollisia ongelmia. Tässä mielessä tutkimuksemme tulosta voitaisiin pitää yhtenä lähtökohtana yhteisöjen ja ryhmien toimintaa ja ilmapiiriä arvioitaessa ja kehitettäessä. Esimerkiksi koulut ja niissä työskentelevät yhteisöt joutuvat lähiaikoina yhä enemmän keskittymään toimintansa arviointiin ja laadun kehittämiseen. Tämä tutkimus voisi osaltaan auttaa tiedostamaan sen tosiasian, että mikäli koulujen toimintakulttuuria halutaan muuttaa, on muutoksen lähdeittävä ennen kaikkea sisältäpäin koulujen työyhteisöistä ja niiden yksittäisistä jäsenistä. Hallinnollisia muutoksia ja uusia lakiesityksiä tullaan aina tekemään, mutta niillä ei välttämättä saada toivottuja tuloksia ellei koulujen työyhteisö itse *halua* muuttua.

Tämän tutkimuksen heikkoutena voidaan pitää sitä, että seurasimme tapausryhmämme toimintaa vain neljän kokoontumisen (yht. 16 tuntia) ajan. Tässä mielessä tutkimuksen tuloksia ei voida suoraan yleistää toiseen ryhmään tai yhteisöön, mikä ei toisaalta ollut tutkimuksemme tarkoituksenaan. Näin ollen lukijan tehtäväksi jää pohtia, missä laajuudessa ja miten edellä esitetyt teoreettiset hypoteesit ja tulokset ovat yleistettävissä. Tutkimuksemme tuloksia tarkasteltaessa täytyy ottaa myös huomioon se, että tapausryhmämme koostui vastikään tiukan pääsykokeen läpäisseistä opiskelijoista. Voidaan olettaa, että heillä oli todennäköisesti jonkinlainen tarve näyttää kouluttajalle ja toisilleen olevansa opiskelupaikkansa arvoisia. Tämän voidaan ajatella vaikuttaneen havaitsemaamme kovan yrittämisen ja suoriutumisen pakkoon ryhmän keskusteluissa kahdessa ensimmäisessä kokoontumisessa.

Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista suorittaa vastaavanlainen pidemmän aikavälin tutkimus, jolloin tutkijan sitoutuminen ryhmään lisääntyisi ja sitä mukaa myös tutkittavan kohteen perusluonne ja erityispiirteet pääsisivät paremmin esille. Tällöin kuitenkin aineiston määrä kasvaisi samoilla menetelmillä todella laajaksi, ja se vaikeuttaisi aineiston analysointia ja tulkintaa. Tämän tutkimuksen luotettavuutta ja syvyyttä olisi saattanut lisätä myös haastattelun käyttö aineistonkeruumenetelmänä osallistuvan havainnoinnin ja kirjoitelmien keräämisen ohella. Tulevaisuuden jatkotutkimukseksi voisimmekin perustellusti kaavailla pitkäkestoisen havainnoinnin ja haastattelujen avulla suoritetun tutkimuksen esimerkiksi jonkin koulun opettajayhteisössä.

LÄHTEET

- Bennis, W. G. & Shepard, H. A. 1956. A theory of group development. *Human Relations* 9 (4), 415 - 437.
- Berne, E. 1981. *Kanssakäymisen kuviot. Ihmissuhteiden psykologiaa.* Suom. Erkki Puranen. Jyväskylä: Gummerus.
- Bion, W. R. 1979. *Kokemuksia ryhmistä.* Suom. Liisa Syrjälä. Espoo: Weilin-Göös.
- Bodgan, R. & Taylor, S. J. 1975. *Introduction to qualitative research methods.* New York: Wiley.
- Buber, M. 1995. *Minä ja sinä.* 2. painos. Suom. Jukka Pietilä. Porvoo: WSOY
- Bultmann, R. 1955. *History and eschatology. The presence of eternity.* New York: Harper Torchbooks.
- Crossley, M. & Vulliamy, G. 1984. Case study research methods and comparative education. *Comparative education* 20, (2), 193 - 207.
- Forrest, R. 1991. The group and the shadow: explorations and echoes of relatedness in a small study group setting. *Human Relations* 44 (5), 459 - 480.
- Grönfors, M. 1982. *Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät.* 2. painos. Porvoo: WSOY.
- Haan, N. 1977. *Coping and depending. Processes of self-environment organization.* New York: Academic Press.
- Habermas, J. 1971. *Vorbereitende bemerkungen zu einer theorie der kommunikativen kompetenz.* Teoksessa Habermas, J. & Luhmann, N. (toim.) *Theorie der gesellschaft oder sozialtechnologie: Was leistet die systemforschung?*
- Habermas, J. & Luhmann, N. 1971. (toim.) *Theorie der gesellschaft oder sozialtechnologie: Was leistet die systemforschung?* Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Hargreaves, A. 1994. *Changing teachers, changing times: teachers' work and culture in the postmodern age.* New York: Teachers College Press.
- Harris, T. A. 1980. *Minulla menee hyvin, entä sinulla?* Suom. Mirja Rutanen. Keuruu: Otava.
- Hellsten, T. 1991. *Virtahepo olohuoneessa. Läheisriippuvuus ja sisäisen lapsen kohtaaminen.* Helsinki: Kirjapaja.

- Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997. 2. painos. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Howe, K. & Eisenhart, M. 1990. Standards for qualitative (and quantitative) research: A prolegmenon. *Educational researcher* 19 (4), 2 - 9.
- Huhtinen, P. 1991. Lapseuden ja vastuun yhteisö. Porvoo: WSOY.
- Janov, A. 1990. Huuto sisimmästä. Suom. Juha Maasala. Jyväskylä: Metsätähti Gummerus
- Karjalainen, A. 1992. Ammattitaidon myytti opettajayhteisössä. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kajaanin täydennyskoulutusyksikkö.
- Kivinen, A-P. 1997. Minun nimeni Minä ja Toinen konfliktina Sartren sosiaalifilosofiassa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro-gradu -tutkielma.
- Klein, M. 1992. Kateus ja kiitollisuus. Suom. Heljä Lankinen. Helsinki: Yliopistopaino.
- Krefting, L. 1991. Rigor in qualitative research: the assessment of trustworthiness. *The America Journal of Occupational Therapy* 45 (3), 214-222.
- Kusch, M. 1986. Ymmärtämisen haaste. Oulu: Kustannusosakeyhtiö Pohjoinen.
- Lehtovaara, M. 1992. Subjektiiivinen maailmankuva kasvatustieteellisen tutkimuksen kohteena. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 338.
- Lehtovaara, M. 1993. Fenomenologinen näkökulma ihmisen tutkimisen metodologiaan. Teoksessa Varto, J. (toim.) Kohti elämismaailman laadullista tutkimista.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. 1985. *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Mead, G. H. 1962. *Mind, self & society*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Miller, A. 1980. Alussa oli kasvat. Kätketty julmuus ja väkivallan juuret. Suom. Mirja Rutanen. Porvoo: WSOY.
- Mäkinen, K. 1997. Sosiaalipsykologia 2 [online].[viitattu 10.11.1997]. Luentosarja. Oulun yliopisto. Saatavilla WWW-muodossa:<URL: <http://wwwedu.oulu.fi/homepage/kmakinen/>>.
- Mäkinen, K. 1997. Sosiaalipsykologia 3 [online].[viitattu 10.11.1997]. Luentosarja. Oulun yliopisto. Saatavilla WWW-muodossa:<URL: <http://wwwedu.oulu.fi/homepage/kmakinen/>>.

- Paloheimo, M. 1997. Suomalaisen lapsuuden haavat: Miten sinua kohdeltiin. Helsinki: Kirjapaja.
- Piaget, J. 1975. 6.painos. The origins of intelligence in children. New York: International Universities Press.
- Rauhala, L. 1986. Ihmiskäsitys ihmistyössä. 3. uudistettu painos. Helsinki: Hakapaino.
- Rauhala, L. 1976a. Filosofinen orientoituminen psykosomatiikan ongelmaan. Helsingin yliopiston monistuspalvelu.
- Rauhala, L. 1978c. Ihmistutkimuksesta eksistentiaalisen fenomenologian valossa. Helsingin yliopiston psykologian laitoksen soveltavan psykologian tutkimuksia. Helsingin yliopiston monistuspalvelu.
- Ryle, A. 1982. Psychotherapy. A cognitive integration of theory and practice. Lontoo: Academic Press.
- Saarinen, E. 1983. Sartre. Pelon, inhon ja valinnan filosofia. Tampere: Fanzine
- Sara-aho, U. & Tahkola, I. 1998. Opiskelijan tunnehorisontti oppimiskokemuksen jäsentäjänä. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro-gradu -tutkielma.
- Schein, E. H. 1987. Organisaatiokulttuuri ja johtaminen. Suom. R. Liljamo ja A. Miettinen. Espoo: Weilin-Göös.
- Scheler, M. 1960. Gesammelte schriften 8. Die wissenformen und die gesellschaft. Bern: Francke.
- Schutz, A. 1976. Collected papers II. Studies in social theory. 4.painos. Haag: Martin Nijhaase
- Schutz, A. 1970. On phenomenology and social relations. Chicago: The University of Chicago Press.
- Satulehto, M. 1992. Elämismaailma tieteiden perustana. Tampere: FITTY.
- Schutz, W. C. 1958. FIRO: A three dimensional theory of interpersonal behaviour. New York: Rinehart & Company.
- Schutz, W. C. 1967. Joy. Expanding human awareness. New York: Grove Press.
- Stettbacher, J. K. 1992. Kärsimyksen mielekkyys: traumaattisten kokemusten parantava kohtaaminen. Suom. Leena Vallisaari. Porvoo: WSOY

- Szczepanski, J. 1980. Sosiologian peruskäsitteet. Suom. M. Koskelo. Helsinki: Kansankulttuuri.
- Srivastva, S. & Barret F. J. 1988. The transforming nature of metaphors in group development. A study in group theory. *Human Relations* 41 (1), 31 - 64.
- Tuckman, B. W. 1965. Developmental sequence in small groups. *Psychological Bulletin* 63 (6), 384 - 399.
- Tynjälä, P. 1991. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. *Kasvatus* 22, 387 - 398.
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Varto, J. 1993. (toim.) Kohti elämismailman laadullista tutkimista. Tampere: FITTY.
- Wallenius, T. 1993. Ainutlaatuinen persoona ja toinen. Buber ja Levinas. Teoksessa Varto, J. (toim.) Kohti elämismailman laadullista tutkimista.
- Yin, R. K. 1983. Case study research. Design and methods. 2. painos. *Applied Social Research Methods Series* (5). Lontoo: Sage.

LIITTEET

Jyväskylän yliopisto
Opettajankoulutuslaitos

Liite 1.

Kasvatustieteen perusopinnot 15 ov

Opetussuunnitelman (1997-1999) mukaan: TEEMA 1: Orientoituminen opettajan työhön ja toimintaympäristöihin.

1. Jakso 2ov: POKL121 JOHDATUS OPETTAJAN TYÖHÖN JA AJATTELUUN

Tavoitteet: Opintojaksossa luodaan perusta kotiryhmän toiminnalle, joka on pohjana myöhemmille ryhmäprosesseille. Tavoitteena on, että ryhmästä muodostuu turvallinen yhteisö, joka mahdollistaa syvällisen itsereflektion. Opiskelijat tarkastelevat oman ammatinvalintansa perusteita, luonnostelevat omaa arvoperustaansa opettajan ammattiin ja reflektovat kriittisesti omia esisosiaalistuneita käsityksiään koulusta.

Toteuttaminen:

Ryhmä 4. Kouluttaja leht. Kai Kallas

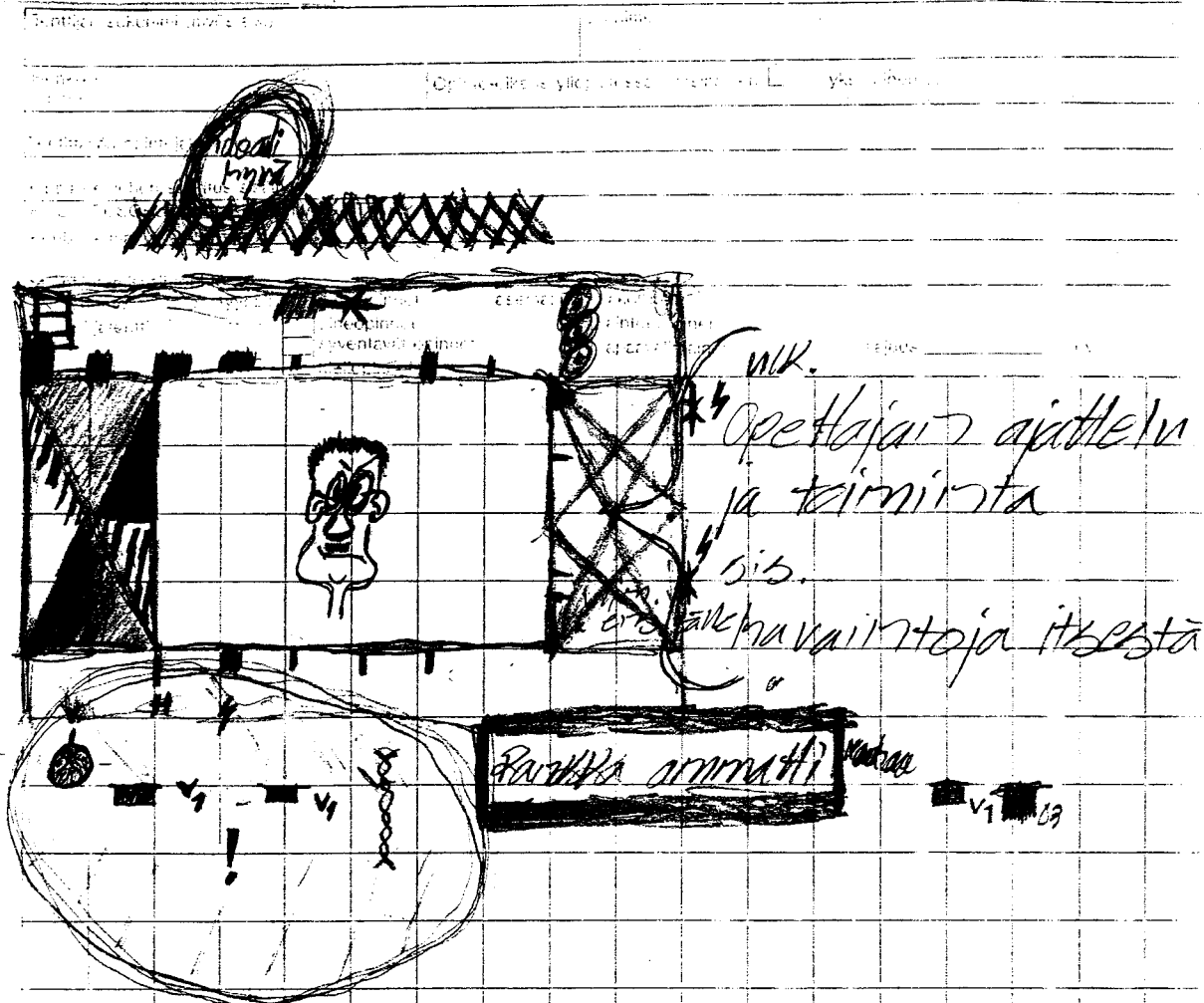
Kurssi sisältää:

1. 8h luento-opetusta
2. Kirjallisuutta (yksilöllisesti esiin nousevien kiinnostuksen kohteiden suunnassa)
3. 8h (4 x 1,5h) insight ryhmäkokouksia 1 viikossa

Ryhmäkokousten idea: Prosessi on kahdessa tasossa: 1. Ulkoa annetun opintotehtävän (työfunktio) ja 2. yksilöllisen kokemuksen (perusoletusfunktio)

1. Työryhmän tasolla menetelmänä on etsiä ja julkistaa kokemuspohjaista tietoa opettajien ammatillisesta toiminnasta ja tutkia tätä toimintaa. Tutkiminen ymmärretään tässä yhteydessä merkitysten antamiseksi. Tällä tasolla ryhmäkeskustelulla on käsitteellinen yhteys luentojen sisältöön (luennoissa käsitellään esiin nousevia probleemeja, esim. urautumista, riippuvuutta, defensiivisyyttä). Keskeistä on kokemusten ja tulkintojen erilaisuus ja sen kautta oman merkityksenannon suhde toisten merkityksenantoon. Tiedon kokemuksellisuus edellytetään siksi, että sen kautta voidaan rakentaa yhteys itsen ulkopuolisesta todellisuudesta itsen sisäisiin prosesseihin ja merkityksiin.

2. Perusoletusten tasolla keskeistä sisältöä ovat yksilölliset tarpeet suhteessa ryhmään. Pyrkimyksenä on tuottaa aineistoa, jonka avulla on mahdollista oppia tiedostamaan ja ymmärtämään omien sosiaalisten suhteiden ja merkityksenannon dynamiikkaa. Tämän jakson aikana pyritään vain aineiston hankinnan opetteluun: huomaamaan, että itse kullakin on omat tapansa ja erottamaan tapa totuudesta.

- pitkäjänteistä parunkaa
- kielen, mutta ei vielä anneta mäkää
- keskustelua ei etene, tarkanturteisuus
- mielipiteitä, mutta ei kovin jyrkkiä
- pelkoa muita kohtaan, varovaisuutta mylväksynnän tekemisestä
- täydelliseen vastaukseen etsintää

TUTKIJAN X:N HAVAINTORAPORTTI

1. kokoontuminen

ma 8.9.1997 klo 10-14

Aloitus tapahtui tilassa C310, jossa kotiryhmäläiset ja me kirjoitimme paperille päällimmäiset ajatukset itsestämme ryhmässä. Ennen sitä käytiin läpi esittelykierros, jossa ryhmä ja me kuulinme ainakin toistemme nimet. Seuraavaksi oli yhteisluento toisen kotiryhmän kanssa kurssin aiheesta eli opettajan ajattelusta, toiminnasta ja perusteista sille, miksi aiheita ryhmissä tutkitaan. Tässä vaiheessa koolla oli noin 30 ihmistä. Toisen kouluttajan puhuessa tunteista ja turvallisuudesta eräs tyttö oli sitä mieltä, että ei ole mitään vikaa siinä, jos ihmisellä on turvallinen olo ja hän toteuttaa totuttuja rutiineitaan. Esim. jos hän opettajana tekee mokan, niin hän ei voi sanoa lapsille koko homman menneen väärin, vaan hänen on jatkettava edelleen tekemistä päin mäntyä. Hän ilmeisesti koki aiheen enemmänkin tunteella ja toimi sen pohjalta, mutta ei itse tiedostanut sitä. Luulen, että hän koki turvattomuudesta puhumisen jotenkin hyökkäyksenä omaa toimintamalliaan vastaan. Sattaa myöskin olla, että hänen hyväksynnän tarpeensa nousi esiin sillä tavalla.

Ympärilläni istuneita poikia katsellessani olisin voinut vaikka vannoa, että monikaan heistä ei henkisesti ollut läsnä, saati sitten aiheen mukana. He lienevät piehtaroineet jonkin perusolettamusfunktion vallassa, joskaan ei yhteisessä sellaisessa. Lopulta kommentteja alustusluennon tiimoilta tuli vain muutamia. Saattaa olla, että asia meni suurimmalta osalta porukkaa ohi. Työryhmätoiminta ei päässyt vauhtiin. Toisaalta tilannekaan ei siihen juuri antanut mahdollisuuksia.

Demon loppu C310:ssä oli sitten varsinaista keskustelua alustuksen pohjalta, tai jostakin siihen liittyvästä, etupäässä omista kokemuksista. Paikalla oli vain meidän kotiryhmä. Kouluttaja esitteli aiheen ja lopetti puhumisen, aikaa oli puolitoista tuntia. Seurasi noin kymmenen sekunnin hiljaisuus ja sitten eräs tyttö aloitti, että mun mielestä jne. Keskustelu pääsi käyntiin omista koulukokemuksista ja eritoten opettajista.

Noin puolenkymmentä ihmistä näytti seuraavan keskustelun kulkua kiinnostuneina. Eniten äänessä oli kaksi ryhmäläistä. Välillä he puhuivat toisilleen vuorotellen. Katsekontaktointi puuttui. Niin kuin puuttui monilta muiltakin. Päät eivät aina kääntyneet puhuvaan ihmiseen päin. Monet pojat töllöttivät lattiaa.

Keskustelu ei oikeastaan ollut keskustelua, vaan monologin esittämistä vuorotellen suurin piirtein samasta aiheesta. Aiheen jatkuva vaihtaminen ärsytti minua, samoin ryhmäläisten kaksin / vuorotellen puhelu. Kaikkia puheenvuoroja leimasi samaa mieltä oleminen. Jos joku käsitti jonkin puheenvuoron vastakkaiseksi ja ilmoitti sen ääneen, asianomainen korjasi heti tilanteen sanomalla, että ainakin

suurinpiirtein samaa minäkin tarkoitin.

Ryhmästä kuulosti valmistuvan täydellisiä opettajia, kaikkien puheissa opettajan piti olla niin hyviä, ymmärtäviä ja suvaitsevaisia. Hienoja tavoitteita. Kapinallinen minussa nosti päätään ja minua ällötti. Muutamat ryhmäläiset eivät sanoneet sanaakaan koko aikana. Heitä oli muistaakseni kolme, yksi poika ja kaksi tyttöä. Heitä saattoi häiritä minun ja Heikin läsnäolo tai aiheen jatkuva vaihtuminen, tai sitten heillä ei ollut asioihin mitään uutta sanottavaa. Ryhmä ei ehkä tuntunut heistä turvalliselta. He näyttivät kyllä seuraavan keskustelun kulkua, mutta eivät osallistuneet siihen.

Ryhmä yritti kovasti toimia työryhmätoiminnan puolella. Jälki oli hapuilevaa ehkä siksi, että työtehtävä lienee ollut ryhmälle epäselvä, ryhmä melko tuore ja me uudet jäsenet sotkemassa kuvioita. En osaa tässä vaiheessa sanoa toimiko ryhmä työryhmäfunktion vai perusoletusten vallassa. Ryhmä halusi olla kovasti samaa mieltä, lieneekö se merkki hyväksytyksi tulemisen tarpeesta/rakkauden tarpeesta. En osaa sanoa, mutta ryhmä ei ollut ryhmä. Sen kommunikaatio oli ontuvaa, mutta yritystä oli. Hapuileva, hapuileva...

En tuntenut itseäni ryhmän jäseneksi. Keskustelu kiinnosti kyllä, mutta sen seuraaminen oli paikoin rankkaa. Välillä minua lähes vitutti aiheen pomppoilu ja pari ryhmäläistä, jotka siinä vaiheessa tuntuivat puhuvan vain lämpimikseen. Tunne meni kuitenkin ohi. Tunsin itseni todellakin tarkkailijaksi ja se tuntuikin minulle tänään passaavan. Toivottavasti pääsen paremmin mukaan seuraavalla demolla.

Kirjoitusten lukemisen jälkeen...

Ryhmäläiset olivat äärimmäisen epävarmoja itsestään ja asemastaan ryhmässä. Kirjoituksista erottui muutama ryhmäläinen, joka oli sitä mieltä, että ryhmä oli jo muodostunut ja että hänellä oli paikkansa siinä. Muutamat olivat sitä mieltä, että keskustelu oli ollut todella antoisa. Pari ryhmäläistä moitti ilmapiiriä painostavaksi ja ryhmää sellaiseksi jossa ei voinut ilmaista mielipidettään. Kirjoituksia leimasi valtava positiivinen odotus toisaalta ryhmän toimintaa kohtaan ja toisaalta tulevia mahdollisia oppimiskokemuksia kohtaan. Samanaikaisesti kaikki olivat arkoja ja väkisellä samaa mieltä kaikesta.

TUTKIJA Y:N HAVAINTORAPORTTI

1. kokoontuminen

Ryhmä toteutti hyvin kurinalaisesti annettua tehtävää: keskusteltiin opettajan ajattelusta ja toiminnasta, enemmän tai vähemmän asiassa pysyen. Jollakin tavalla vaikutti siltä, että ryhmä tuli toimeen itsensä kanssa koska keskustelu lähti aika vaivattomasti liikkeelle. Kaksi ryhmän jäsentä dominoivat keskustelua, mutta eivät johdatelleet sitä. Aiheenvaihdot ja uudet mielipiteet tulivat muualta, yleensä jonkun harvasanaisen suusta. Ryhmä pitäytyi kunnioitettavan kuuliaisena tehtävänannolle; kukaan ei ilmaissut mitään järin voimakkaita tunteita (tylsää, tyhmää, ei oo järkeä) vaikka sellaisia ajatuksia mahtoi mielissä liikkua. 2 tai 3 ryhmän jäsentä ei sanonut sanaakaan, mutta tuntuivat ilmeistä päätellen olevan kuitenkin läsnä.

Ryhmä toimi kuin johonkin paneeliin summittaisesti valitut ihmiset. Aikaa on näin ja näin paljon, aihe on tämä, toimikaa! Näin ryhmä mielestäni ajatteli ja oli aika ajoin hieman epäluonnollisenkin oloinen, koska tiesi, että sitä tarkkaillaan (kouluttajan ja meidän toimesta). Se yritti olla jonkinlainen. Yritettiin kuunnella toisten mielipiteitä avoimesti ja tunteettomasti. Jonkinlaista säpinää olisin toivonut. Oltiin aika sovinnaisia ja kilttejä ja pyrittiin konsensukseen eli käytännössä, aihe huomioon ottaen, ei mihinkään. Tämä yhteisymmärryksen tarve oli selvästi havaittavissa. Haluttiin puhua asioista, jotka tukivat edellistä tai muuten saivat hyväksyntää ryhmäläisiltä. Kukaan ei halunnut olla erillinen mielipiteineen, vahvat "marginaalikommentit" olivat harvassa.

Huumoriakin viljeltiin jonkin verran tunnelmaa vapauttamaan. Joillakin ryhmän jäsenillä tuntui olevan tavaramerkkinä pieni letkautus sanojensa päätteeksi ja sen huomasi kuuntelijoiden ilmeistä: he odottivat sitä kohtaa jossa saa hörähtää kevyesti. Näin tunnelma oli huomattavasti leppoisen puolella. Jotkut ryhmäläisistä puolustautuivat muita hanakammin: "Niin, siis mä tarkoitin, että ei kaikki opettajat vaan suurin osa...". Kauheaa oli joutua koko ryhmän väärinymmärtämäksi. Itse huomasin hakevani nyökkäyksiä tai hymynrippeitä kiitaukseksi. Jos olisi kovasti joutunut selittelemään mielipiteitään ja ajatuksiaan yleisen kummastelun edessä niin kyllä olisi ahdistanut. Olo oli muutenkin tarpeeksi epävarma. Että varmaan tiedostamattani pyrin miellyttämään ja sanomaan oikeita asioita, joita ryhmä halusi. Halusinhan että minusta ja mielipiteistäni pidetään ja niitä arvostetaan enemmän kuin inhotaan ja halveksitaan.

Laput luettuani olen viisaampi...?

Oli hieno huomata, että mielipiteissä on paljon yhteneväisyyksiä. Suurin osa ryhmäläisistä tuntui

jännäävän ja arastelevan toisiaan. Kaikki tietysti luottivat tulevaisuuteen... Yleisesti tuntui siltä, että ei kuitenkaan tohtinut sanoa sitä oikeata mielipidettään, koska pelkäsi, ettei olisikaan niin fiksu. Selvästi oli tarvetta olla jotakin toisille, miellyttää, ihastuttaa. Jos se onnistui tuntui suunnattoman hyvältä. Teksteistä kuvastui urheilusuorituksen jälkeinen verenmaku: "tunsin, että onnistuin"... "ei oikein mennyt hyvin"... "ehkä ensi kerralla" jne. Kyllä siellä tunteita oli pinnan alla aivan selvästi. Yhdellä sanalla sanoen ryhmä oli paniikissa. Kaikkia pelotti tai jännitti tai ahdisti jokin asia. Jotkut selvisivät, jotkut odottavat vielä seuraavaa kierrosta. Kaitsun keekoilua oli mielestäni tämä ryhmän aivan suunnaton halu olla yhtä mieltä, ryhmäläisten tarve hakea turvallisin keinoin paikkaansa (joku oli hiljaa, joku laukoi juttuja, toinen selitti koko ajan ja katkaisi hiljaisuudet, joku oli varovaisen erilailla fiksu jne). Kukaan ei kuitenkaan halunnut erottua. Kirjoituksetkin osoittivat, että olennaisimmat ja ehkä erilaisimmat kommentit jäivät kuulematta.

Sanoihin kätkeyty paniikki olisi kuvaukseni eka kerrasta.

TUTKIJA X:N HAVAINTORAPORTTI

2. kokoontuminen

to 11.9.1997 klo 8-12

Aloitus oli räjähdysarka. Ryhmällä oli ongelma mukanaan. He halusivat aikaa jonkin esityksen suunnitteluun. Kouluttaja torjui ja perusteli. Ennen perusteluja joitakin lieviä purkauksia, turhautuneisuutta, epätietoisuutta. Lopulta asia saatiin järjestykseen. Kouluttaja esitteli aiheen, opettajan ajattelu ja toiminta ja lisäsi siihen lisätehtävän. Tee havaintoja itsestä. Pitkä hiljaisuus, sitten ryhmäläinen rivin päästä aloitti. Kolme paria keskusteli keskenään varsinaisen keskustelun aikana, heitä todennäköisesti harmitti, mutta tupisivat vain keskenään. Muutama kiivaampi purkaus ryhmäläisten välillä. Niitä ei kuitenkaan annettu tulla täysillä eikä osoitettu suoraan jollekin. Jälleen tauko, jonka aloittanut ryhmäläinen purkaa, jälleen huumorilla, varsinainen "silence killer", sitten alkaa jälleen puhemylly rivin päässä. Muut ottavat osaa ja täydellisen vastauksen etsintä saattaa alkaa. Keskustelu ei etene. Monia näyttäisi turhauttavan. Jalat hinkkaavat lattiaa, huokailuja jne. Yhtä mieltä kuitenkin ollaan kaikesta. Yhteenveto: Opettaja on rankka ammatti.

Kaikesta ilmenee pelko muita kohtaan, ihmiset hakevat varovasti toisiltaan hyväksyntää. Kärkeviä mielipiteitä ei esitetä eikä itseä laiteta täysillä likoon. Eräs ryhmäläinen ei kestä taukoja, paikkaa ne huumorilla Viimeisen puheenvuoron otti tyttö läheltäni nurkasta pitkän tauon jälkeen. Puheenvuoro oli erittäin asiallinen ja hänen ensimmäisen koko ryhmäistunnoissa. Tämä puheenvuoro ei kerennyt enää toisen rivin päädyn parivaljakon hampaisiin. Väkinen vääntämistä ja turhautumista. Vastapuolen poika tyttö oikealla vieressäni eivät sanoneet sanaakaan. Keskustelu ei sittenkään ollut vielä keskustelua vaan monologia vuorotellen. En osaa vielääkään sanoa tekeekö ryhmä todella töitä vai onko se sekaisin.

Lappujen lukemisen jälkeen...

Ryhmän täytyi lähes kiehua, mutta vieteriä riitti. Lapuista jäi mieleen kaksi. Toinen käsitteli pelkkiä ulkoisia tunnusmerkkejä ja yleisiä huomioita ryhmästä, ei sanaakaan kirjoittajasta itsestään. Toinen oli veikeämpi tapaus. Alkulappu oli sujuvaa käyttösuomea, ei sen ihmeellisempi. Loppulappu oli täynnä murretta ja ahdistusta, käsiala oli jotenkin erilainen. Hän ei tuntenut kuuluvansa ryhmään. Muuten kirjoituksissa oli mielipiteitä laidasta laitaan. Toisien mielestä keskustelu oli erittäin antoisaa, toisista se oli täyttä paskaa. Kaikesta huolimatta lapuista välittyi positiivinen odotus. Ihmeellistä sakkia. Voiko tarve miellyttää ryhmää olla ihmisillä noin suuri?

TUTKIJA Y:N HAVAINTORAPORTTI

2. kokoontuminen

Ilmapiiri oli selvästi vapautuneempi aivan kokouksen alussa kuin viime kerralla. Ei ollut enää sillä tavalla hankala mennä porukkaan. Aika pian tosin totuus paljastui. Tarkoituksena oli edelleen pohtia opettajan ajattelua ja toimintaa samaan tapaan kuin edelliskerralla. Tehtävänannon jälkeen seurasi suunnattoman hieno hiljaisuus ja vaivautuneisuus oli käsin kosketeltavaa. Hiljaisuus rikkoutui uskomattoman avuttomalla töksäytyksellä, että öhöm mihinkäs me jäätiin. Kaikkia hymyilytti ja hiki virtasi. Kellään ei varmasti ollut kovin suurta tarvetta lähteä keskustelemaan. Jotenkin oletettiin, että tämä aihe oli käsitelty. Vaikka tosiasia ei oltu siellä päinkään.

Alkujärkytyksestä toivuttuaan ryhmä kuitenkin virkosi siihen samaan pulputustilaan, jossa se oli viihtynyt koko puolitoista tuntia viime kerralla. Ensimmäisen kokoontumisen tapaan kaksi ryhmän jäsentä otti ohjat käsiinsä. Heihin liittyi sitten muutamia muita vähän kulmiaan kurtistellen. Jutun taso oli kyllä epätoivoisen avutonta. Pakko oli vain jotain puhua. Edelleen nämä kaksi puhuivat ikään kuin toisilleen eikä ryhmälle. Vieressäni istuvat tytöt alkoivat jo lämpeämään aika lailla ja ilmeni jo pientä kaksin supatteluakin, mitä eka kerralla en havainnut. Aivan vieressäni istuva tyttö alkoi väentelehtiä levottomasti ja aloitti puheenvuoronsa aina jotenkin kireällä äänellä. Sieltä ratkeaa vielä! Eräs ryhmän jäsen tuntuu olevan aika railakkaasti tymppiintynyt dominoivaan parivaljakkoon ja systemaattisesti kuittasi heidän sanomisensa. Tytöt, jotka olivat olleet hiljaa eka demon tuntuivat nytkin vaisuilta. Hän esitti paljon eriäviä mielipiteitä ja saipa aikaan muutaman harkankin. Eräs ryhmän jäsen pelasti ryhmää hiljaisuudelta humoristisilla leikkauksillaan, joista kuvastui kyllä myös kammo.

Niinhän eräs tyttö sitten pamahti ja tivasi tämän homman pointtia. Ryhmän huumoriveikko tosin kiirehti pelastamaan senkin tilanteen. Vieressäni istuvat pojat olivat todella hiljaa. Loppudemo olikin jo aika kaaosta. Ensin tuskasteltiin sitä kuinka negatiivisia me olimme olleet. Sitten uskomatonta kyllä ryhmä yritti vielä viime voimilla kääntää asian voitoksi miettimällä positiivisia puolia opettajan ajattelussa. Se jäi hyvin lyhyeksi yritykseksi. Ryhmäläiset katsoivat kellojaan ja mietittiin että 7 minuuttia pitäis vielä jaksaa. Seurasi pitkä vaivaantunut hiljaisuus ja ryhmä tuntui luovuttavan. Läähätys kuului C4:een saakka. Oltiin ihan poikki. Tässä vaiheessa viimeisen aloittavan kommentin heitti tyttö, joka ei ollut sanonut sanan sanaa aikaisemmin. Nyt oli hänen paikkansa, kun kaikki muut olivat pussit tyhjänä. Lopputunnelmia voisi kuvata uupuneen vittuuntuneeksi. Kaikki olivat jotenkin aivan sekasin, niin oli tunteisiin käynyt tämä homma. Ens kerralla onkin jo tosi hauskaa.

Tiivistys: Sisäinen poksahdus uuvuttaa

TUTKIJA X:N HAVAINTORAPORTTI

3. kokoontuminen

ma 15.9.1997 klo 10-14

Kouluttaja alusti ja esitteli jälleen kerran perinteisen aiheen, joka kirvoitti ryhmässä ilmoille tuskaisen naurun. Kaksi ryhmäläistä oli poissa, toinen parivaljakosta ja toinen, jonka paikkaa en muista. Alkua leimasi suuri epävarmuus, räjähdysalttius. Ryhmäläinen Heikin vierestä ampui, mutta ei vielä kovilla. Tilanne laukesi kun parivaljakosta jäljellä oleva aloitti ja otti aiheeksi riippuvuuden yhteisluennon alustuksesta. Lievän poukkoilun jälkeen ryhmä alkoi ensimmäistä kertaa todella keskustella. Mukaan tuli uusi sana:MINÄ. Ihmiset aukenivat yhtäkkiä toisilleen, maskit heitettiin syrjään. Alettiin puhua omista tunteista. Tähän saakka puhumatta ollut vastapuolen poikakin avasi suunsa ensimmäistä kertaa, mutta valitettavasti peräytyi sen jälkeen. Parivaljakon toisen puoliskon poissaolo tasapainotti puheiden jakautumista ryhmässä, jäljellä oleva piti kyllä puolensa kiitettävästi, valitettavasti. Tyttö oikealta vierestäni oli koko kokouksen hiljaa, tarkkailikohan se tarkoituksella sekavia muistiinpanojani, tiedä häntä. Kouluttaja ohjasi hetken välillä, mikä tuntui tuottavan helpotusta ryhmässä ja samanaikaisesti otteen hellittämistä itse aiheesta. Varsinkin keskustelun alkupuolella Heikki tuntui ohjaavan melkoisesti ja ryhmä salli sen, melkein tyrkytti. Epävarmuuteni on päättynyt. Tulin siihen lopputulokseen, että tähän saakka ryhmä on sekoillut, nyt se teki vasta töitä. Kummallista, miten ryhmä on hyväksynyt minut ja Heikin ilman narinoita mukaansa.

Luulen, että lapuissa työryhmän löytyminen ilmenee helpotuksena ja tyytyväisyytenä, myös ryhmän sisäisenä lujittumisena. Jotakin kuitenkin on vielä pinnan alla. Muutamat ihmiset eivät puhu vielääkään. Ryhmä ei liene heistä tarpeeksi turvallinen.

Lappujen lukemisen jälkeen...

otaksun, että osuin oikeaan ajatelmissani työstä ja sekoilusta. Monissa kirjoituksissa oli selkeästi enemmän tunnetta ja minä mukana. Erityispiirteinä mainittakoon jonkinasteinen masokismi ja optimismi: Päässä liikahti, olen miettinyt yätä myöten, rankkaa, ihanaa, lisää tätä, ja vaikka raivostuttaa ja ahdistaa, tästä täytyy koitua jotakin hyvää. Muutama ryhmäläinen on täysin jumissa. Heitä ilmeisesti pelottaa, he eivät luota ryhmään. He eivät saa sanottua mitään. Joku odottaa vielä sitä suurta paukausta, jossa maskit riisutaan ja sukellaan oikein syvälle. Päästään pois pinnallisista aiheista.

TUTKIJA Y:N HAVAINTORAPORTTI

3. kokoontuminen

No hauskaa ja hauskaa. Nyt puhuttiin vakavaa asiaa. Alussa ollut yhteisluento aiheesta riippuvuus tuntui auttavan ryhmää hyvin alkuun ja hieman syvemmille urille kuin aikaisemmin. Muutama repäisy yllättäviltäkin tahoilta ja ryhmä oli aivan eri tasolla kuin aikaisemmin. Puhuttiin vanhemmista, poika- ja tyttöystävistä, kaikenlaisista kipeistäkin asioista jotka olivat herättäneet riippuvuuden tunteita ja edelleen sen johdannaisia. Keskustelu ei ollutkaan enää niin vaivautunutta. Ihmisistä näki, että tätä ei puhuta ihan lämpimikseen. Jotkut löysivät juonen vasta nyt ja alkoivat ottaa keskustelun johdattelulankoja käsiinsä. Eräs tyttö toimi edelleen haastattelijana, joka ei halua paljastaa itsestään mitään muille, mutta kyselee kovin tiukkoja ja fiksuja kysymyksiä muilta. Eräs jäsen aukesi ihan levälleen ja säikähti itsekin sitä: Mitä hän porukat sanois, jos tietäs että mä tämmösiä puhun? Toinen sai ahaa-elämyksen ja vei innostuksellaan ryhmää yhä eteenpäin. Ryhmässä pystyi aistimaan ns. kultaisia/maagisia hetkiä, jolloin kaikki ovat tarkentaneen kanavansa samalle aaltopituudelle ja tiedetään olevamme oikealla tiellä.

Eräs ryhmän jäsen rohkaistui puhumaan omasta riippuvuudestaan ja vaikutti siltä että puhui aika arastakin asiasta. Jossain vaiheessa kouluttaja puuttui keskusteluun innostuessaan aiheesta. Hän halusi ilmeisesti ottaa kaiken hyödyn irti tästä tilanteesta, kun kerran näin hyvissä vesissä kalastellaan. Kouluttaja tiesi ottavansa riskin antaessaan ryhmälle omat aivonsa käyttöön. Keskustelu alkoi hyvin pian kuulostaa yleisanalyttiseltä tieteilyltä, eikä tunteilusta ollut paljon jälkeäkään. Siihen palattiin hieman loppuvaiheessa, mutta jäätiin auttamatta vähän vaiheeseen. Oma osallistuminen tuntui kanssa välillä hieman monimutkaiselta. Aihe kiinnosti niin kovasti, etten meinannut saada pidettyä suutaani kiinni ja huomasinkin piteleväni ryhmää mahdollisuuksien mukaan aiheesta kiinni tai johdattavan sitä sinne mistä halusin kuulla lisää. Oli vaikea asettua pelkästään observoijan rooliin (onko sitä?). Perustelinkin tekojani sillä, että yritin olla niin normaalisti kuin mahdollista. Kun analyttisemmän vaiheen yli oltiin menty en oikein enää osannut tehdä yhtään mitään. Odotin vain, että päästään taas hyville vesille. Sittenpä me jo lopeteltiin.

Ryhmä taisi tietää olevansa nyt oikeilla raiteilla. Innostuttiin asioista ja silmät vilkkuivat aidosti. Kaikilta jäi varmaan ajatus kesken, joten kaiken järjen mukaan ensi kerralla on paljon sanottavaa jäljellä. Riippuu hyvin paljon tietysti alusluennosta, kuten tälläkin kertaa. Osa ryhmäläisistä tuntui ainakin kirjoitusten perusteella tajuavan nyt mitä täällä on tarkoitus tehdä. Selviä valaistumiskokemuksia on nähtävissä. Ensi kerralla joko nouseaan tai pudotaan takaisin tyhjänpäiväisyyksiin. Jälkimmäinen saattaa aiheuttaa kaaoksen.

Tiivistys: Ahaa-elämyksellistä työtä

TUTKIJAN HAVAINNORAPORTTI

4. kokoontuminen

to 18.9.1997 klo 8-12

Mielenkiintoinen tilanne, koko ryhmä oli taas paikalla, myös parivaljakko. Ihmiset alkoivat hiljalleen keskustella. Parivaljakon toinen puolisko aloitti ja veti aiheeksi heti riippuvuuden, kas kummaa. Edellistä yritettiin siis jatkaa. Poika vasemmalta rivistäni yritti kovasti aluksi olla mukana, kommentoida ja ohjata. Ei onnistunut, vetäytyi. Neljä ihmistä piti suunsa kiinni koko keskustelun ajan. Tyttö Heikin vierestä oli pihalla, vääntelehti. Odotin purkausta, mutta sitä ei tullut. Ryhmäläinen viereisestä rivistä oli kelannut asioita, mutta ei ollut valmis puhumaan niistä vielä tässä ryhmässä, epävarmuutta, ujoutta, pelkoa ryhmää kohtaan? Kouluttaja ohjasi välillä. Puhe oli siirtynyt taas omista kokemuksista johonkin, josta vain luultiin jotakin. "Minä tiedän, että alkoholistit ajattelevat sitä ja sitä". Ohjaaminen näytti taas helpottavan ryhmän oloa. Parivaljakolla vastakkaisessa rivissä oli tietty kuvio miten toimia. Toinen otti jonkin esillä olleen aiheen käsittelynsä, kertoi kokemuksiaan siitä ja sitten päämylly otti asian ja kertoi kuinka se hänen mielestään on oikein ja kuinka hän on asian ajatellut. "Minulla tämä asia on ollut selvä jo kauan aikaa, en koe tätä ongelmana" -tyylii. Sama kierto jokaisen asian kohdalla...ihmeellistä, kuin etukäteen sovittu työnjako joka ei kuitenkaan varmasti ollut sellainen. Aiheet kuolivat siihen. Ihmiset kertoivat aika avoimesti tarpeistaan ja omasta itsestään. Mielestäni ryhmä teki taas töitä, joskin edellinen kerta oli ehkä vielä tehokkaampi, avoimempi. Vaikuttaneeko parivaljakon läsnäolo asiaan. Heikki näytti kovasti miettiä. Aiheet vaihtelivat kovasti... yllytyshulluus, riippuvuus, palaute, viina jne. Onko tämä kuitenkaan keskustelua? Ihmiset kyllä puhuvat, mutta asioita ei kovinkaan kauaa käsitellä, vaan joku vaihtaa aina aiheen toiseen. Tiedä häntä. Jäi tunne, että joidenkin sisällä kiehuu ja raivosi jälleen kerran, mutta mitään ei tullut ulos. Kyllä ihminen voi pidättää kauan!

Lappujen lukemisen jälkeen... Ennen kuin ehdimme lukea laput kävi seuraavanlainen tilanne. Eräs ryhmäläinen tuli Ilokivessä sanomaan, että minun ja Heikin pitäisi jäädä ryhmään, ryhmäläiset halusivat sitä. En sanonut juuta enkä jaata. Olimme sopineet jo etukäteen lopettavamme nyt. Miksi kuitenkin nyt tuntui niin vaikealta lähteä ryhmästä. Punnitsin hetkisen ihan vakavissani jäämistä. Rakkauden ja hyväksynnän tarve! Siinä se tuli, meidät oli hyväksytty ryhmään ja sitten vielä vonguttiin jäämään. Tuntuhan se hyvältä kenestä tahansa saada hyväksyntää ja rakkautta tällä tavalla osakseen. Mietin vain miksi, miten me olemme niin tärkeitä tuolle ryhmälle? Ollanko me muka tehty jotakin niin mahtavaa. Minusta ei. Jään miettimään asiaa. Lapuista sen verran, että kaikki olivat pitäneet kurssia hyvänä, ei ehkä nimensä mukaisena, mutta onnistuneena, erityisesti paria viimeistä kertaa. Ihmisten tunnetilat vaihtelivat valtavasti demon alusta sen loppuun. Lapuista löytyi raivoa, torjumista, ahdistusta, oivalluksista syntyvää riemua, turhautuneisuutta, häpeää, pelkoja jne. Mielenkiintoista oli, että niistä näkyi istunnoissa alle

promille, ehkä vähemmän. Ihmiset olivat alkaneet ajatella. Istunnot olivat kirvoittaneet pään toimimaan. Lapuista päätellen rankkaa, mutta ah niin ihanaa. Lapuista suurin osa käsitteli juuri minää ja omia tuntemuksia. Poikkeuksena eräs henkilö, joka lähes joka istunnossa kirjoitti säästä, opiskelusta yleensä jne. Erikoinen tapaus. Luulen lappujen perusteella tietäväni muutamia ihmisiä. Laput ja käytöksen voi joidenkin kohdalla yhdistää, mutta varmuutta ei ole.

TUTKIJA Y:N HAVAINTORAPORTTI

4. kokoontuminen

Olin jotenkin erityisen odottavalla tuulella ennen tätä viimeistä kokoontumiskertaa. Ehkä juuri siksi, että tämä oli viimeinen, jossa olisimme mukana tarkkailemassa. Odotin, että jotain todella tapahtuu. En oikein tarkkaan osaa määritellä sitä, mitä odotin näkeväni. Jotain selvää nytkähdystä kai suuntaan tai toiseen, ahaata tai poksahduksia. Muutama juttu tuntui vaivaavan tajunnassa ennen demon alkua. Kouluttaja oli kommentoinut osallistumistani ryhmän keskusteluihin: "Pelkääkö Heikki hiljaisuutta? Reagoiko se vaiko observoi?" Olin kuulemma monesti aiemmissa kokoontumisissa toiminut kaivattuna (puheen)johtajana, kun kouluttaja jättäytyi tietoisesti siitä pois. Olin mielestäni ryhmässä täysin normaalisti, kuten missä tahansa, ja toimin siinä mielessä tutkimuksen kannalta oikein. Jokin vain alitajunnassa painoi. Olinko estänyt ryhmän kehittymistä jotenkin tai tukenut sitä enemmän kuin tarve vaati? Olinko estänyt olennaisten tutkimustulosten esilletulon jotenkin? En tietenkään ajatellut näin konkreettisesti silloin, mutta jotain tämäntyyppistä ajatuksissa liikkui. Ryhmäläiset onnistuivat sekoittamaan pakkaa entisestään edellisenä päivänä, kun he oikein yhteistuumin kehua retostivat minun ja Joukon tärkeää merkitystä ryhmälle ja sen hyvinvoinnille. Jotenkin sitä oli manipuloitu (manipuloinut itsensä) sellaiseen tilaan, jossa oma merkitys ryhmässä tuntuikin ihan oikeasti todella merkittävältä ja omat kommentit auttoivat ryhmää pääsemään eteenpäin. Tämä olotila oli sekä imarteleva, että ahdistava, koska ei halunnut sen olevan imarteleva eikä halunnut itsensä käyttäytyvän sen mukaisesti.

Eli juuri ennen demon alkua tuntemukset olivat tätä luokkaa. Mietin kovasti, miten toimisin tällä kertaa, miten käyttäytyisin. Testaisinko ryhmää ja olisin passiivinen sivustaseuraaja? Järjellä ajateltuna todella lapsellista. Päätin olla ihan normaalisti, en kuitenkaan tuppaa suutani joka väliin, jos ei kauheasti kiinnosta. No siinähän kävi tietysti niin, että ei kiinnostanut yhtään. Oli jo alkumetreiltä niin typerän tuntuista, että oli "todella helppo jättäytyä" sivuun. Sitten päätinkin alkaa tarkkailla, että kuka muu huomaa tämän keskustelun turhuuden. Keskustelu eteni hyvin samaan tapaan, kuin edellisellä kerralla. Itse olin aivan varma, että nyt kohta joku napsahtaa (niinmuin minä). Odotin ja tarkkailin. Mitään ei tapahtunut. Jopa kouluttaja osoitti toiminnallaan olevan sitä mieltä, että hommassa oltiin menty kovasti eteenpäin. Hän puuttui keskusteluun ja ohjaili sitä ja minä ymmärsin sen viestinä siitä, että olimme siirtyneet fiksun työnteon pariin. Ja paskat, ajattelin, ei siellä päinkään. Tämä oli pintakeskustelua parhaimmillaan. Vitutus kerääntyi karmean isoksi möntiksi, pää turposi ja hiki puski päälle. Aivan julmetut tunteet löi päälle, aivan älytöntä. Eräs ryhmän jäsen rupesi ottamaan päähän niin penteleesti. Sehän piti tätä paskaa päällä koko ajan. Eikö täällä nyt kukaan ymmärrä, ettei tässä ole mitään järkeä? Olisi tehnyt mieli huutaa ääneen, mutta toisaalta olinhan valinnut passiivisen linjan. Olin menossa aika lailla pahasti sekaisin, enkä oikein ymmärtänyt, mistä se johtui. Loppudemosta yritin vielä epätoivoisesti

liittyä keskusteluun. Olin erittäin tunteellisessa tilassa, ja olin poksahatta, kun en saanutkaan minkäänlaista vastakaikua purkaukselleni. Se oli vain yksi kommentti monien joukossa. Sitten yhtäkkiä demo loppui ja minä jäin ilmaan roikkumaan. Vitutti niin saatanasti. Ja aina vaan enemmän kun näin, että ketään muuta ei vituttanut yhtään. Mitä ihmettä tapahtui? Olin aivan sekaisin vielä pitkän aikaa. Ilalla kauppareissulta palatessa olin aivan ajatuksissa ja aloin kelata, että mikä voi vaikuttaa noin kovasti. Mikä saa minut noin raivoihinsa?

Analyysini: Luulin olevani ryhmälle jotain todella tärkeää. Kuvittelin, että se ei pärjää (ainakaan niin hyvin) ilman minua. Niinhän ne sanoivat ja niin kouluttajakin sanoi. Nuo kommentit (kehut) nousivat yksinkertaisesti hattuun, halusin sitä tai en. Niinpä alitajuntani halusi katsoa, miten käy jos jään sivuun, enkä auta ryhmää. Halusin saada näin aikaan joitain tutkimustuloksia. Kun mitään ei tapahtunutkaan, kaikki eteni varsin hyvin ja kaikilla (paitsi minulla) tuntui olevan ihan hauskaa, minä naksahdin. Aloin dramaattisesti vetäytyä ryhmästä nojaten taaksepäin, huokailin raskaasti ja kaipasin, että joku huomaisi minut ja tuskani. Mutta kukaan ei huomannut, kukaan ei ollut moinenskaan vaikka olin ihan hiljaa. Voi Luoja, että keitti. Ja se miksi en sitä tunnistanut demolla johtui varmaan siitä, että tällainen egoilu on pahinta mitä voisin itsestäni ajatella. Ei kai nyt voinut tulla mieleenkään, että vitutukseni johtuisi itsestäni ja omasta pätemisen tarpeen tyydyttymättömyydestä. Tuntui vaan todella yksinäiseltä ja hyljättyltä, kun edes Jouko ja kouluttaja eivät ole minun puolellani. Tunne oli todella vahva ja lamaannuttava ja siksi mietinkin, että milloin olen näin järkyttynyt. Nimittäin myös se, että näin itsessäni jotain, mitä en siellä haluaisi olevan oli todella vaikea pala. Juuri tästä ajatuksesta pääsin langan päästä kiinni. Aina kun joku moittii minua sanoen minun olevan vaikka itsekäs egokeskeinen idiootti, minä raivostun ja menen aivan sekaisin, koska eihän minussa voi sellaista olla, minähän inhoan sellaista. Nyt kuitenkin taas löytyi ja piti itse todistaa ja löytää ja kyllä tuntui pahalta. Voi että tuntui pahalta.

Liite 11.

Ryhmäläisten kirjoitelmien sisältö.

1. kokoontumisen alussa.

Positiivisia ennakkokäsityksiä ryhmäläisistä	B, J, M,
Negatiivisia ennakkokäsityksiä ryhmäläisistä	A, C, N, P,
Erotun muista (positiivisessa mielessä)	A, C,
Erotun muista (negatiivisessa mielessä)	C, H, J, K, L, M, P, Q
Olen löytänyt hengenheimolaisia ryhmästä	A, D, J, N,
Koen keskusteluun osallistumisen suoritukseksi	C,
Voin olla oma itseni ryhmässä	B,
En voi olla oma itseni ryhmässä	C, D, H, J, K,
Pelko/epävarmuus muita ryhmäläisiä kohtaan	A, B, C, D, H, J, K, L, O, Q
Myönteinen suhtautuminen ryhmän toimintaan tulevaisuudessa	A, B, C, D, H, I, K, N, O,
Pessimistinen suhtautuminen ryhmän toimintaan tulevaisuudessa	
En pysty puhumaan ryhmässä	C,
En sano kaikkea mitä haluaisin sanoa	M,
Myönteinen suhtautuminen ryhmään (hyvä ryhmä!)	A, B, D, E, F, H, N, O,
Kielteinen suhtautuminen ryhmään (huono ryhmä!)	C, H,
Huoli muiden osallistumisesta keskusteluun	
Ennakkokäsitykseni ryhmäläisistä eivät pitäneet paikkaansa	A, I,
Luottamus ryhmään	B, M,
Annetun aiheen käsittely on raskasta	
Voimakkaita tunteita	
Ahaa-elämyksiä/oivalluksia itsestä	
Kirjoitelma käsitteli pääasiassa 1) RYHMÄÄ	B, F,
2) ITSEÄ	G, M, P,
3) RYHMÄ-MINÄ - SUHDETTA	A, B, C, D, E, H, I, J, K, L, N, O, Q
4) RYHMÄLLE ANNETTUA TEHTÄVÄÄ	
5) JOTAIN AIVAN MUUTA	

Liite 12.

Ryhmäläisten kirjoitelmien sisältö.

1. kokoontumisen lopussa.

Positiivisia ennakkokäsityksiä ryhmäläisistä	
Negatiivisia ennakkokäsityksiä ryhmäläisistä	
Erotun muista (positiivisessa mielessä)	C,
Erotun muista (negatiivisessa mielessä)	E, P,
Olen löytänyt hengenheimolaisia ryhmästä	K, O,
Koen keskusteluun osallistumisen suoritukseksi	A, B, D, H, J, L, M, Q
Voin olla oma itseni ryhmässä	
En voi olla oma itseni ryhmässä	C, D,
Pelko/epävarmuus muita ryhmäläisiä kohtaan	B, C, D, I, J, K, L, M, N, O, Q
Myönteinen suhtautuminen ryhmän toimintaan tulevaisuudessa	A, B, C, G, H, J, M, N,
Pessimistinen suhtautuminen ryhmän toimintaan tulevaisuudessa	
En pysty puhumaan ryhmässä	C, D, E, J, M,
En sano kaikkea mitä haluaisin sanoa	A, B, I, K, L, N, Q
Myönteinen suhtautuminen ryhmään (hyvä ryhmä!)	L, N, O, Q
Kielteinen suhtautuminen ryhmään (huono ryhmä!)	C, E, G, H, I, K, M, P,
Huoli muiden osallistumisesta keskusteluun	A, B, F, I, J, N,
Ennakkokäsitykseni ryhmäläisistä eivät pitäneet paikkaansa	
Luottamus ryhmään	
Annetun aiheen käsittely on raskasta	
Voimakkaita tunteita	J,
Ahaa-elämyksiä/oivalluksia itsestä	
Kirjoitelma käsitteli pääasiassa	F, H, K, N, O, P,
1) RYHMÄÄ	
2) ITSEÄ	B, D, J, L, M, Q
3) RYHMÄ-MINÄ - SUHDETTA	B, C, E, I,
4) RYHMÄLLE ANNETTUA TEHTÄVÄÄ	A, G,
5) JOTAIN AIVAN MUUTA	

Liite 13.

Ryhmäläisten kirjoitelmien sisältö.

2.kokoontumisen alussa.

Positiivisia ennakkokäsityksiä ryhmäläisistä	
Negatiivisia ennakkokäsityksiä ryhmäläisistä	A,G,
Erotun muista (positiivisessa mielessä)	
Erotun muista (negatiivisessa mielessä)	H,J,K,
Olen löytänyt hengenheimolaisia ryhmästä	J,
Koen keskusteluun osallistumisen suoritukseksi	L,
Voin olla oma itseni ryhmässä	C,
En voi olla oma itseni ryhmässä	H,J,
Pelko/epävarmuus muita ryhmäläisiä kohtaan	D,H,J,K,O,
Myönteinen suhtautuminen ryhmän toimintaan tulevaisuudessa	B,C,D,J,L,N,O,P,Q
Pessimistinen suhtautuminen ryhmän toimintaan tulevaisuudessa	
En pysty puhumaan ryhmässä	
En sano kaikkea mitä haluaisin sanoa	D,H,K,L,
Myönteinen suhtautuminen ryhmään (hyvä ryhmä!)	A,C,E,F,H,I,J,K,L,M,N,O,Q
Kielteinen suhtautuminen ryhmään (huono ryhmä!)	B,D,G,P,
Huoli muiden osallistumisesta keskusteluun	I,L,
Ennakkokäsitykseni ryhmäläisistä eivät pitäneet paikkaansa	A,B,C,N,O,
Luottamus ryhmään	N,
Annetun aiheen käsittely on raskasta	H,Q
Voimakkaita tunteita	
Ahaa-elämyksiä/oivalluksia itsestä	
Kirjoitelma käsitteli pääasiassa	A,B,D,E,F,G,I,J,K,M,N,O,Q
1) RYHMÄÄ	
2) ITSEÄ	B,D,L,P,
3) RYHMÄ-MINÄ - SUHDETTA	C,H,
4) RYHMÄLLE ANNETTUA TEHTÄVÄÄ	G,
5) JOTAIN AIVAN MUUTA	

Liite 14.

Ryhmäläisten kirjoitelmien sisältö.

2.kokoontumisen lopussa.

Positiivisia ennakkokäsityksiä ryhmäläisistä	
Negatiivisia ennakkokäsityksiä ryhmäläisistä	E,
Erotun muista (positiivisessa mielessä)	
Erotun muista (negatiivisessa mielessä)	C,H,L,M,O,
Olen löytänyt hengenheimolaisia ryhmästä	B,
Koen keskusteluun osallistumisen suoritukseksi	A,L,M,
Voin olla oma itseni ryhmässä	
En voi olla oma itseni ryhmässä	H,M,
Pelko/epävarmuus muita ryhmäläisiä kohtaan	A,C,L,M,
Myönteinen suhtautuminen ryhmän toimintaan tulevaisuudessa	L,
Pessimistinen suhtautuminen ryhmän toimintaan tulevaisuudessa	
En pysty puhumaan ryhmässä	C,E,M,
En sano kaikkea mitä haluaisin sanoa	K,L,N,Q
Myönteinen suhtautuminen ryhmään (hyvä ryhmä!)	B,G,
Kielteinen suhtautuminen ryhmään (huono ryhmä!)	A,C,D,F,H,I,J,K,N,O,P,Q
Huoli muiden osallistumisesta keskusteluun	A,F,I,
Ennakkokäsitykseni ryhmäläisistä eivät pitäneet paikkaansa	
Luottamus ryhmään	
Annetun aiheen käsittely on raskasta	A,B,H,J,K,M,N,O,
Voimakkaita tunteita	D,H,J,M,N,P,
Ahaa-elämyksiä/oivalluksia itsestä	
Kirjoitelma käsitteli pääasiassa 1) RYHMÄÄ	A,F,P,
2) ITSEÄ	C,D,E,G,H,J,K,L,M,N,O,Q
3) RYHMÄ-MINÄ - SUHDETTA	
4) RYHMÄLLE ANNETTUA TEHTÄVÄÄ	A,B,C,D,G,H,I,J,
5) JOTAIN AIVAN MUUTA	

Liite 15.

Ryhmäläisten kirjoitelmien sisältö.

3.kokoontumisen alussa.

(poissa ryhmäläiset G ja H)

Positiivisia ennakkokäsityksiä ryhmäläisistä	
Negatiivisia ennakkokäsityksiä ryhmäläisistä	
Erotun muista (positiivisessa mielessä)	A, N,
Erotun muista (negatiivisessa mielessä)	
Olen löytänyt hengenheimolaisia ryhmästä	D, E, O,
Koen keskusteluun osallistumisen suorituksena	L,
Voin olla oma itseni ryhmässä	A, D
En voi olla oma itseni ryhmässä	J,
Pelko/epävarmuus muita ryhmäläisiä kohtaan	J, K,
Myönteinen suhtautuminen ryhmän toimintaan tulevaisuudessa	B, C, D, I, L, M, N, P,
Pessimistinen suhtautuminen ryhmän toimintaan tulevaisuudessa	
En pysty puhumaan ryhmässä	M,
En sano kaikkea mitä haluaisin sanoa	
Myönteinen suhtautuminen ryhmään (hyvä ryhmä!)	A, D, E, F, N, O, Q
Kielteinen suhtautuminen ryhmään (huono ryhmä!)	C, J, K,
Huoli muiden osallistumisesta keskusteluun	A, I, L,
Ennakkokäsitykseni ryhmäläisistä eivät pitäneet paikkaansa	N, O,
Luottamus ryhmään	C, D,
Annetun aiheen käsittely on raskasta	B, C, M, N,
Voimakkaita tunteita	
Ahaa-elämyksiä/oivalluksia itsestä	B, C, M,
Kirjoitelma käsitteli pääasiassa 1) RYHMÄÄ	A, F, J, P,
2) ITSEÄ	B, C, M, O, Q
3) RYHMÄ-MINÄ - SUHDETTA	A, D, E, K, N,
4) RYHMÄLLE ANNETTUA TEHTÄVÄÄ	B, C, I, L, M,
5) JOTAIN AIVAN MUUTA	

Liite 16.

Ryhmäläisten kirjoitelmien sisältö.

3.kokoontumisen lopussa.

(poissa ryhmäläiset G ja H)

Positiivisia ennakkokäsityksiä ryhmäläisistä	
Negatiivisia ennakkokäsityksiä ryhmäläisistä	K,
Erotun muista (positiivisessa mielessä)	
Erotun muista (negatiivisessa mielessä)	C, F, K, O,
Olen löytänyt hengenheimolaisia ryhmästä	A, C, K, M,
Koen keskusteluun osallistumisen suoritukseksi	L, N,
Voin olla oma itseni ryhmässä	A, E, L, P,
En voi olla oma itseni ryhmässä	K,
Pelko/epävarmuus muita ryhmäläisiä kohtaan	C, K, O,
Myönteinen suhtautuminen ryhmän toimintaan tulevaisuudessa	N, Q
Pessimistinen suhtautuminen ryhmän toimintaan tulevaisuudessa	
En pysty puhumaan ryhmässä	
En sano kaikkea mitä haluaisin sanoa	K, L,
Myönteinen suhtautuminen ryhmään (hyvä ryhmä!)	A, B, E, I, J, L, N, O, P, Q
Kielteinen suhtautuminen ryhmään (huono ryhmä!)	K, N,
Huoli muiden osallistumisesta keskusteluun	N, Q
Ennakkokäsitykseni ryhmäläisistä eivät pitäneet paikkaansa	
Luottamus ryhmään	A, L, N,
Annetun aiheen käsittely on raskasta	C,
Voimakkaita tunteita	C, D,
Ahaa-elämyksiä/oivalluksia itsestä	I,
Kirjoitelma käsitteli pääasiassa 1) RYHMÄÄ	P, Q
2) ITSEÄ	C, D, F, I, K, L, O,
3) RYHMÄ-MINÄ - SUHDETTA	A, E, N,
4) RYHMÄLLE ANNETTUA TEHTÄVÄÄ	B, E, J, M,
5) JOTAIN AIVAN MUUTA	F,

Liite 17.

Ryhmäläisten kirjoitelmien sisältö.

4.kokoontumisen alussa.

Positiivisia ennakkokäsityksiä ryhmäläisistä	
Negatiivisia ennakkokäsityksiä ryhmäläisistä	
Erotun muista (positiivisessa mielessä)	C, N,
Erotun muista (negatiivisessa mielessä)	E,
Olen löytänyt hengenheimolaisia ryhmästä	A,
Koen keskusteluun osallistumisen suoritukseksi	E,
Voin olla oma itseni ryhmässä	N, Q
En voi olla oma itseni ryhmässä	
Pelko/epävarmuus muita ryhmäläisiä kohtaan	C, E,
Myönteinen suhtautuminen ryhmän toimintaan tulevaisuudessa	B, I, L,
Pessimistinen suhtautuminen ryhmän toimintaan tulevaisuudessa	
En pysty puhumaan ryhmässä	C,
En sano kaikkea mitä haluaisin sanoa	E,
Myönteinen suhtautuminen ryhmään (hyvä ryhmä!)	N, O, P, Q
Kielteinen suhtautuminen ryhmään (huono ryhmä!)	C, F, H, K, O,
Huoli muiden osallistumisesta keskusteluun	
Ennakkokäsitykseni ryhmäläisistä eivät pitäneet paikkaansa	
Luottamus ryhmään	N,
Annetun aiheen käsittely on raskasta	A, C, E, G, J, K,
Voimakkaita tunteita	A, C, D, G, J, L,
Ahaa-elämyksiä/oivalluksia itsestä	A, C, D, G, I, M,
Kirjoitelma käsitteli pääasiassa 1) RYHMÄÄ	F, K, P,
2) ITSEÄ	A, B, C, D, E, G, H, I, J, L, M, O, Q
3) RYHMÄ-MINÄ - SUHDETTA	
4) RYHMÄLLE ANNETTUA TEHTÄVÄÄ	A, N,
5) JOTAIN AIVAN MUUTA	F,

Liite 18.

Ryhmäläisten kirjoitelmien sisältö.

4.kokoontumisen lopussa.

Positiivisia ennakkokäsityksiä ryhmäläisistä	
Negatiivisia ennakkokäsityksiä ryhmäläisistä	
Erotun muista (positiivisessa mielessä)	
Erotun muista (negatiivisessa mielessä)	
Olen löytänyt hengenheimolaisia ryhmästä	M,
Koen keskusteluun osallistumisen suoritukseksi	E, L,
Voin olla oma itseni ryhmässä	I, P,
En voi olla oma itseni ryhmässä	
Pelko/epävarmuus muita ryhmäläisiä kohtaan	K,
Myönteinen suhtautuminen ryhmän toimintaan tulevaisuudessa	N,
Pessimistinen suhtautuminen ryhmän toimintaan tulevaisuudessa	
En pysty puhumaan ryhmässä	M,
En sano kaikkea mitä haluaisin sanoa	A, E, K, L, N,
Myönteinen suhtautuminen ryhmään (hyvä ryhmä!)	A, E, H, L, M,
Kielteinen suhtautuminen ryhmään (huono ryhmä!)	Q,
Huoli muiden osallistumisesta keskusteluun	
Ennakkokäsitykseni ryhmäläisistä eivät pitäneet paikkaansa	
Luottamus ryhmään	I,
Annetun aiheen käsittely on raskasta	A, B, Q
Voimakkaita tunteita	A, B, C, J, O, Q
Ahaa-elämyksiä/oivalluksia itsestä	A, B, C, G, J, K,
Kirjoitelma käsitteli pääasiassa 1) RYHMÄÄ	P,
2) ITSEÄ	A, B, C, D, E, G, I, J, K, L, M, M, O, Q
3) RYHMÄ-MINÄ - SUHDETTA	H,
4) RYHMÄLLE ANNETTUA TEHTÄVÄÄ	C,
5) JOTAIN AIVAN MUUTA	F,

Liite 19.

Hyväksynnän ilmeneminen ryhmäläisten kirjoitelmissa.

Kategoriat:	1. kokoontumisen alku	1. kokoontumisen loppu
Minä hyväksyn ryhmän	D, E, F, H, I, J, N, Q	J, L, O
Minä en hyväksy ryhmää	A, C, K, P	B, L, D, E, F, G, H, I, N, P, Q
Ryhmä hyväksyy minut	A, B	L, O
Ryhmä ei hyväksy minua	C, D, H, J, K, L, M, N, O, P, Q	B, C, D, E, J, K, M, N, Q

Sama numeroina

Minä hyväksyn ryhmän	8	3
Minä en hyväksy ryhmää	4	11
Ryhmä hyväksyy minut	2	2
Ryhmä ei hyväksy minua	11	9
Hyväksyntään liittyviä mainintoja yhteensä	25	25

Hyväksynnän ilmeneminen ryhmäläisten kirjoitelmissa.

Kategoriat:	2. kokoontumisen alku	2. kokoontumisen loppu
Minä hyväksyn ryhmän	A, B, C, E, F, H, I, J, L, M, N, O, Q	B
Minä en hyväksy ryhmää	B, G, P	A, C, D, E, F, H, I, J, K, N, O, P, Q
Ryhmä hyväksyy minut	C, E, I, L, M, N, O, Q	
Ryhmä ei hyväksy minua	D, H, J, K	L, M, N, Q

SAMA NUMERAINA

Minä hyväksyn ryhmän	13	1
Minä en hyväksy ryhmää	3	13
Ryhmä hyväksyy minut	8	-
Ryhmä ei hyväksy minua	4	4
Hyväksyntään liittyviä mainintoja yhteensä	28	18

Liite 21.

Hyväksynnän ilmeneminen ryhmäläisten kirjoitelmissa.

(Ryhmässä 15 jäsentä, poissa G ja H)

Kategoriat:	3. kokoontumisen alku	3. kokoontumisen loppu
-------------	-----------------------	------------------------

Minä hyväksyn ryhmän	A, D, E, F, N, O	A, C, E, I, L, M, N, P, Q
Minä en hyväksy ryhmää	A, C, I, J, K, L	F
Ryhmä hyväksyy minut	A, C, D, E, N, P, Q	N
Ryhmä ei hyväksy minua	A, M	C, K, O

SAMA NUMEROINA

Minä hyväksyn ryhmän	6	9
Minä en hyväksy ryhmää	6	1
Ryhmä hyväksyy minut	7	1
Ryhmä ei hyväksy minua	2	3
Hyväksyntään liittyviä mainintoja yhteensä	21	14

Liite 22.

Hyväksynnän ilmeneminen ryhmäläisten kirjoitelmissa.

Kategoriat:	4. kokoontumisen alku	4. kokoontumisen loppu
-------------	-----------------------	------------------------

Minä hyväksyn ryhmän	A, Q	A, E, H, M
Minä en hyväksy ryhmää	C, F, H, K, O	Q
Ryhmä hyväksyy minut	A, N, O	L, P
Ryhmä ei hyväksy minua	C, E	A, K, M

SAMA NUMEROINA

Minä hyväksyn ryhmän	2	4
Minä en hyväksy ryhmää	5	1
Ryhmä hyväksyy minut	3	2
Ryhmä ei hyväksy minua	2	3
Hyväksyntään liittyviä mainintoja yhteensä	12	10

Liite 23.

TERSE SULLE!

Pyytäisimme sinua kirjoittamaan vapaan esseen, noin 1-3 sivua, otsikolla

Minä Koulukiertueryhmässä

Ohessa on innoitukseksi muutamia neuvoa-antavia...

Miksi minä lähdin mukaan?

Yleisiä tuntemuksia kiertueviikolta

Mikä minä olin ryhmässä?

Mitä viikosta jäi käteen?

Voit kirjoittaa täysin luottamuksella niin myötä- kuin vastoinkäymisistä. Hengentuotettasi käsittelevät ainoastaan allekirjoittaneet...pimeässä.

Toivomme lisäksi, että toimittaisit esseesi meille, kas. Päivystämme pähviössä 28.1.-7.2.1997 kello kahdentoista tauolla joka päivä. Mikäli ajat eivät sovi, voit jättää esseesi graduohjaajamme Pekka Rähän laatikkoon C136.

Kiitos kaunis jo etukäteen!

Heikki Jyväsjarvi

Jouko Kvist